

”PAKOSTAKIN HIUKKASEN MAAILMANKANSALAINEN”

Tapaustutkimus kansainvälisyydestä, siihen asennoitumisesta ja kulttuurisen identiteetin muodoista kahdeksantoista lukiolaisen elämismaailmassa

Pro gradu –tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Historian ja etnologian laitos

Etnologia (Kulttuuriantropologia)

Kevät 2009

Ria Haapaniemi

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos/ Etnologia
Tekijä – Author Ria Henrika Haapaniemi	
Työn nimi – Title ”Pakostakin hiukkasan maailmankansalainen” Tapaustutkimus kansainvälisyydestä, siihen asennoitumisesta ja kulttuurisen identiteetin muodoista kahdeksantoista lukiolaisen elämismaailmassa.	
Oppiaine – Subject Etnologia (Kulttuuriantropologia)	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2009	Sivumäärä – Number of pages 94 + liite
Tiivistelmä – Abstract <p>Globalisaatio käsitetään jatkuvaksi muutokseksi ja usealta suunnalta tulevien sirpaleiden muodostamaksi rakenteeksi, joka vaikuttaa arkeemme monin eri tavoin. Kansainvälistymisestä keskusteleminen on lisääntynyt viestintävälineissä reilusti viimeisen 20 vuoden aikana. Tutkimuksessa kysyn, millä tavoin nuoret suhtautuvat kansainvälisyyteen ja kuinka kansainvälisiksi he kokevat itsensä.</p> <p>Tutkielman aineisto on kerätty 18:sta lukiolaiselta. Aineistossa nuorten kansainvälisyyttä tarkastellaan käsitteiden paikallinen, kansainvälinen ja maailmankansalainen avulla. Tutkimusaineiston muodostavat 14 ainekirjoitusta, viiden nuoren kesken pidetty ryhmähaastattelu sekä viisi identiteettidiagrammia. Aineisto kertoo esimerkin siitä, millä tavoin toiseuden kohtaaminen ja kulttuurisen identiteetin rakentaminen koskettavat tämän päivän nuorta.</p> <p>Kun nuori kohtaa arjessaan monia vieraita vaikutteita, oman <i>personal intelligencen</i> työstäminen on tärkeää. Aineistoanalyysin rinnalla tutkimuksessa tarkastellaankin taustahypoteesia, jonka mukaan kulttuurien tutkimuksen tutkimustavat saattaisivat olla hyödyllisiä nuorelle. Tämän vuoksi käyn tutkielman alussa läpi Ilmari Vesterisen luonnehdinnan kulttuurien tutkimuksen neljästä piirteestä, jotka ovat kenttätyö, vertaileva näkökulma, relativistinen lähestymistapa ja holistisuus. Viimeksi mainittua käsitelen tarkemmin James Peacockin metodologian pohjalta.</p> <p>Nuorten kansainvälisyyden kohtaamiset tapahtuvat sekä välitteisesti että omakohtaisten kokemusten myötä. Maailmaan suhtautumisen tavat jakautuvat maailmaa hylkivään ja syleilevään suhtautumistapaan, ja edelleen neljään alatyypin: hylkivä, passiivinen, pyrkivä ja kokeva. Aineistojen välillä on havaittavissa nuorten elämäntapojen eroja, minkä vuoksi aineistoja tarkastellaan tutkimuksessa sekä rinnakkain että vastakkain.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisina vuoropuhujina toimivat kulttuurisen identiteetin nykyhaasteiden osalta Stuart Hall, Jonathan Friedman, Stig Söderholm ja Howard Gardner. Globalisaatio-teemaa kulttuurien tutkimuksen näkökulmasta tuovat esiin teoretikot Raymond Scupin, Anthony Giddens, Roland Robertson, Jonathan Friedman ja Ted Lowen. Heidän mukaansa globalisaatioon kuuluu olennaisena osana myös paikallisten ilmiöiden ja yksilötason tarkastelu. Loppudiskussio käsittelee koulumaailmaa, jota peilataan Howard Gardnerin teoreettiseen puheeseen ja opetussuunnitelman tavoitteisiin.</p>	
Asiasanat – Keywords globalisaatio, kulttuurinen identiteetti, lukiolainen, kansainvälisyys, maailmankansalaisuus, paikallisuus	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLTÖ:

I Luku	JOHDANTO	5
1.1.	Introduktio – nykymaailman vaikutelmia, ajatuksia ja huolenaiheita	5
1.2.	Tutkimusaiheen synty ja aiemmat tutkimukset	7
1.3.	Taustahypoteesin esittely	10
1.4.	Tutkimuksen rakenne	12
II Luku	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	15
2.1.	Keskeiset käsitteet	15
2.2.	Kulttuurien tutkimuksen määritelmä	17
	Kulttuurien tutkimuksen neljä piirrettä	19
	Monitieteisen tutkimusaiheen valinnasta	21
2.3.	Holismi – vuorottelu läheltä kauas	22
	Zoomaus–tekniikka	23
2.4.	Kansainvälisyyskasvatus ja sen tavoitteet	24
III Luku	TEOREETTINEN KONSTRUKTIO	27
3.1.	Globalisaatio ja kulttuurien tutkimus	27
3.2.	Kulttuurinen identiteetti	29
	Identiteetti prosessina, narratiivina ja diskurssina	30
	Howard Gardner ja personal intelligence	33
3.3.	Koulun yhteiskunnallisuus	34
IV Luku	AINEISTO JA METODIT	36
4.1.	Kenttätyön asetelmat	36
4.2.	Etnometodologiset lähtökohdat	36
4.3.	Aineiston keruu	37
	Case study I – Ainekirjoitukset	37

	Ainekirjoitusten luonne	38
	Case study II – ryhmähaastattelu	39
	Ryhmähaastattelun luonne	40
4.4.	Keitä haastateltavat ovat?	42
V Luku	AINEISTON ESITTELY	44
5.1.	Kansainvälisyys nuorten elämässä	44
	Kansainväliset tapahtumat ainekirjoittajien arjessa	45
	Kansainvälisyyden näkyminen haastateltavien arjessa	46
5.2.	Kulttuurisen identiteetin rakennuspalikoita	49
	Paikallisuus ainekirjoituksissa	49
	Maailmankansalaisuus ainekirjoituksissa	51
	Maailmankansalaisuus haastattelussa	52
5.3.	Kulttuurisen identiteetin diagrammit	54
	Tehtävänanto	54
	Diagrammit	55
VI Luku	AINEISTON ANALYYSI	61
6.1.	Lukuohje: aineistojen tulkinta vastakkain ja vierekkäin	61
6.2.	Kansainvälisyys nuoren elämässä – omakohtainen ja välitteinen kokemus	61
6.3.	Suhtautuminen kansainvälisyyteen – maailman syleily ja hylkiminen	63
	Neljä tapaa kohdata kansainvälisyys	65
6.4.	Kulttuurisen identiteetin rakentuminen	66
VII Luku	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	71
7.1.	Kansainvälisyyden läheisyys	71
7.2.	Kulttuurisen identiteetin hahmottamisen haaste	73
7.3.	Tiedonhallinnan tarve	75
	Käsitteiden arkistaminen	76

	Tiedonalan perinnön merkitys käsitteellistämislle	77
7.4.	Kriittisyyden ja suvaitsevaisuuden rinnakkaisuus	78
VIII Luku	DISKUSSIO	80
8.1.	Kulttuurisen tiedonkäsittelyn haaste ja koulumaailma	80
8.2	Kooste lukio-opetuksen valtakunnallisista tavoitteista	82
8.3.	Abduktio – ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi	84
	LÄHTEET	86
	Liite	

KAAVIOT:

1. Luonnehdinta kulttuurien tutkimuksen piirteistä Ilmari Vesterisen (1999, 83–84) määritelmän pohjalta.	21
2. Sisältöalueet ja vastausten lukumäärät Suomen lukiolaisten maailmankansalaisen kypsyyskokeissa v.1996-2000.	25
3. Kulttuurisen identiteetin diagrammit 1-5.	55-59
4. Kaavio nuorten kansainvälisyyteen suhtautumisen tyyppikategorioista.	66
5. Yhteenveto identiteettidiagrammeista.	67
6. Kooste aineiston nuorten omaan kansainvälisyyteen liittämistä asioista.	73
7. Kooste lukion opetussuunnitelman artiklojen 3 ja 4 tavoitteista.	83

I Luku JOHDANTO

I.1. Introdunktio – nykymaailman vaikutelmia, ajatuksia ja huolenaiheita

Maailman kansainvälistyminen on jatkuva haaste. Pelkkä 1990-luvulta lähtien lisääntynyt globalisaatio-sanana käyttötarve – ja sen väsyminen yhä uusien merkitysten alle – riittää kuvaamaan, miten puhe kansallisvaltioista omina vaikutuspiireinään on nykyisin lähes mahdotonta. Globalisaation vaikutukset yltävät elämään yhä hienojakoisemmin. Viime vuosikymmenten aikana ihmisten, hyödykkeiden, ajatusten ja mielikuvien virrat ympäri maailmaa ovat voimistuneet (Eriksen 2004, 383). Kohtaamme maailman läsnäoloa niin transnationaalissa, nationaalissa kuin paikallisessa viitekehityksessä. Kulttuurien tutkimuksen oppialaa pitkään kiehtonut aihe lokaalin ja globaalin vaikutussuhteista toteutuu arjessamme monin tavoin.

Kansainvälisyysteemojen määrä julkisessa keskustelussa on kasvanut voimakkaasti länsimaissa viimeisten 20 vuoden aikana. Samanaikaisesti, kun kulttuurisen yhteistyön mahdollisuudet kasvavat, maaperä on altis kansainvälisille konflikteille, ja niiden uutisointi vie suuren osan uutisajasta. Salman Rushdien vuonna 1988 ilmestyneen romaanin ”Saatanalliset säkeet” (*The Satanic Verses*) mukanaan tuoma uhka kirjailijan vapauden rajoittamiseksi on eräs esimerkki globalisaation kärjistämisestä kulttuuriristiriidoista. Myös Muhammed-pilakuvien julkaiseminen tanskalaisessa Jyllands-Postenissa vuonna 2005 synnytti rajuja yhteenottoja muun muassa Gazassa. Toisilleen vastakkaiset maailmankatsomukset yksinkertaistettiin kohun yhteydessä ”länneksi” ja ”islamiksi”, vaikka kyse oli pitkälti myös siitä, että Internet ja tiedotusvälineet valjastettiin apuvälineiksi poliittisen kiistelyn kentälle (Archer 2007, 68-70). Kansainvälistymisen vaikutuksista puhuttaessa onkin usein huomattavissa käsitteellistä epäselvyyttä ja ailahtelevia näkökulmia. Kulttuuriset kuvat rakentuvat transmodernin kentällä yhdistelyn ja parodian, sirpaloitumisen ja dekonstruktioiden avulla, jolloin luotettavaa alkuperäislähdettä vaikutteille voi olla vaikea löytää.

Kompetenssi asioiden kategorisointiin ei aina myöskään synny varman tiedon piirissä. Ajatus opeteltavissa olevasta tiedosta ja valmiista ongelmanratkaisukaavoista näyttäytyy paradoksina silloin, kun tiedon vastaanottamisen kenttä on muuttuva ja moninainen. Tiedonkäsittelyn taidot lähestyvät tällöin ns. kentällä olemisen taitoja¹. Kulttuuristen rakenteiden hahmottaminen omassa arjessa sisältääkin samoja elementtejä kuin tutkimusenteko kulttuuritutkimuksen parissa. Oma havainnointi ja ajatukselliset premissit korostuvat, kun vierasta kohdataan omassa arjessa. Silloin etsitään vastauksia juuri meitä itseämme askarruttaviin kysymyksiin. Kriittistä lähestymistapaa ja holistista metodologiaa on totuttu pitämään kulttuurien tutkimuksen parissa yksinä apukeinoina tämän kaltaisessa tarkastelussa.

Kansainvälisyyden kysymystä tarkastellaan tutkimuksessa nuorten kokemusmaailman kautta. Sitä edustavat kaksi tapaustutkimusta. Niistä käy ilmi yhteensä kahdeksantoista, lukion viimeistä vuotta käyvän nuoren näkökulmat. Varhaisaikuisten puhe jäsentyy omien kokemusten lisäksi muun muassa julkisen puheen, koulun, kodin ja ystävien vaikutuskentässä. Lähtökohtana sille, millä tavoin nuoret hahmottavat kansainvälisyyden vaikutuksia, toimivat kysymykset: Mikä synnyttää kansainvälisyyden kokemuksia omassa arjessa, ja miten kansainvälisyyteen suhtaudutaan? Entä, millaiset asiat rakentavat nuoren kulttuurista identiteettiä? Viimeisen kysymyksen pohtimiseksi olen virittänyt kysymykset, kuinka paikallisena tai kansainvälisenä oma maailma koetaan, ja millaisia kansainvälisiä asioita oman elämän piiriin katsotaan kuuluvan. Kansainvälisyydestä ja maailmankansalaisuudesta puhutaan työssä rinnakkain.

Pyrkimys nuorten asenteiden, käsitysten ja kokemusten jäsentelyyn johtaa kysymykseen tiedonkäsittelyn vaatimuksista, joita identiteetin pohtiminen kulttuuristen vaikutteiden ristimaastossa tuottaa. Kysymys asettuu lähelle yleisesti käytyä humanistista ja yhteiskuntatieteellistä keskustelua nykypäivän epävarmuudesta ja nopeatempoisesti vaihtuvista vaikutteista. Kuinka suhtautua jatkuvasti kohdattaviin, ajatuksellisiin haasteisiin?

Tutkimuksen loppupuolella herätän keskustelua kulttuurien tutkimuksen tiedonalaperinnön annista apuna kasvatustieteellisten haasteiden kohtaamisessa. Kasvatusteoreettinen

¹ Kentällä työskentelystä ks. esim. Apo 1998, 22

keskustelu on tuonut selvästi näkyviin tämän päivän lukuisat haasteet koulumaailmassa. Monet niistä liittyvät kansainvälisyyteen, informaatioteknologian kehittymiseen ja vaihtuviin maailmanpoliittisiin tilanteisiin. Lukiokoulutuksen valtakunnallisiin tavoitteisiin on kirjattu pyrkimys oppilaan identiteetin, kulttuurien tuntemuksen ja yhteiskuntataitojen tukemiseen. Oppilaiden ajatukset herättävät suomalaisen lukio-opetuksen tavoitteet ja kasvatusteoreettiset pohdinnat eloon ja kertovat esimerkin keskisuomalaisten nuorten arjesta.

Kasvatustieteessä käytetty termi ”maailmankansalaisuus” määrittyy aineistossa nuoren sille antamin merkityksin. Se kertoo, kuinka henkilökohtaisesti kansainvälisyyttä ollaan valmiita ja halukkaita kokemaan. Pohdinta kulttuurien tutkimuksen hyödyllisyydestä liittyy niihin keinoihin, joiden avulla kulttuurisia rakenteita voisi omassa elämässä hahmottaa. Metodologiset välineet, esimerkiksi oman arjen etäännyttäminen objektiivisen tarkkailun alle, ovat keinoja hahmottaa alati muuttuvaa ympäristöä. Ajatus palautuu tutkimusta innoittaneeseen kysymykseen siitä, millaisia mahdollisuuksia kulttuurien tutkimuksella on toimia apuna nuorten kulttuuristen kysymysten käsittelyssä.

1.2. Tutkimusaiheen synty ja aiemmat tutkimukset

Etnologiatieteiden opiskelu yliopistossa muutti tapaani kohdata vieraita kulttuureja. Kahden vuoden opiskelun jälkeen, valmistellessani yhtenä iltana samanaikaisesti neljää esitelmää kielikursseille, huomasin lähestyvänä kaikkia aiheita antropologian keinoja käyttäen. Koin, että alamme kurssit ja kirjallisuus alkoivat antaa minulle ajatuksellista pääomaa, jota saatoin soveltaa poikkitieteellisesti eri yhteyksiin. Kasantotapani muutos heijastui luonnollisesti suhteessa lukioaikaiseen ajatteluuni.

Eri sivuaineita – filosofiaa, elämäntutkimustietoa, folkloristiikkaa ja taideaineita – opiskellessani tulin kiinnittäneeksi huomiota asiayhteyksiin, joissa koin antropologisen näkökulman hyödylliseksi. Myöhemmin, kun laajensin opintojani kulttuurisosiologian ja musiikkipedagogian suuntaan, kysymys siitä, mitä annettavaa antropologisella näkökulmalla on, kehittyi kiinnostukseksi tehdä asiasta *pro gradu* -tutkimus. Aloin miettiä, missä kontekstissa antropologisen ajattelun hyötyjä voisi tarkastella. Kysymys muotoutui

lukioajattelun, yhteiskunnallisen ajankohtaisuuden ja pedagogisten kasvatushaasteiden kentällä muotoon: Voisiko antropologiasta olla hyötyä lukiolaiselle kansainvälistyvässä maailmassa? Jos, niin millä tavoin? Halusin lähteä tarkastelemaan aihetta, vaikka se tuntui laajalta.

Ensimmäisenä haasteena oli päättää, miltä suunnalta kysymystä voisi lähestyä. Kävin läpi kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden sekä kulttuurien tutkimuksen kirjallisuutta. Kirjallisuuden läpikäynti tuntui väliin vain paisuttavan ongelmaa. Kulttuurien tutkimuksen parissa olen lukenut etnologiaa ja folkloristiikkaa. Kiinnostuin aiheen teoreettisesta pohdinnasta, mutta kaipasin pohjalle lukiolaisen kuvaamaa todellisuutta. Aiheen käsittelytapa on näin ollen aineistopohjainen sekä vahvasti teoretisoiva. Aineiston perusteella on mahdollista jäsentää ja kategorisoida arjen käytäntöjä, jolloin teoreettinen hypoteesi on helpompi tuoda käytännön tasolle. Taustahypoteesin osalta tutkimusta voidaan siis pitää teoriasidonnaisena. Erilaiset teoriat ja käsitteet toimivat tällöin apuvälineinä aineiston tulkinnassa eli ns. tulkintakehyksinä nuorten puheelle.

Nuorten tiedonkäsittelyn vaateita ja monikulttuurisuusteemaa on käsitelty runsaasti kasvatustieteen parissa, muun muassa historian ja yhteiskuntatiedon pedagogiikan yhteydessä. Asiaa on lähestytty näkökulmasta, jonka mukaan nuorilla on tarve saada käsitteellisiä apuvälineitä kulttuuristen todellisuuskäsitysten reflektointia varten. Aihetta on käsitelty muun muassa kasvatustieteilijä ja älykkyystutkija Howard Gardner.

Yhteisartikkelissaan ”Kohti antropologista historiandidaktiikkaa” Jan Löfström ja Johanna Hakkari (2003, 318–326) käyvät läpi antropologisen yhteistyön etuja historiandidaktiikalle. He katsovat opetuksen tarjoilevan vieraita maaperiä, jotka herättävät oppilaisissa monia, askarruttavia kysymyksiä. Howard Gardner (2000, 141) sanoo oppilaiden yksilöllisen tiedonkäsittelyn olevan tärkeä tehtävä, koska jokaista askarruttavat kysymykset ovat yksilöllisiä, perustuivat ne omakohtaisuuteen tai välitteisesti saatuun tietoon.

Jan Löfströmin (2001) toimittamassa julkaisussa *Yhteiskuntatiedon tiedetausta* tarkastellaan lähtökohtia yhteiskuntatiedon oppiaineen kehittämiseen. Yhdessä Sirkka Ahosen (2005) kanssa hän etsii perusteita lukion historianopetuksen temaattiseen jäsennostytapaan. Sinikka Sahi (2002, 149-162) on puolestaan herättänyt keskustelua kulttuuriantropologiasta lukion historian opetuksen tukena.

Löfström ja Hakkari (2003, 320, 325) olettavat, että yksilön, hänen sukunsa ja pienyhteisönsä kokemus mieltäisi ns. täysiarvoisempaan historiana, jos historiandidaktiikan käsitettä ja tutkimusalaa täydennettäisiin antropologisemmalla tulkinnalla. Antropologisen tematisoinnin ja teorian tuella myös perinteen, nostalgian, muiston ja vastaavien käsitteiden analyttistä sisältöä olisi mahdollista terävöittää. Historiantutkimukseen 1970-luvulta lähtien muodostuneiden uusien suuntien, kuten mikrohistoria, mentaliteettihistoria, arkielämän historia ja uusi kulttuurihistoria kotoutuminen historian tutkimuksen kentälle on merkinnyt eräänlaista historiantutkimuksen antropologisoitumista. Tutkimussuuntia voidaan kutsua yhteisesti historialliseksi antropologiaksi.

Näihin suuntautuneet tutkijat² ovat tarkastelleet ihmisten erilaisia tapoja jäsentää ja ratkaista peruskokemuksiaan. Tällöin kulttuuri käsitetään merkitysten antamisen dynaamiseksi resurssiksi ja tutkimusten aineistoja analysoidaan ihmisen luovan merkityksenantoprosessin ilmentymänä (Löfström & Hakkari 2003, 320). Vastaavanlainen lähestymistapa on kuulunut kulttuuriantropologian kentälle jo pidemmän aikaa. Kulttuuriantropologian tiedonalanperinnön antina artikkelissa korostuvat kulttuurisia rakenteita paljastava analyttinen näkökulma ja osallistuvan havainnoinnin metodiikka sekä kulttuuristen käsitteiden tulkkauksen mahdollisimman todenmukaisesti vieraalta kieleltä tutulle.

Artikkelien kirjoittajat omaavat kokemuksia kulttuuriantropologisten teorioiden ja näkökulmien soveltavasta käytöstä, mikä antoi virikkeitä oman työni kirjoittamiseen. Analyttisen pohdinnan ohella jäin kuitenkin kaipaamaan enemmän nuorten omaa näkökulmaa. Monikulttuurisuusteemoihin on usein niin ikään haettu kulttuurien tutkimuksen tukea, mutta varsinaisia alan tutkimuksia aiheestani ei ole tehty. Kulttuurien tutkimuksen hyödyistä nykynuorten keskuudessa on käyty pikemminkin epävirallista keskustelua.

² Esim. Jacques Le Goff, Peter Burke, Natalie Zemon Davis, Carlo Ginzburg, Aron Gurevits, Richard van Dülmen ja Norbert Schindler (Löfström & Hakkari 2003, 320).

1.3. Taustahypoteesin esittely

Abduktiossa oletetaan, että varsinaisen päättelyn lähtökohtana on jokin kiinnostava johtolanka. Se voi olla luonteeltaan epämääräinen, intuitiivinen käsitys tai pitkälle muotoiltu hypoteesi (Grönfors 1982, 33). Tämän tutkielman taustalla on ajatus, että nuorille saattaisi olla käyttöä kulttuurien tutkimuksen teorian ja käsitteellistämisen tavoista. Jotta väitettä päästäisiin tarkastelemaan, on selvitettävä, millä tapaa kulttuurien tutkimuksen piirissä pitkään tutkimuskohteena olleet aihepiirit toiseuden kohtaamisesta ja kulttuuri-identiteetistä koskettavat tämän päivän nuorta.

Nuorilla on erilaisia tapoja kohdata kansainvälisyyttä. Tutkielman informanteina toimivat lukion viimeistä luokkaa käyvät oppilaat. Kahden aineiston avulla selvitän kolmea tutkimuskysymystä: millaisia muotoja kansainvälisyys nuoren arjessa saa, miten kansainvälisyyteen suhtaudutaan, ja millaisia asioita omaan kulttuuri-identiteettiin liitetään. Kun vastauksia tarkastellaan suhteessa tapaan, jolla teoreetikot tämän päivän kansainvälisyydestä ja kulttuurisesta identiteetistä puhuvat, saadaan muodostettua yksi näkemys siitä, miten kulttuurien tutkimuksen tuottama teoreettinen puhe löytää vastaavuuksia nuoren arkipäivän tasolla. Näkemys joko tukee tai puoltaa tutkimusta innoittanutta, hypoteettista ajatusta, jonka mukaan kulttuurien tutkimuksen tiedonalaperintö, voisi olla hyödyksi nuorille.

Taustahypoteesiä lähdetään tarkastelemaan kahden aineistopohjaisen esimerkin lähtökohdista, jolloin sitä, mikä nuorten puheessa korostuu, ei voida ennalta tietää. Tyyli eroaa näin tavasta, jossa tutkimuksen pohjana olisivat valmiit ennako-oletukset. Paikallisten ja maailmallisten kokemusten törmäys – tai toisiinsa sulautuminen – antaa viitteitä siitä, miten nuori suhteuttaa kulttuurista minäänsä ja minkälaista käsitteellistä kompetenssia hänellä on jäsentää kokemuksiaan. Tarkoituksena on päästä käsiksi logiikkaan, joka heijastelee käytännön tason ajatusprosesseja. Johtopäätökset pyrkivät sitten selittämään sekä tutkimuksen lähtökohtia että aineistomateriaalia. Oletus siitä, että nuorille olisi käyttöä kulttuuritieteiden tutkimustavoista palautuu ajatukseen, jonka mukaan lukiolaisnuoret voisivat käyttää samoja metodeja kohdatessaan ”vieraita vaikutteita” elämässään, joita kulttuurien tutkijat käyttävät tutkimuskentillään.

Kasvatustieteellistä keskustelua edustavat tutkimuksessa lukion opetussuunnitelmaan kirjatut haasteet lukiolaisen identiteetin tukemisesta, Howard Gardnerin kasvatusteoreettiset pohdinnat koulun nykytilasta sekä historiadidaktiikkaa käsittelevät artikkelit. Tämän lisäksi tutkimuksessa viitataan lukiolaisen maailmankansalaisen kokeeseen, ja valikoituihin, koulutuksesta kirjoittaneisiin tutkijoihin. Kulttuurien tutkimuksen kuvaus perustuu Ilmari Vesterisen (1999, 83–84) määritelmään kulttuuriantropologian tyypillisistä elementeistä, jotka ovat eri painotusalueista huolimatta yhteisiä kaikille kulttuurien tutkimuksen oppialoille. Tiedonkäsittelyn metodina painotan James Peacockin holismi –käsitteen alla kuvaamaa *zoomaus* –metodia, eli huomion kiinnittämistä vuoroin kokonaiskuvaan ja vuoroin arkielämän yksityiskohtiin.

Koska aineisto käsittelee nuorten ajatuksia kansainvälisyyden kohtaamisesta ja kulttuurisen identiteetin rakentumisesta, olen aineiston peilaamiseksi rakentanut teoreettisen konstruktion näistä aiheista. Niiden perusteella nähdään, millaisia vaatimuksia kulttuurien tutkimuksen ala aiheiden pohdinnalle nykypäivänä asettaa.

Edellä mainitut aineistot synnyttävät työhön kaksi tarkastelun tasoa. Aineisto peilautuu suhteessa kulttuurien tutkimuksen tuottamaan teoreettiseen puheeseen. Kulttuurien tutkimuksen metodologia ja tiedonkäsittelyn tavat näyttäytyvät edelleen suhteessa kasvatustieteen parissa havaittuihin tiedonkäsittelyn haasteisiin. Näin syntyy asetelma, jossa aineiston tehtävänä on kertoa, millä tavoin kulttuurien tutkimuksen aihepiirit todentuvat nuorten elämässä. Sen avulla voidaan tarkastella sitä, joutuvatko nuoret pohtimaan kansainvälistymistä samaan tyyliin kuin kulttuurien tutkijat pohtivat vieraita vaikutteita kentällä. Tämän vuoksi esittelen tutkimuksen alussa kulttuurien tutkimuksen työskentelytapoja ja metodiikkaa, sekä kansainvälistymisen kasvatustieteelle asettamia haasteita.

Itsen ja toisen suhteuttamisen tavat – kenttätyön metodit, vertaileva näkökulma, relativistinen lähestymistapa ja holistisuuden vaatimus – ovat kulttuurien tutkimuksen parissa synnyttäneet toimivaa metodiikkaa kansainvälisyys–teeman tarkasteluun ja luoneet ylemmän tason ajatusmalleja aiheesta. Sekä tutkimuksen teon metodit että tutkimustieto voisivat näin ollen tarjota keinoja kansainvälisyyden jäsentyneempään tarkasteluun. Lukiolaista voisi auttaa jäsentämään omia kokemuksiaan, sen sijaan, että toimittaisiin ensisijaisesti yleisesti vallalla olevien käsitysten ja julkisen puhunnan tukemana.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen teoreettisen osion aluksi kuvaan kulttuurien tutkimuksen pääpiirteitä Ilmari Vesterisen (1999, 83–84) määritelmän pohjalta. Hän nimeää neljä kulttuuriantropologiaa määrittävää tekijää, jotka ovat kenttätyöt, vertaileva näkökulma, relativistinen lähestymistapa ja holistisuus. Viimeksi mainittua käsitellen tarkemmin myös James Peacockin (1986, 17–19) ajatusten pohjalta. Koska työhön liittyy myös monitieteinen työskentelytapa, käyn lyhyesti läpi siinä kohtaamiani haasteita. Kuvausten jälkeen on vuorossa varsinainen teoreettinen konstruktio. Se koostuu useamman ajattelijan teorioista, jotka käsittelevät aineiston kahta pääteemaa, kansainvälisyyttä ja kulttuurista identiteettiä. Kansainvälisyydestä keskustellaan globalisaatio-termin avulla ja kulttuurisen identiteetin pääajattelijana toimii Stuart Hall (1992, 1997, 1999). Teoreettisen osion lopuksi kuvaan 2000-luvun kasvatuksellisia haasteita pääasiassa Howard Gardnerin (1993, 2000) ajatusten pohjalta. Hän katsoo kuuden, yhteiskunnallisen voiman, kuten kansainvälistymisen ja informaatiovirtojen liikkuvuuden, aiheuttavan merkittäviä muutospaineita koulumaailmaan.

Teoreettiselta pinnalta siirryn tarkastelemaan *case study* –aineistoja ja esittelen aineiston tuottaneiden, kahdeksantoista nuoren vastaukset. Ensimmäiseksi kerron nuorten kokemuksia kansainvälisyydestä: Mitä nuoret pitävät kansainvälisyytenä tai maailmankansalaisuutena ja millä tavoin he katsovat kansainvälisten tai maailmantapahtumien vaikuttavan heidän elämäänsä? Näihin liittyvät vastaukset olen koonnut ainekirjoituksista ja haastattelun kysymyksistä viisi ja kuusi (ks. liite). Toiseksi esittelen nuorten kuvaukset kulttuurisesta identiteetistä. Haastattelussa näitä edustavat identiteettidiagrammit ja niiden käsittely (kysymykset 8, 10 ja 11). Ainekirjoituksista tähän kuuluvat puolestaan kuvaukset paikallisuuden ja maailmankansalaisuuden kokemuksista.

Diagrammin avulla pyrin helpottamaan monitasoisesta termistä ”kulttuurinen identiteetti” puhumista. Sen tehtävänä haastattelussa oli toimia apuvälineenä, eräänlaisena kuvallisena ankkurina. Diagrammi ei luo identiteetistä varmaa kokonaiskuvaa, vaan konkretisoi nuoren senhetkisen näkemyksen niistä ajallisista, paikallisista ja sosiaalisista elementeistä, joiden hän katsoo vaikuttavan omaan, kulttuuriseen minäänsä. Nämä asiat nuoret ovat jakaneet

kuvassa halutunsuuruiseksi lohkoiksi ja nimenneet esimerkiksi asuinpaikan tai kollektiivisen identiteetin mukaan.

Aineistoanalyysikappaleen alussa ryhmittelen niitä tapoja, joilla aineiston kahdeksantoista nuorta kohtaavat kansainvälisyyttä ja tapoja, joilla he suhtautuvat siihen.

Kansainvälisyyden kohtaaminen jakautuu kahteen kokemistapaan: omakohtaiseen ja välitteiseen kansainvälisyyteen. Niiden alle muodostuu yhteensä neljä kohtaamisen muotoa. Myös suhtautumistapoja nousee aineistosta näkyviin neljä. Jaan ne kahden pääotsikon, kansainvälisyyteen pyrkimisen ja hylkimisen, alle. Kappaleen lopussa teen havaintoja nuorten kulttuurisen identiteetin rakentumisesta.

Tutkielman loppupuolella viritän vuoropuhelua teoreettisten osien välille.

Johtopäätöksiä –kappaleessa käsittelen pääteemoja: globalisaatiota ja kulttuurista identiteettiä limittämällä nuorten ja teoreetikkojen puheenvuoroja. Teen aineiston pohjalta päätelmiä siitä, miten tiedon hallitseminen ja käsitteellistäminen ovat nuorille tärkeitä taitoja tämän päivän yhteiskunnassa. Aineiston pohjalta voi päätellä myös kriittisyyden ja suvaitsevaisuuden kulkevan rinnakkain, kun puhutaan kansainvälisyyteen suhtautumisesta.

Loppudiskussio keskittyy koulumaailmaan ja kysymykseen, millä tavoin koulun kansainvälisyyskasvatus tavoittelee samoja asioita kuin kulttuurien tutkimus. Etsin alustavia viitteitä siitä, olisiko kulttuurien tutkimuksen piirteillä käyttöarvoa apuvälineinä nykypäivän kasvatusteoreettisissa haasteissa ja kokoan edustuksen näistä haasteista.

Ulkomaiset vaikutteet ovat läsnä elämässämme monin tavoin, myös ilman niihin pyrkimistä. Kuten informantti IR19 mainitsee: ”Se on salavihkasta, mistä kaikkialta niitä tulee”. Hän liittää käsitteeseen maailmankansalainen ajatuksen tiedosta: ”Jos tietää jotain jostakin kulttuurista, ni silloin on pakostakin hiukkasen maailmankansalainen.”

Määritelmän ”pakostakin hiukkasen maailmankansalainen” olen nostanut myös työn otsikoksi. Sellaisena se kuvaa nuorten tapaa saada tietoa muista kulttuureista ja kansainvälistymistä myös ilman suoranaista pyrkimistä. Kun kulttuurinen tieto on läsnä – opittuna tai koettuna – kansainvälisyyteen tulee aina luoneeksi tietyn suhteen ja suhtautumistavan. Koska kansainvälisyyteen suhtautumisen keinot vaihtelevat suuresti, ne synnyttävät myös koulumaailmaa haastavaa problematiikkaa.

Kansainvälisyyden tarkastelu tapahtuu oman tietopohjan, havaintojen ja kokemusten avulla. Nuorten uteliaisuus tai passiivisuus, kriittisyys tai kritiikittömyys ympäristöä kohtaan heijastelevat tapoja suhtautua vieraisiin vaikutteisiin. Tutkimustavan holistisuus, vertaileva näkökulma ja itsereflektion vaatimus tuovat nämä asiat myös kulttuurien tutkijan eteen hänen tehdessään osallistuvaa havainnointia kentällään. Koska ”molemmilla kentillä” pohdittavat kysymykset lähestyvät toisiaan, on mielenkiintoista pohtia, olisiko tutkimuksenteon metodeista ja hermeneuttisen vuoropuhelun välineistä apua myös nuorelle. Kysymysten myötä palaan tutkielman alun perin innoittaneeseen kysymykseen siitä, millaisia ajatuksellisia työkaluja tieteenalan tutkimusperinne tarjoaa.

II Luku TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

Kappaleessa esitellään tärkeitä, teoreettisia tekijöitä, jotka pohjustavat tätä työtä. Pohjan luovat neljä keskeistä käsitettä, kulttuurien tutkimuksen neljä piirrettä sekä holistisen tarkastelutavan metodi, zoomaus–tekniikka. Viimeisenä kappaleessa käsitellään kansainvälisyyskasvatuksen historiaa aina nykylukion kulttuurikasvatuksen valtakunnallisiin tavoitteisiin saakka.

2.1 Keskeiset käsitteet

Työn keskeisiä käsitteitä ovat kulttuuri, globalisaatio, kulttuurinen identiteetti ja maailmankansalainen. Kulttuuri on tutkimusalan keskeinen määre. Länsimaisen kulttuurin nuoret mieltävät pitkälti Euroopasta ja Amerikasta tulleina vaikutteina. Globalisaatio kuvastaa kaukaa tulevien vaikutteiden läsnäoloa nuorten arjessa, ja toisaalta mahdollisuutta ulottaa oma arki maantieteellisesti yhä etäämmälle. Sanan identiteetti yhteydessä olen lisännyt määreen ”kulttuurinen” sen edelle. Tämä sen vuoksi, että informantit pohtivat nimenomaan erilaisten, kulttuuristen vaikutteiden määrää omassa elämässään. Maailmankansalaisuus näyttäytyy tutkimuksessa kokemuksena avoimesta suhtautumisesta ”vieraaseen” tai haluna ymmärtää toisenlaisia ajattelutapoja.

Kulttuuri

Kulttuuria on mahdoton käsittää konkreettisten tekijöiden luomaksi systeemiksi. Siihen liittyy tärkeänä osana tiettyjen ympäristötekijöiden keskellä syntynyt asenne ja tapa katsella maailmaa. Kulttuuri on opetettua ja opittua, minkä vuoksi erilaisuus selittyy opitun toimintatavan ja asenteen eroilla. Kulttuurien tutkijat haluavat tarkastella näiden erojen liikehdintää ja löytää asioille annettuja merkityksiä niiden itsensä takaa. (Peacock 1986, 20, 27, 41.)

Globalisaatio

”Globalisaatio on prosessi, joka synnyttää ylikansallisia, sosiaalisia siteitä, antaa uutta arvoa paikallisille kulttuureille ja edistää kolmansia kulttuureja. 90-luvulla globalisaatiosta tuli haaste, johon tuli vastata paikallisesta ylikansalliseen yhteyteen. Globalisaation aalto aktivoi partikulaarisuutta ja antoi uutta pontta kansallisiin tulkintoihin.” Toisilla valtakunnallisilla Kulttuurintutkimuksen päivillä³ puhuneen Pauli Kettusen alustuksessa korostui tänä päivänä alallemme tyypillinen ajatus siitä, miten me itse olemme jatkuvuuden luoja globalisaatiokeskustelun retoriikassa. Kansallista ja kansainvälistä tutkitaan toistensa edellytyksinä monessa eri muodossa. Sen vuoksi meidän on kaiken aikaa tarkasteltava *meitä* eli reflektiivisesti tarkkailtava omaa ja kansallista identiteettiämme.

Kulttuurinen identiteetti

Kulttuuri-identiteetillä ja kulttuurisella identiteetillä viitataan usein identifioitumiseen kansallisessa tai etnisessä merkityksessä. Vaikka käsitys kansallisuudesta muodostuu usein siitä luodun, kuvitteellisen todellisuuden muotoilemana, yksilötasolla tärkeiksi koetut samastumisen kohteet vaihtelevat suuresti. Yhtenä globalisaation oireena voidaan pitää myös sitä, miten hybridit identiteetit ovat korvaamassa pysyväisidentiteettejä (www5). Stuart Hall (1999, 63) muistuttaa kuitenkin globaaliuden rinnalle kohoavasta lokaaliudesta.

Maailmankansalainen

Maailmankansalaisen kantasana *mondeeni*⁴) viittaa sivistysanakirjassa suurenmaailmantyyliiseen. Sana on kuitenkin laaja ja vaikeaselkoinen, ja se sisältää monenlaisia arvolatauksia ja sävyjä. Lukiolaisen maailmankansalaisen kokeessa termi jaetaan viiteen osaan. Ne ovat rauhankasvatus, ihmisoikeuskasvatus, kehityskasvatus, kulttuurikasvatus ja ympäristökasvatus. Esiin nousevat muun muassa ihmisoikeuskysymykset ja utilitaristinen kestävän kehityksen näkökulma. Pääasiassa sana määrittänyt tutkimuksessa kuitenkin informantin sille antamin merkityksin.

³ Tampereella 9.12.2005

⁴ Mondeeni pohjaa latinan ja ranskan kielen sanoihin *mundā'nus* ja *mondain*, jotka taipuvat myös muotoon *mondiaali*, koko maailmaa koskeva.

Maailmankansalaisuus-käsite koostuu tässä työssä niistä tavoista, joilla nuori kokee olevansa kansainvälinen ja joilla hän ottaa kansainvälisiä vaikutteita oman elämänsä piiriin. Onko hänellä halukkuutta seurata maailman tapahtumia tai ottaa omalle kulttuuripiirille vieraita asioita elämäänsä? Tämä voi tapahtua joko välitteisesti, esimerkiksi jonkin viestimen välityksellä tai oman toiminnan kautta.

Maailmankansalaisuuden vaatimuksena voidaankin pitää kiinnostusta ja pyrkimystä olla jollain tapaa kansainvälinen, sillä sen voidaan katsoa olevan globaalien talousverkostojen myötä osa arkeamme myös silloin, kun emme sitä tietoisesti huomioi. On tärkeä huomata, ettei sana tule nuorten suusta, vaan toimii tutkijan työkaluna. Tehtävänä on poimia nuorten aineistossa sanalle antamia sisältöjä. Maailmankansalaisuudesta ja kansainvälisyydestä puhutaan työssä osin myös rinnakkain.

2.2 Kulttuurien tutkimuksen määritelmä

Käytän tieteenalastamme nimitystä kulttuurien tutkimus. Kulttuurintutkimuksella viitataan usein taiteiden ja nykykulttuurin tutkimukseen⁵, ja etnologiatieteillä on historiatieteisiin vahvemmin viittaava kaiku⁶, vaikkakin sen painotusalueet vaihtelevat eri Euroopan maissa⁷. Nimike ”kulttuurien tutkimus” mahdollistaa puhumisen alan metodologiasta ja tulkinnoista tarpeeksi yleisesti suhteessa tutkimuksen teemaan, lukiolaisnuoren kokemaan kansainvälisyyteen. Kulttuurien tutkimusta on vaikea kuvata selvärajaisesti. Kuvauksen on aina jätettävä tilaa uusille tulkinnoille ja tutkimusaiheille. Jo avainsana ”kulttuuri” on itsessään varsin laaja määriteltävä. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että kulttuurien tutkimuksen rajoja eivät aseta tutkimusaiheen valinnan tietyt premissit, vaan tietyt tutkimukselliset otteet ja näkökulmat.

Kiinnitän alan kuvailussa huomiota neljään piirteeseen: holismiin, kenttätyöhön, vertailevaan tutkimukseen ja relativistiseen lähestymistapaan. Luonnehdinta perustuu Ilmari Vesterisen (1999, 83–84) kuvaukseen kulttuuriantropologiasta teoksessa ”Kulttuurin

⁵ Esimerkiksi Joensuun kulttuurintutkimuksen maisteriohjelmaan kuuluvat etnomusikologia, kulttuuriantropologia, naistutkimus ja taiteensosiologia (www2).

⁶ Etnologiatieteen näkökulmasta (ks. Jargon 1998, 66) ”Tieteenalan historialliset juuret löytyvät eurooppalaisesta tutkimusperinteestä sekä kieli- ja historiatieteistä” (www7).

⁷ Etnologiatieteiden painotusalueiden eroista Euroopassa ks. Lönnqvist 1999, 15-16.

muuttuvat kasvot”. Tarkastelen näitä piirteitä myös Suomen yliopistojen laitosten Internet-sivujen kuvauksien ja muun alan peruskirjallisuuden pohjalta. Sisällytän kulttuurien tutkimukseen neljä oppiainetta: kulttuuriantropologian, etnologian, folkloristiikan ja uskontotieteen⁸. Vaikka puhun oppialoista paikoin niiden omilla nimillä, niistä puhutaan tässä tutkimuksessa aina osana kulttuurien tutkimuksen alaa.

Koska kulttuurien tutkimuksen pääkohteena on ihminen, *anthropos*, kukin ilmiö näyttäytyy sen merkitystehtävän mukaan, mitä se yksityisen ihmisen elämässä näyttölee. Huomio kiinnittyy ihmisen luomiin fyysisiin ja mentaalisiin rakennelmiin. Keskeisenä tutkimuskohteena on se kulttuuri, jonka jäseneksi ihminen on kasvanut ja jossa hän elää. Tavoitteena on tällöin tarkastella ihmisten ja heidän ympäristöjensä välisiä merkityssuhteita. (www4). Kulttuurien tutkimus perustuu oletukseen, ettei kulttuuri ole biologisesti synnynäistä vaan, että ihminen on intentionaalinen olento, joka itse luo kulttuuriaan. (Lönqvist 1999, 13.)

Kuten edellä tulevasta luonnehdinnasta voi huomata, Ilmari Vesterinen kuvaa kulttuuriantropologiaa neljän periaatteen avulla. Hän toteaa oppialan perustuvan etnografiseen kenttätööhön, holistisuuden vaatimukseen ja vertailevaan näkökulmaan. Osallistuva havainnointi kenttätöön perustana määrittää antropologian erityisluonnetta ja on alan tärkeintä metodologista antia. Holistisuuden vaatimuksena on hahmottaa ilmiöt kokonaisvaltaisina, silti yksityisistä piirteistä rakentuvina systeemeinä. Vertaileva näkökulma erottelee puolestaan samoihin, inhimillisiin tarpeisiin perustuvien kulttuuri-ilmiöiden eri muotoja – niitä erottavia ja niille yhteisiä tekijöitä. 1900-luvulta lähtien alaa määrittävänä piirteenä on pidetty myös kulttuurirelativismia eli haluttomuutta laittaa kulttuureja tai kulttuurisia elementtejä paremmuusjärjestykseen. Tarkoitus on päin vastoin lähestyä ja ymmärtää kutakin kulttuuria sen omista, sisäisistä rakenteista käsin. (Vesterinen 1999, 83–84.) Erilaisuus mielletään tällöin lähes itseisarvona ja jokainen yksittäinen kulttuuri oman ajallis-paikallisen olemassaolonsa auktoriteettina (Söderholm 1994, 119).

Maailma muodostuu muutoksista, ja juuri tämä herättää kulttuurien tutkijan kiinnostuksen (Vesterinen 1999, 87). Kulttuuriantropologian perustutkimuksen kohteena eivät ole

⁸ Kulttuurien tutkimuksen jakamista edellä mainittuihin aineisiin tukee esimerkiksi suomalaisen tiedeyhteisön, tieteenaloittain järjestetty Internetin tiedonhakupalvelin, ”Tieteen linkkitalo”. Kulttuurien tutkimuksen osio on koottu siihen folkloristiikan, kulttuuri- ja sosiaaliantropologian, etnologian ja uskontotieteen aihealueista. (www3).

pelkästään taloudelliset tai yhteiskunnalliset instituutiot, organisaatiot tai ihmisen taloudellinen, sosiaalinen tai uskonnollinen toiminta, vaan myös ihminen kulttuurinsa kokijana. Tältä kannalta antropologia pyrkii selvittämään ihmisen persoonallisuuden ja ajattelutapojen riippuvuutta kulttuurikokemuksista, ympäristöstä, johon hän on yhteisönsä jäsenenä kasvanut eli sosiaalistunut. (Sarmela 1984, 13.) Tiivistäen voidaan sanoa, että antropologia haluaa vastata kunkin tutkimusaiheen äärellä kahteen kysymykseen: kuinka sosiaalinen järjestys on muodostettu ja, miten ihmiset selviytyvät jokapäiväisistä toimistaan ja selittävät niitä itselleen (Vesterinen 1999, 87). Tutkimuksen näkökulmat ovat vuosikymmenten kuluessa laajentuneet talonpoikauskulttuurin kuvauksesta urbaanin ympäristön kokemuseen ja tulkintaan (www4).

Kulttuurien tutkimuksen neljä piirrettä

Holistisuus

Kulttuurien tutkimukseen kuuluvat sekä laajan että fokuoivan tarkastelun käyttö. Asiat nähdään sekä sinällään arvokkaina että osana kokonaisuutta. Holistinen näkökulma sisältää *extenso*-ajattelun eli asioiden kokonaisuudessaan tulkittavuuden. Yksittäiset kulttuuriset elementit voivat kiteyttää jotain kulttuurille tyypillistä tai poiketa merkittävästi jostain yleisesti vallitsevasta. Jos kysymyksessä ei ole puhtaaseen deskriptioon tähtäävä tutkimusaihe, tutkimuksenteo pyrkii yleensä analyttiseen vuoropuheluun, jossa mikro- ja makrotasot liitetään yhteen tukemaan toisiaan. Näkökulmien vaihtelua yksityiskohtaisen ja kokonaisuuden hallinnan välillä käsittelem tarkemmin edempänä, James Peacockin ajatusten pohjalta.

”Etnologian opiskelu valmentaa opiskelijaa tarkastelemaan ympäröivää maailmaa kokonaisvaltaisesti sekä analysoimaan sen ilmiöitä.” (www7)

Kenttätyö ja osallistuva havainnointi

Etnologi dokumentoi ihmistä kulttuurissaan, tulkitsee sitä ja pyrkii ymmärtämään ihmisen ajatuksia, aikeita, tekoja ja toimintoja (Lönnqvist 1999, 13). Kenttätyöt ovat aktiivista

tiedonhankintaa, joka tapahtuu haastattelemalla ja havainnoimalla elävää elämää. Tietoa tallennetaan monin keinoin ja lisäksi omia havaintoja kirjataan kenttäpäiväkirjaan. Ääni- ja kuvataallenteita voidaan pitää kenttätöön ja osallistuvan havainnoinnin oheismateriaaleina.

”Tieteenalan (antropologia) metodologisena lähtökohtana toimii osallistuvaan havainnointiin ja haastattelumenetelmään perustuva empiirinen kenttätö.” (www7)

Päivikki Suojasen (1996, 8) määritelmä alan monivälineisyydestä kuvaa hyvin kenttätöläisen toimintatapaa. Sen mukaan lähilänssinä toimii tietynlainen kuva tutkimuskohteesta, joka muodostuu, kun menetelmät ja tekniikat suodattuvat suunnittelun, esitutkimuksen ja tiedon läpikäynnin vaiheessa. Kaukolänssinä toimivat puolestaan sekä tieteenalan perusolettamuksien järjestelmä eli metateoria että tutkijan persoonalliset valinnat aiheen, välineiden ja näkökulmien suhteen yhdessä tutkimusintressin kanssa.

”Kulttuurin tutkimuksen laajaa kenttää yhdistää voimakas empiirinen painotus, joka asettaa tutkimuksen lähtökohdaksi kulttuurista elämää ja ilmiömaailmaa edustavan aineiston.” (www8)

Vertaileva näkökulma

Etnologia pyrkii kulttuuristen lainalaisuuksien löytymiseen kulttuurien välisessä, vertailevassa tutkimuksessa (Aro 1998, 66). Vertaileva ote toimii edelleen keskeisenä, metodisena asetelmana kulttuurien tutkimuksessa. Tutkimus on vertailevaa ja holistista, vaikka aiheita lähettyttäisiin alueellisesta tai yksityiskohtaisesta näkökulmasta (Lönnqvist 1999, 13). Erilaisuuden ja vierauden tutkimus synnyttää usein vertailuasetelmia, joissa erilaisuus konstruoituu niin spatiaalisesti kuin ilmiöiden tasolla (Söderholm 1994, 119). Monet tutkimushankkeista toimivat myös konkreettisesti maamme rajojen ulkopuolella.

Relativistinen lähestymistapa

Kulttuuri relativismi on kulttuuriantropologisen tutkimuksen peruseriaatteita, joka korostaa kulttuuripiirteiden arvottamista kunkin kulttuurin omista lähtökohdista käsin, eikä tutkijan kulttuurin perusteella (Aro 1998, 46). Ymmärtämisen ongelma on tullut viime vuosina yhä ajankohtaisemmaksi, mikä liittyy maailman- ja yhteiskuntapoliittisen tilanteen sekä nykyisten jännitteiden kiristymiseen. Kulttuurien tutkimuksen tavoitteena on pyrkimys objektiivisuuteen, vaikka tutkijan subjektiivisuus on aina osa tutkimusprosessia.

Esimerkiksi kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen on samalla itsensä tarkkailua, terapiaa ja oppimista; ”Etääntyneen minän” vuoro tulee kenttätyön jälkeen, kun kirjoitetaan etnografiaa (Rautiainen 2003, 114). Oman maailmankuvan tarkastelulla suhteessa ”vieraaseen näkökulmaan” on kulttuurien tutkimuksen parissa pitkä traditio johtuen osallistuvan havainnoinnin metodiikasta (Löfström & Hakkari 2003, 320). ”Itsereflektiolla tarkoitetaan niiden seikkojen tiedostamista, jotka ohjaavat tutkijaa tutkimusprosessin eri vaiheissa ja tulkintojen tekemisessä. Näitä seikkoja ovat muun muassa tutkijan oma tiedonkäsitys ja maailmankuva (www6)”.

KULTTUURIEN TUTKIMUKSEN PIIRTEET:

- *HOLISTISUUS*
Kulttuuristen elementtien ja struktuurien tarkastelu osana suurempaa kokonaisuutta.
- *KENTTÄTYÖT*
Tiedonkeruu rajatulla, kulttuurisella kentällä.
- *VERTAILEVA TUTKIMUS*
Kulttuuristen rakennelmien välinen tulkinta. Itsen ja toisen reflektiivinen tarkastelu.
- *RELATIVISTINEN LÄHESTYMISTAPA*
Ymmärtävä ja kulttuurisia premissejä arvottamaton tutkimuksellinen lähestymistapa.

Luonnehdinta kulttuurien tutkimuksen piirteistä Ilmari Vesterisen (1999, 83–84) määritelmän pohjalta.

Monitieteisen tutkimusaiheen valinnasta

Tutkielma on syntynyt kulttuurien tutkimuksen lähtökohdista, mutta käsittelee soveltavasti alamme mahdollisuuksia ja yhtymäkohtia suhteessa kasvatustieteen ja sosiologian nykyhaasteisiin. Monitieteisyyden pohtiminen ja laajojen teemojen rajaaminen ovat olleet osa työtä. Seppo Knuutila (1994, 44) toteaa kirjassaan *Tyhmän kansan teoria*, että hyvään monitieteisyyteen kuuluu tulkintojen tarkastelu myös lähitieteen tuottaman, olennaisen tiedon valossa. Laajan aihepiirin äärellä uteliaisuus johtaa helposti hyvin laajalle, ja

rajauksen haasteellisuutta lisää se, että osa aineiston teemoista paikallistuu juuri tieteenalojen rivien väliin. Vaivattomasti oppialan rajojen sisään mahtuvaan tutkimusaiheeseen verrattuna monitieteiseksi soveltuvan aiheen käsittely vaatii jatkuvaa painopisteen tarkastelua.

Laaja, poikkitieteinen kartoitustyö hidastaa kirjoitusprosessia, mutta palkitsee hetkinä, joina ennakoimattomat asiayhteydet kiinnittyvät toisiinsa ja vahvistavat oman tutkimuksen kontekstia. Holistisuuden vaatimus tuntuu tällöin näyttäytyvän kulttuurien tutkimuksen nykyprofiilin edellyttämällä tavalla. Omien käsitysten jatkuva reflektointi tuottaa – ajoittaisen monitieteisyyden suohon uppoamisen keskellä – ulospääsyjä, tulkinnan tiivistymiä.

2.3 Holismi – vuorottelu läheltä kauas

James Peacock (1986) jakaa teoksensa ”The Anthropological Lens” kolmeen holismia käsittelevään osaan: *substance* (kulttuuri), *method* (työmuoto) ja *significance* (merkitys). Holistisessa ajattelussa asiat nähdään osana laajempaa kokonaisuutta, kuten Peacock (1986, 17) tiivistäen toteaa. Hän puhuu siitä, miten kulttuuriset rakenteet toimivat kehyksinä yksityiskohdille. Metodien tarkoituksena on mahdollistaa kulttuuristen merkityssisältöjen ymmärtäminen. Antropologian pyrkimyksenä on analysoida sekä ihmisen paikkaa yhteiskunnassa että myös niitä tapoja, joilla ihmiset rakentavat kulttuurisia kehyksiä järjestääkseen elämänsä merkitykselliseksi (Peacock 1986, 17).

Holismi tulee näkyviin Peacockin (1986, 18–19) mukaan ymmärtävässä lähestymistavassa ja osallistuvan havainnoinnin pyrkimyksissä. Holismin vuoksi antropologialla voidaan sanoa olevan tieteenaloja yhteen kokoava luonne. Peacock vertaa antropologista tieteenalaa yhden soitinryhmän sijaan kokonaiseen sinfoniaorkesteriin. Toivo Vuorela puhuu samasta asiasta konkreettisemmin ja huomauttaa, miten kielitiede on ottanut kohteekseen kielen ja kirjallisuuden, maantiede maanpintaa muovanneiden voimien yhteisvaikutuksen, taloushistorioitsijat taloudelliset tekijät ja itse talouselämän historiallisen kehityksen, uskontotieteilijät uskonnollisten käsitysten historian jne. Kansanelämäntutkija on puolestaan kiinnostunut itse elämäntavoista. Vuorela mainitsee

etnologin kiinnostuksen heräävän eri elämänympäristöissä, erilaisilla maantieteellisillä alueilla ja monista ominaisuuksista ja toimista käsin, jotka eri aikoina saavat vaihtelevia muotoja. Erikoisilmiöiden sijaan etnologiassa on itse elämäntavat pääkohteenaan. (Vuorela 1958, 27.)

Peacock (1986, 19–20) muistuttaa, ettei holismin idea ole kuitenkaan ongelmaton. Sosiaalisten suhteiden ja merkitysten kuvaaminen on monitasoista ja haasteellista. On silkkä mahdottomuus nähdä *kaikki* ja ajatella jokaista yksityiskohtaa. (Peacock 1986, 21). Valikointi ja asioiden painottaminen ovat luonnollinen osa holistista katsantotapaa. Kategorisointi ja erottelu ovat silloin analyysin rakentamisen apuvälineitä ja sellaisina välttämättömiä ymmärtämisen ehtoja.

Zoomaus – tekniikka

Käsitteen ”zoom” avulla kuvataan metodologista pyrkimystä vaihtaa ketterästi näkökulmaa asian ja ympäristön välillä: Huomio kohdistetaan kaukoputken tavoin vuoroin lähelle ja kauas. Peacock (1986, 145) vertaa näkymiä kuvaamalla, miten tarkka focus keskittyy yksityiskohtaiseen elämän havainnointiin ja olosuhteiden kuvaamiseen. Laajempi perspektiivi peräänkuuluttaa avointa, mutta samalla kriittistä näkökulmaa. Kokonaiskuva käsittää sekä tutkijan että tutkittavan näkökulman ja valaisee kulttuuria niiltä osin, joista molempien on mahdollista käsittää asioita samalla tasolla.

Kulttuurisia elementtejä tai yksilön antamia merkityksiä tarkastellaan ajatuksen mukaan ensin sellaisenaan ja sen jälkeen osana kokonaisuutta. Kahden linssin näkymä ja niiden vuorottelu auttavat merkitysten havaitsemisessa. Se synnyttää ns. antropologisen perspektiivin. Vihjeet elämän käytännöistä synnyttävät tarvittavan pohjatiedon ruohonjuuritason elämästä. Niiden todelliset mittasuhteet paljastuvat kuitenkin aina ihmisen merkityksellistämisenä. Kenttätyö pyrkii autenttisen materiaalin keräämiseen. Jotta vaikutussuhteet näkyisivät realistisesti, on myös tutkijan vaikutusta tarkasteltava itsekriittisesti. (Peacock 1986, 145.)

2.4 Kansainvälisyyskasvatus ja sen tavoitteet

Keskustelu kansainvälisyyskasvatuksesta virisi Unescon toimesta kylmän sodan aikana. YK ja Unesco ovat asettaneet sille julkiset tavoitteet, jotka käyvät ilmi vuonna 1974 laadituista suosituksista. Niitä on täydennetty edelleen vuosina 1995 ja 1999.

Kansainvälisyyskasvatuksen todentaminen käytännön tasolle näkyy Suomessa pääasiassa opetushallituksen säätämien koululain ja opetussuunnitelman suosituksina, sekä Unesco-toimikunnan ja Suomen YK-liiton toiminnassa 1970-luvulta lähtien. (Allahwerdi 2001, 2-6.)

1990-luvun poliittisten ja taloudellisten tapahtumien myötä keskustelu postmodernin pedagogiikan haasteista sai huomattavaa yhteiskunnallista ja kulttuurista syvyyttä.

Kasvatusteoreetikko Henry Egidius puhui vuonna 1986 (s.97) postmoderniksi kutsutusta yhteiskunta- ja kulttuurimuutoksesta, joka vaikutti didaktikkaan niin, että oppijan oma todellisuus tuli yhä keskeisemmäksi lähtökohdaksi.

1990-luvun loppupuolella puhe kokonaisvaltaisista ilmiöistä Suomessa ennusti muutosta voimakkaasti monikulttuurisempaan suuntaan. Latomaa (1996, 206) totesi, että suomalainen yhteiskunta on muuttumassa yhä kansainvälisemmäksi ja monikulttuurisemmaksi siirtolaisuuden, pakolaisuuden ja kansainvälisen yhteistyön myötä. Erilaisten kulttuurien, elämän- ja ajattelutapojen kohtaamis-, ymmärtämis- ja arviointikyvyn merkitys tulisi lisääntymään myös kasvatuksen ja koulutuksen alueella. 2000-luvun alussa opettajuuden yhdeksi painopisteeksi asetettiin yhteiskunnallisesti valveutunut opettaja.

Nykyisin lukioissa on käytössä maailmankansalaisen kypsyyskoe. Se on jaettu viiteen osa-alueeseen. Maailmankansalaisuuden opinnot käsittelevät rauhaa, ihmisoikeuksia, kestäväää kehitystä, kulttuurisia kysymyksiä ja ympäristön tilaa. Oheinen taulukko kuvaa lukiolaisten vastausmääriä aineen eri osa-alueissa vuoteen 2001 mennessä. Taulukosta voidaan huomata kiinnostus kulttuurikasvatuksen kysymyksiä kohtaan.

Rauhank.	Ihmisoikeusk.	Kehitysk.	Kulttuurik.	Ympäristök.	Yht.
3	35	23	64	14	139

Sisältöalueet ja vastausten lukumäärät Suomen lukiolaisten maailmankansalaisen kypsyyskokeissa v.1996-2000. (Ote taulukosta n:o 22. Allahwerdi 2001, 152.)

Valtioneuvoston asettamat lukiokoulutuksen yleiset valtakunnalliset tavoitteet käsittelevät opetuksen tavoitteita sekä nuorille tarpeellisia tietoja ja taitoja (luku II, artikkelit 3 – 4). Valtioneuvoston asetuksen n:o 955 yleisissä tavoitteissa sanotaan, että opiskelijalla tulee olla mahdollisuus yleissivistyksen hankkimiseen ja jäsentyneen maailmankuvan muodostamiseen. Opiskelijassa tulee vahvistaa halua elinikäiseen oppimiseen kehittämällä muun muassa tiedonhankinta- ja hallinta- ja ongelmanratkaisutaitoja. Tavoitteena on myös antaa opiskelijalle tilaisuuksia pohtia erilaisia vaihtoehtoja, tehdä valintoja ja tiedostaa niiden välittömiä tai välillisiä seurauksia.

Lukion tulee vahvistaa opiskelijan myönteistä kulttuuri-identiteettiä sekä kulttuurien tuntemusta, joiden perustalta on mahdollista saavuttaa kulttuurien välisen toiminnan taito ja menestyä kansainvälisessä yhteistyössä. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 27.)

Lukiolaiselle tulisi kehittyä taito tunnistaa ja käsitellä eettisiä kysymyksiä sekä halu ja kyky toimia demokraattisessa yhteiskunnassa vastuullisesti huomioon ottaen oma ja muiden hyvinvointi.

3§ Opetuksen tavoitteet

Opiskelijan kulttuuri-identiteettiä sekä kulttuurien tuntemusta syvennetään. Opetuksen pitää kannustaa opiskelijaa toimimaan opiskeluyhteisössä ja yhteiskunnassa paikallisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Tavoitteena on, että opiskelija oppii edistämään yhdessä muiden kanssa ihmisoikeuksia, demokratiaa, tasa-arvoa ja kestävä kehitystä. Tavoitteena on, että opiskelija omaksuu hyvät tavat ja osaa ilmaista kulttuuri-identiteettiään sekä, että hän tiedostaa oman persoonallisen erityislaatunsa. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 248.)

4§ Tarpeelliset tiedot ja taidot

Tavoitteena on, että opiskelijalla on hyvät tietoyhteiskuntataidot. Häntä harjaannutetaan käyttämään niitä tiedonhankintaan ja viestintään, hallitsemaan mediaosaamisen perustaidot sekä arvioimaan kriittisesti tietoa. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 249.)

Opetusministeriöltä on ilmestynyt vuonna 2007 julkaisu *Kansainvälisyyskasvatus 2010*. Sen mukaan kansainvälisyyskasvatus on tärkeässä asemassa rakennettaessa sellaisia taitoja, tietoja ja asenteita, joita monikulttuurisessa yhteiskunnassa toimiminen vaatii. Se on tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa, hyvän koulutuksen perusta ja Suomessa asuvien oikeus. Perusteena tälle mainitaan se, että nykyisessä maailmassa tarvittavat kansalaistaidot ylittävät kansalliset rajat (s.11). (www1.)

Kasvatusteoreetikko Kevin Harris (1995, 226) pitää koulun ja opettajan roolin yhdistämisestä kriittiseen tiedonkäsittelyyn haastavana, muttei mahdottomana tehtävänä. Hän uskoo, että oppilaiden omien kokemusten käsittelemiselle on tarvetta kouluympäristössä, koska nuoret suodattavat ja suhteuttavat saamaansa tietoa omien uskomustensa ja kokemustensa kautta.

III Luku TEOREETTINEN KONSTRUKTIO

Työn teoreettisina vuoropuhujina toimii joukko tutkijoita, jotka ovat tutkimuksissaan käsitelleet aineiston kahta pääteemaa, kansainvälisyyttä ja kulttuurista identiteettiä. Heidän avullaan käyn läpi niitä näkökohtia, joita teemojen tarkastelu nykypäivänä edellyttää. Tarkoituksena ei ole luoda tyhjentävää teoriansävellystä, vaan rakentaa teoreettinen katsaus tieteenalamme piirissä esitetyistä ajatuksista. Teoreettisen pohdinnan avulla saadaan verrattua teoreettisen tason puhetta nuorten kokemuksiin. Näin voidaan nähdä, mitä havaintoja globalisaation ja identiteetin pohdinta herättää aineiston nuorissa, ja toisaalta, mitä se tuo mieleen kulttuurien tutkijoille.

3.1 Globalisaatio ja kulttuurien tutkimus

Puhun kansainvälisyydestä globalisaatio-käsitteen avulla. Miller & Lawrence (2006, 491) pitävät globalisaation ymmärtämistä parempana keinona päästä käsiksi nykypäivän maailmaan kuin käsitettä 'postmoderni' tarkastelemalla. Heidän mukaansa Montrealissa vuonna 1998 järjestetty Maailman sosiologia –kongressi oli tietyllä tapaa postmoderni-käsitteen loppu, kun 'globalisaatio' niin sanotusti pyyhkäisi yli. Perusteluiksi he sanovat, että globalisaatio kuvaa nykytilannetta postmodernia konkreettisemmin ja sopii sen vuoksi hyvin käyttöön.

Globalisaatio käsitetään muutokseksi ja usealta suunnalta tulevien sirpaleiden muodostamaksi rakenteeksi, joka vaikuttaa arkeemme monin eri tavoin. Se kuuluu, näkyy ja maistuu. Se on muualla tuotettua ja muualta tuotua, huomaamatonta ja silmiinpistävää. Arki voidaan hetkessä ulottaa toiselle puolelle maapalloa Internetin välityksellä. Kulttuuriantropologi Raymond Scupin on kirjoittanut globalisaatiosta muun muassa kirjassaan "Cultural Anthropology. A global perspective" (2000). Scupin (2000, 370) puhuu maailmasta kylänä, jossa alueet ovat yhteydessä toisiinsa massamedian lisäksi integroituneiden ekonomisten ja poliittisten verkostojen sekä välittömän kommunikaatiomahdollisuuden avulla. Tunnettu brittiläinen sosiologi, Anthony Giddens

(1990, 64), luonnehtii globalisaatiota puolestaan maailmanlaajuisten, sosiaalisten verkostojen entistä intensiivisemmäksi, keskinäiseksi vaikutukseksi.

Nuorten elämä sisältää yhä enenevässä määrin itselle vieraan kulttuurin elementtejä. Fyysisesti kaukana sijaitsevat asiat ovat siis koettavissa omakohtaisesti entistä helpommin. Myös kulttuuristen piirien selvärajaisuus on hämärtynyt. Kansainvälinen kenttä rakentuukin hyvin monilla tasoilla, yleisestä henkilökohtaiseen. Arkipäivän tasolla se näyttäytyy arvolatauksina, kulutustietoisina valintoina tai esimerkiksi brandien tarkasteluna kauppareissulla. Ulkomaan uutisointi on osa elämäämme ja sen avulla hahmotamme myös omaa hyvinvointiamme. Yleisinhimillisellä tasolla saatamme surra kolmansien maiden lasten kohtaloa tai kyseenalaistaa lapsityövoiman eettisyyden. Henkilökohtaiselle tasolle yltyvät puolestaan maiden rajat ylittävät seurustelu- ja ystävyysuhteet. Myös globaalit tavat viestiä Internetin tai kirjeenvaihdon välityksellä ovat lisääntyvästi osa arkipäivää. Vaikutteiden välttelyä voidaan sitäkin pitää yhtenä reaktiona maailman moninaiseen läsnäoloon.

Sosiaaliantropologian professori Jonathan Friedman (1994, 102) ei pidä etnistä ja kulttuurista pirstoutumista – ja toisaalta modernia homogenointia – toistensa vastakohtina. Hänen mukaansa ne ovat molemmat globaalien todellisuuden perusrakennetta muokkaavia ilmiöitä. Sosiologi Roland Robertson (1995, 25) on yksi globalisaatiotutkimuksen pioneereista. Hän kritisoi ajattelutapaa, jonka mukaan globalisaatio mielletään ensisijaisesti suurina kokonaisuuksina ja verkostoina, eli makrososiologisen tutkimuksen aihepiireinä. Hänen mukaansa mikro- ja makrososiologisten elementtien erillisyys on harhaanjohtavaa. Globalisaatiopuheen piiriin tulisi yhtä hyvin huomioida paikalliset, mikrososiologiset näkökulmat.

Kulttuurientutkijoiden globalisaatiokeskustelun piirissä universaalien ja partikulaaristen erottelua pidetään keinotekoisena tai suorastaan mahdottomana. Universaalien, erityisesti lännen kulttuurisen ylivallan, katsotaan yltyvän paikalliseen ja saavan useita, erilaisia lokaalisten muotoja. Featherstone & Lash (1995, 4) tarkentavat ajatusta sanoen, että kulttuurien tutkimuksessa ihmisen kulttuurista ja sosiaalista todellisuutta pidetään yksilön ja ympäristön välisenä keskusteluna. Sen avulla henkilökohtaisia merkityksiä on mahdollista oivaltaa ja tulkita laajemmassa kontekstissa.

Antropologia liittyykin globalisaatio-keskusteluun keinona tarkastella sosiaalisia ja yhteiskunnallisia rakenteita. Antropologian professori Ted Lewellen (2002, 26) korostaa, että tieteenala lähestyy kansainvälisyyden rakenteita oikeasta suunnasta, kun se pyrkii ymmärtämään elämän monimuotoisuutta ruohonjuuritasolta käsin. Hän puolustaa näkökulmaa siksi, että ”ylhäältä alaspäin” asioita voidaan ennustaa vain yleisistä parametreista käsin, jolloin kokonaiskuva jää vaillinaiseksi. Globalisaation todelliseen ymmärtämiseen kuuluu myös arkielämän tarkastelu: ihminen suunnitelmiseen, toiveineen, matkoineen, sosiaalisine verkostoineen ja identiteetteineen.

3.2 Kulttuurinen identiteetti

Kulttuurinen identiteetti sisältää niitä ulkopuolisia vaikutteita, jotka tulevat osaksi nuoren jokapäiväistä elämää. Minuutta käsitellään tässä tutkimuksessa niinä asioina, ihmissuhteina ja paikkoina, jotka ovat nuorille tärkeitä. Käsitelen kulttuurisen identiteetin haasteita ensin teoreettisesti siksi, ettei kollektiivisia identiteettejä ole yhtä helppo paikantaa kuin ennen (Hall 1997, 45). Neljä teoreettikkoa, Stuart Hall, Jonathan Friedman, Stig Söderholm ja Howard Gardner, antavat kuvauksen niistä haasteista, joita identiteetin määrittämiseen tänä päivänä liittyy. Paikallisuutta käsitelen Minna Mäkisen (2007) liseniaatintyön pohjalta. Työssä hän pohtii, mitä on paikallisuus, joka kuntaliitosten ja maiden välisten liitosten tuoksinnassa on vaarassa joutua uhanalaiseksi.

Kysymys identiteetistä on erityisen haastava, koska itseä määritetään sekä toiminnan että tunteen tasolla. Kiinnostavaksi kysymykseksi nousee se, synnyttääkö mahdollisuus kansainvälisiin vaikutteisiin halun vahvistaa omaa, kulttuurista alkuperää ja paikallistunnetta, vai hakeudutaanko kansainvälisten vaikutteiden pariin tietoisesti. Tätä kysymystä käsitelen myös tuonempana luvussa ”Aineiston analyysi”. Tutkimukseni aineistot toimivat yhtenä esimerkkinä siitä, miten globaalit vaikutteet ja paikallisuus omassa elämässä koetaan. Teoreettisesti kulttuurien tutkimuksen näkökulma korostaa globalisaation näkymistä mikrososiologisella tasolla.

Identiteetti prosessina, narratiivina ja diskurssina

Stuart Hallin (1997, 45) mukaan kollektiiviset identiteetit eivät enää sijaitse siinä sosiaalisessa, historiallisessa tai epistemologisessa yhteydessä, jossa ne alunperin, käsitteistömme syntyhetkellä, ovat sijainneet. Samalla, kun identiteetin, ja identiteettikäsitteen huomataan menettäneen kantokykyään, vastaavaa käsitettä tarvitaan kipeästi. Sen myötä, että käsitteellistäminen on problematisoitunut ja suhteemme kollektiivisiin identiteettiryhmiin vaikeammin määritettävissä, tunnistamme yhtä lailla identiteettien välisiä ristiriitoja ja segmentoitumista kuin niitä yhdistäviä piirteitä. Tämä synnyttää tarpeen rakentaa minälle eräänlaista kertomusta, oman minän narratiivia. (Hall 1992, 277.) Tätä nuori tekee muun muassa vertaamalla itseään ”toisiin”.

Hall sanoo sosiologisen subjektin syntyvän minän ja yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta, jolloin myöhäismodernin subjektin voidaan katsoa koostuvan fragmenteista, ajan ja paikan mukaan vaihtelevista, jopa toisilleen vastakkaisista identiteeteistä. Eräs kulttuuriteoreetikon väittämistä on, etteivät identiteetit vaikuta meissä totaalisina, stabiileina tiloina: vaikka kollektiiviset identiteetit olisivat tunnistettavissa kulttuurisina ja yksilöllisinä identiteetin osina, niillä ei ole aikaisemman kaltaista konstruoivaa ja tasapainoittavaa vaikutusta. (Hall 1992, 276–277.) Näin syntyy haaste yhtäältä sietää fragmentaarisuutta ja toisaalta kiinnittyä vakaasti jollekin pohjalle. Tästä lähtökohdasta tarkastelen aineistossa sitä, miten paljon paikallisia ja kansainvälisiä elementtejä näiden 18 nuoren elämä sisältää. Kirjoitelmat, haastattelu ja viisi identiteettidiagrammia kertovat nuorten ajatuksista. Identiteetille on tyypillistä muuttua ja kehittyä, mutta aineistossa tarkastellaan yhtä, senhetkistä tilannetta.

Muutoksen ja kehityksen vuoksi Stuart Hall (1997, 47) ehdottaa identiteetin tarkastelua uudenlaisissa, teoreettisissa viitekehyksissä. Feministisen ja psykoanalyttisen keskustelun pohjalta hän nimeää kaksi identiteettiä määrittävää tekijää, sen prosessiluonteisuuden ja kaksisuuntaisuuden. Prosessiluonteisuus syntyy siitä, ettei identiteetti ole koskaan valmis. Se on, kuten subjektiivisuus yleensäkin, aina täydentyvä ja muuttuva, aina prosessissa oleva. Kaksisuuntaisuudella tarkoitetaan sitä, että itsen määrittely saa muotonsa aina vastavuoroisuuden kautta.

Monien kulttuurivaikutteiden keskellä itseä määritetään vertaamalla omaa käyttäytymistä ja tapoja toisten tapoihin. Hallin (1997, 49) mukaan se, että identiteetti voitaisiin määritellä vain suhteessa ihmisiin, jotka näyttävät samalta, syövät samoin ja kutsuvat itseään samalla nimellä, ei ole todenmukaista. Prosessina, narratiivina ja diskurssina identiteetti rakentuu aina suhteessa toiseen. Suomessa kollektiivinen minuus on voitu rakentaa verraten yhtenäiseen, historialliseen tilanteeseen, mutta tämän päivän monikansallistuva kulttuurinen rakenne, globaalit verkostot ja kiihtyvä maailmanlaajuinen kommunikaatio, tekevät identiteetin tarkastelusta yhä enenevässä määrin itsen vertailevaa tarkastelua. Aineistossa tämä näkyy siinä, miten nuoret vertaavat omia olojaan muiden maiden oloihin joko oman kokemuksen tai esimerkiksi ulkomaan uutisoinnin myötä.

Myös Jonathan Friedman (1994, 102) yhtyy ajatukseen, jonka mukaan jatkuva identiteetin tunnistaminen määrittää nykypäivää vahvasti. Kulttuuristen rakenteiden pirstoutuminen ja niiden järjestäytyminen uusiin muotoihin eri paikoissa ja sosiaalisissa tilanteissa, antavat identiteetin rakentumiselle monia vapauksia. Kulttuurisen koodiston liikkuvuus luo tilan helposti omaksuttaville kulttuuri-identiteetin sulaumille, mutta voi toisaalta aiheuttaa odottamattomia törmäyksiä ja ristiriitoja. Esimerkkinä tästä Friedman (1994, 102) käyttää Salman Rushdien tapausta, jossa kirjailijan fiktiivisessä muodossa esittämät ajatukset siirtolaisuudesta johtivat rajuihin yhteenottoihin fundamentalistien kanssa. Kirjailijan joutuminen hengenvaaraan kuvaa sitä, miten identiteetti-kysymykset saattavat sisältää hyvin voimakkaan, fundamentalistisen halun pidättää oikeus oman kulttuurisen koodiston tulkintaan. Friedman (1994, 103) pitää maailmanlaajuista desentralisaatiota käytännössä yhteneväisenä kulttuurisen renessanssin kanssa, kun itsemääräämisoikeus, hysteerinen fanatismi ja rajojen väliset konfliktit leviävät yhtä matkaa maailmanmarkkinatuotteiden kanssa.

Miten kulttuurien tutkimus näkee maailmanlaajuisten ilmiöiden vaikutuksen? Stig Söderholmin (1994, 119) mukaan kulttuurien tutkimuksen näkökulma sisältää halun nähdä jokainen kulttuuri oman ajallis-paikallisen olemassaolonsa auktoriteettina ja erilaisuutensa vuoksi kiinnostavana. Juurevien, kulttuurista identiteettiä koskevien kysymysten esiinnousu kertoo tarpeesta määrittää oma paikka vallitsevassa kaaoksessa. Tapa, jolla kulttuurien tutkimus on keskittynyt tarkastelemaan yhtä yksittäistä kulttuuri-ilmiötä tai vertailemaan kahta toisistaan poikkeavaa ilmentymää, on saanut rinnalleen haasteen tutkia

vieraiden vaikutteiden kiinnittymistä alkuperäiseen, ja ihmisten synnyttämiä, kulttuurienvälisiä yhdistelmiä yksittäisen kulttuurin sisässä.

Se, millaisia vaikutuksia globaalilla verkostoitumisella ja liikkuvuuden lisääntymisellä on yksilön ja kulttuurisen identiteetin tasolla, vaihtelee. Eräinä keinoina globaalien ilmiöiden hallinnassa toimivat tiedonhankinta ja henkilökohtaiset, tunnepohjaiset ratkaisut. Stuart Hallin mielestä globaali ei kokonaan korvaa paikallista. Hänen mielestään on oikeutetumpaa sanoa, että globaalin ja lokaalin välille on syntymässä uusi kytkös. Globalisaatio mahdollistaa uusien, hybridisten identiteettien syntymisen, mutta toisaalta paikalliset identiteetit vahvistuvat. (Hall 1999, 63.)

Aineistot kertovat kaksi esimerkkiä siitä, miten globaalit vaikutteet ja toisaalta paikallisuus omassa elämässä koetaan. Globalisaatio voi heijastua paikallistunteen korostuneena vaalimisena, tai siten, että omaan arkeen halutaan sisällyttää myös paljon itselle vieraita virikkeitä. Samalla, kun ihminen herkistyy vastaanottamaan paljon vapaasti liikkuvaa, tuotettua kansainvälistä koodistoa, hän kiinnittyy lähellä olevien, kulttuuristen elementtien ylläpitämään omanarvontunteeseen. Kysymys identiteetistä onkin erityisen haastava siksi, että itseä määritetään sekä toiminnan että tunteen tasolla. Aineistossa tämä näkyy kysymyksissä, joita nuoret miettivät: Mihin tunnetaan kuuluvan? Mihin haluttaisiin kuulua? Halutaanko muuttaa suurempiin kaupunkeihin vai pysytellä kotipaikkakunnalla? Halutaanko kehittää taitoja, jotka edesauttavat kansainvälistymistä? Entä luodaanko yhteyksiä ulkomaille, vai muodostuuko tuntuma kansainvälisyyteen opettajan tai median välityksellä? Kohtaavatko nuoret kansainvälistymisen opettajan, ystävien, kirjallisten tietolähteiden, median vai omien kokemustensa pohjalta? Entä, miten he pyrkivät jäsentämään saamaansa tietoa ja kokemuksiaan. Haastattelussa ja ainekirjoituksissa erilaiset suhtautumisen tavat näkyvät selvästi. Se, onko elämäntapa kansainvälisiä vaikutteita helposti suvaitseva vai niitä torjuva, kertoo tavasta, jolla omaa maailmankuvaa halutaan hallita ja jäsentää.

Howard Gardner ja personal intelligence

Koulujärjestelmän uudistajana ja älykkyystutkijana tunnettu Howard Gardner (1993, 243) pitää kulttuurista symbolisaatiota ihmisen apukeinona, kun hän järjestää kokemuksiaan ja siirtää niitä epämääräisten tuntemusten puolelta jäsentyneempiin kategorioihin. Hänen mielestään merkityksenanto edesauttaa itseymmärrystä kulttuurisen kanssakäymisen keskellä. Symbolisaatio toimii pohjana henkilökohtaiselle, kokemuspohjaiselle älykkyydelle, josta Gardner käyttää nimeä *personal intelligence*. Persoonallinen älykkyys suojaa meitä siltä, että ilman kulttuurin tuottamaa koodistoa joudumme toimimaan hyvin perustavanlaatuisen ja järjestäytymättömien tunteiden varassa. Jäämme helposti ennakkoluulojen ja oletusten varaan, kun pyrimme järkeistämään sitä, minkä toinen omassa yhteisössään tietää kokemuksen kautta.

Stuart Hallin (1997, 42–43) ajatukselle itsensä määrittämisen syvistä periaatteista ja Howard Gardnerin (1993, 243) ajatukselle siitä, miten jokainen rakentaa omaa, persoonallista älykkyytään, on löydettävissä yhteinen tarttumapinta. Yhtymäkohta löytyy ajatuksesta, jonka mukaan on tärkeää tarkastella sitä logiikkaa, jolla oman minän narratiivia rakennetaan. Se mahdollistaa ajatuksellisten premissien paremman erottelun niistä malleista ja suojautumiskeinoista, joita maailman kohtaaminen meissä äkillisesti herättää. (Hall 1997, 42–43.)

Identiteetidiskurssimme rakentuu siis hajanaisilla kentillä. Se syntyy monetasoisista keskusteluista niin sisäisen ja ulkoisen minän, itsen ja toisen kuin yksilön ja yhteiskunnankin välillä. Kaikilla eri tasoilla tapahtuvia vuoropuheluita ohjaavat kuitenkin samat, syvälle rakentuvat periaatteet. Ne muodostavat Hallin (1997, 43) mukaan sen sisäisen logiikan, jonka pohjalta toimimme.

Oman, kokemuspohjaisen tiedon esille tuonti ja omaan elämään vaikuttavien, kulttuuristen elementtien erottelu, auttavat ymmärtämään ja tiedostamaan omaa toimintaa. Ne auttavat myös säilyttämään tunteen itsestä kulttuuristen muutosten keskellä. Stuart Hall sanoo kulttuurisen identiteetin rakentuvan asioista, jotka sisäistetään, mutta myös valinnoista, joilla asioita ulkoistetaan. Ts. globalisaation vaikutusta sekä otetaan vastaan että torjutaan. Kun itseä suunnataan toisiin kulttuurisiin identiteetteihin, tai vaikutteita omaksutaan,

pyritään jatkuvasti omaksumaan uuden maailman sisältämiä merkityksiä ja arvoja. Se, että vieraita vaikutteita käsitellään suhteessa omaan arvomaailmaan, auttaa pitämään kiinni subjektiivisista tunteista niissä eri maailmoissa, joita sosiaalinen ja kulttuurinen kanssakäyminen tuottavat. (Hall 1992, 276.)

3.3 Koulun yhteiskunnallisuus

Howard Gardner on jaotellut kuusi tällä vuosisadalla enenevässä määrin kouluun vaikuttavaa, yhteiskunnallista voimaa. Teknologinen ja tiedollinen läpimurto vaikuttavat oppimisen metodeihin muun muassa nettiverkoston, tietokonesimulaatioiden, verkkoyliopistojen ja vastaavien kytkösten myötä. Tietokoneilla on myös merkittävä rooli monilla elämänalueilla. Poliittiset trendit vaikuttavat osaltaan koulutukseen, koska koulutuksessa on kysymys myös arvojärjestelmistä, joiden tarkasteluun nopeat muutokset poliittisessa ympäristössä aiheuttavat jännitteitä. Gardnerin mukaan oppilaat tulisi kouluttaa niin, että he saavat keinoja pärjätä armottomassa, darwinistisessa miljöössä. Tällä hän viittaa esimerkiksi etniseen fundamentalismiin ja heimofundamentalismiin, jotka ovat olleet piilossa tai sorrettiina totalitääristen hallitusten aikana ja tulleet sittemmin esiin odottamattomalla voimalla, kuten esimerkiksi Jugoslaviassa. (Gardner 2000, 43, 45–46.)

Kolmantena Gardner mainitsee ekonomiset voimat, joihin liittyvät globalisaation ekologiset ja taloudelliset lonkerot. Maailma sopii hänen sanojensa mukaan aivan liian hyvin syvien inhimillisten heikkouksien toteuttamiseen, mitä kuvastavat esimerkiksi ihmisten ostohysteria ja sen ympärille kehitetyt kaupallisuuden muodot.

Henkilökohtaiselle tasolle yltävät kulttuuriset ja sosiaaliset trendit näyttävät mahdollisena visiona tulevaisuudesta. Tiedotusvälineillä tulee olemaan entistä hallitsevampi rooli opetusinstituutioina koko maailmassa. Kun radio, tv, filmit, lehdet, mainokset jatkavat kehitystään ja kasvamistaan, ne jatkavat myös roolien ja arvojen välittämistä yhä enenevässä määrin. (Gardner 2000, 46–48.)

Informaation sanotaan tuplaantuvan joka kahdeksaskymmenes päivä. Ajatusta seuraa Gardnerin neljäs teesi muuttuvasta tietokartasta. Internetistä on tullut voimakas tietolähde, ja opettajilla on kova työ päivittää taitojaan oppilaiden edelle. Postmodernit puristit

väittävät, että tiedossa on pääasiassa kyse vallasta. Kun poliittinen hegemonia vaihtuu, myös totuus vaihtuu toiseksi. Tämä ns. postmoderninen kieleke on Gardnerin mukaan viides yhteiskunnallinen kouluun vaikuttava tekijä. Erillisiä kulttuureja on enää lähes mahdotonta löytää. Kuudentena hänen listallaan on monikulttuurinen perspektiivi. ”Haluan että oppilaani kunnioittavat eri kulttuureja, joskaan eivät tekisi sitä kritiikittömästi.”, Gardner (2000, 49–56) toteaa. Eräs hänen tutkimuksellisista tavoitteistaan onkin haastaa opettajat pohtimaan yhteiskunnallisia rooleja ja arvoja tilanteessa, jota hän itse nimittää pedagogiseksi tienhaaraksi (Gardner 2000, 57).

IV Luku AINEISTO JA METODIT

4.1 Kenttätöön asetelmat

Kvalitatiivinen, kahdeksaltatoista nuorelta kerätty materiaali sisältää kaksi, osin toisensa risteävää aineistoa. Aineiston tarkoitus on kertoa, miten nuoret kokevat kansainvälisyyttä ja millaisia arkiarjittelun tiedonkäsittelyprosesseja niihin liitetään eli, miten nuoret jäsentävät kokemusmaailmaansa paikallisuuden ja kansainvälisyyden konteksteihin. Tutkimuskohteena ovat 18–19 -vuotiaat, keski-suomalaiset nuoret. Tutkimuksen alueelliseksi kentäksi valikoituivat kaksi keski-suomalaista kuntaa, Konnevesi ja Hankasalmi. Syynä satunnaisten, pienempien kuntien valintaan oli ajankäytön niukkuus Jyväskylän lukioissa. Halusin kerätä ainekirjoitukset edustuksena yhdestä tavallisesta koululuokasta ja saada tuntumaa myös oppilaiden asennoitumisesta tehtävään. Haastattelun suoritin oppilaiden lukuloman aikana Jyväskylässä.

4.2 Etnometodologiset lähtökohdat

Etnometodologinen tutkimustapa pyrkii luomaan keinoja, joiden avulla ymmärretään toisten tekemisiä ja sanomisia. 'Etno' sanaparin alussa viittaa mihin tahansa ihmisryhmään tai vuorovaikutusmuotoon, ja 'metodologia' puolestaan toiminnan perusteisiin ja käytäntöihin. Viime vuosina monitieteisen kulttuurien tutkimuksen piirissä etnometodologiaa on pyritty kehittämään edelleen mm. identiteettitutkimuksen tarpeisiin.

Lähden liikkeelle etnometodologisesta oletuksesta, jonka parissa yksilö mielletään autenttiseksi antamaan selityksiä. Sosiaalinen käyttäytyminen voidaan ymmärtää analysoimalla ilmoitetut ja ilmoittamattomat olosuhteet, joihin jokapäiväinen elämänjärjestys perustuu. Etnometodologinen lähtöoletus näin ollen on, että yhteisön jäsenet pystyvät ilmoittamaan jokapäiväisen elämänsä rakenteet ja prosessit, kun niitä

heiltä tiedustellaan. Sosiaaliset rakenteet ja prosessit ovat silloin yhtä kuin yhteisön jäsenten tapa jäsentää rationaalisesti oma jokapäiväinen elämänsä. (Grönfors 1982, 22–23.)

Jonas Stier (2004, 32) nimeää kaksi suuntaa, joista kulttuuria voidaan lähteä tarkastelemaan. Nämä ovat kansan näkökulma (*underifrån*) tai valmis, esimerkiksi tieteen, taiteen tai politiikan parissa esitetty ajatusrakennelma (*ovanifrån*). Rakentamatonta puhetta voidaan edelleen tulkita sisältäpäin tarkastellen, osallistuvasti (*inifrån*) tai ulkoapäin tarkastellen, kuuntelevasti (*utifrån*). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella lukiota lopettavien nuorten kuvauksia (*underifrån*) kuuntelevasti (*utifrån*) ja sen jälkeen teoretisoiden. Aineistosta noussut dikotomia kansainvälisyyskokemusten välitteisyydestä ja omakohtaisuudesta vie teoreettisen pohdinnan myös tiedonkäsittelyn haasteisiin ja kulttuurisen tiedonepistemologian keinoihin.

4.3 Aineiston keruu

Case study I – ainekirjoitukset

Ensimmäiseksi kentäkseni valikoitui Konneveden lukio, joka tuntui sopivalta kohteelta myös Konneveden tutkimusasemalle saamani työskentelyapurahan myötä. Jotta saisin tuntuman nykyiseen lukioelämään, vietin koululla kaksi päivää, 9.–10.12.2004.

Havainnoin ensimmäisen vuosikurssin psykologian ja kolmannen vuosikurssin filosofian oppitunteja, keskustelin filosofian ja uskonnon sekä maantiedon lehtoreiden kanssa saadakseni taustatietoa, ja pidin osalla tunneista alustuksia kulttuuri-käsitteestä. Lopuksi teetin ainekirjoitukset 13 paikalla olleella oppilaalla kolmannen luokan äidinkielen tunnilla (10.12.2004 klo 9.15-10.00). Tästä aineistosta muodostui ensimmäinen *case study*.

Ainekirjoitusten luonne

Ainekirjoitusten pyrkimyksenä oli tallettaa nuorten ensireaktioita siitä, miten laajalle heidän elämänpiirinsä yltää, ja hahmottaa, tulevatko vaikutteet heidän elämäänsä läheltä vai kaukaa. Kiinnostuksen kohteena ovat tällöin nuoren subjektiivinen kokemus ja hänen mielipiteensä. Millaisiin asioihin nuori viittaa käsitteillä 'paikallisuus' ja 'kansainvälisyys'?

Ainekirjoitusten heikkous piilee siinä, että otsikointi määrää ajatuksille kehyksen ja paikan lähteä liikkeelle. Tällöin vastaajat pikemminkin täyttävät otsikkoa, vaikka kirjoittaisivatkin vapaata kerrontaa. Koska kulttuuriseen identiteettiin liittyvät käsitteet toimivat kuitenkin osin työni rajauksena, pidin sopivana käyttää niitä myös otsikoinnissa. Yhdessä Konneveden lukion äidinkielen opettajan kanssa muotoilin otsikot oppilaille tuttuun formaattiin. Opettajan kanssa keskustellessa kävi ilmi luokan yleisesti heikko motivaation taso. Se käy ilmi myös kenttäpäiväkirjastani:

Kysymykset pitää muotoilla niin, että saavat sanoa omia mielipiteitään suhteellisen helpolla tavalla, eivätkä joudu kirjoittamaan liian pitkiä juttuja. (KP 10.12.04 klo 16:45).

Ensimmäisen otsikkovaihtoehdon kysymys: ”Mikä minussa on konnevetistä, mikä maailmankansalaista?” lähtee liikkeelle paikallisuus – kansainvälisyys – akselin ääripäistä, kun toinen otsikkovaihtoehto: ”Millä tavoin maailmantapahtumat/kansainvälisyys vaikuttaa elämääni?”, lähestyy teemaa ns. kaukaa lähelle. Aineet on kerätty anonyymisti varmistuksena sille, ettei kirjoittajille synny kynnystä kuvata subjektiivisia kokemuksia avoimesti. Kummastakin aiheesta kirjoitettiin kahdeksan kirjoitelmaa, kun yksi informanteista vastasi molempiin aiheisiin. Viitataan aineisiin koodilla, joka on muotoa $A i 3$ (A = ainekirjoitus, i = ensimmäinen otsikkovaihtoehto, 3 = aineen numero), ja jossa i on ensimmäinen otsikkovaihtoehto: ”Mikä minussa on konnevetistä, mikä kansainvälistä?” ja ii toinen otsikkovaihtoehto: ”Miten kansainvälisyys/ maailmantapahtumat vaikuttavat elämääni?”

Ainekirjoitukset ovat melko lyhyitä ja pintapuolisia, eikä ajatuksia pyritä viemään niissä kovin pitkälle. Olin varautunut alustukseen tunnin alussa, mikä onnistui odotettua

paremmin ja viritti pienen keskustelun ennen kirjoitustilannetta. Alustus käsitteli kulttuuri-käsitettä ja sanaa eri etuliitteiden kanssa. Oppilaat olivat innostuneita tuttujen sanojen syväluotaavammasta analyysistä. Koska otsikot pitävät sisällään laajoja teemoja, niiden käsittelemiseksi olisi voinut varata enemmän aikaa. Oppilaat eivät myöskään tienneet tulostani etukäteen. Toisaalta tämä teki kysymyksenasettelusta kiinnostavan: pystyin näkemään, miten yhtäkkiä esitettyä kysymystä lähdetäisiin purkamaan. Vaikka aineissa ei näy syvällistä paneutumista, olin tyytyväinen niiden avoimeen tyyliin. Sellaisina ne antavat hyvän yleissilmäyksen aiheista.

Case study II – ryhmähaastattelu

Ensimmäisen aineistonkeruumatkan jälkeen halusin teettää kerätyn havainnointi- ja ainekirjoitusaineiston lisäksi temahaastattelun. Ehdin kentälle seuraavan kerran toukokuussa 2005. Teetin ryhmähaastattelun viiden nuoren kesken. Haastattelun kesto on puolitoista tuntia ja se on nauhoitettu digitaalisella nauhurilla Jyväskylän yliopiston Juomatehtaan⁹ ainejärjestötilassa 5.5.2005 klo 19.30 alkaen.

Haastatteluun osallistuvat nuoret olivat vapaa-ehtoisia, ylioppilaskirjoitukset juuri kirjoittaneita nuoria Hankasalmen lukiosta. He olivat keskenään ystäviä, ja itse pyysin heidät haastateltavaksi välikäden kautta. Asetelma, jossa nuoret tunsivat toisensa, mutta minä en heitä, tuntui lisäävän haastattelun välittömyyttä. Tiesin nuorten olevan tiedostavia, mutta heidän kokemuksensa ulkomailta kävi ilmi vasta keskustelussa, joka eteni sujuvasti ja toi hyvin esiin nuorten kokemuksia ja mielipiteitä.

Informantit olivat suorittaneet kaikki lukion oppimäärään vaadittavista kursseista, mikä mahdollisti viittaamisen lukion koko oppimäärään haastattelukysymyksissä. Teemat eivät edenneet yksi kerrallaan, vaan nousivat esiin vuorotellen, keskustelun luontaista kulkua myötäillen (ks. liite 1). Haastattelua käsiteltäessä suoran lainauksen perään on merkitty ensin informantin nimikirjaimet, sitten temakysymyksen numero, ja sen jälkeen se, monesko puheenvuoro vastaus on kysymykseen ollut. (esim. IR 10/2). Informantit antoivat

⁹ Rakennus, jossa sijaitsevat Jyväskylän yliopiston taidehistorian ja taidekasvatuksen laitokset, kutsutaan nimellä Juomatehdas rakennuksen käyttöhistorian mukaisesti.

luvan kuvien ja nimen käyttöön tutkimuksessa, joten ainekirjoitusaineiston kaltaista anonymiteettiä ei tarvittu. Valokuvat ryhmähaastattelusta ovat tekijän ottamia ja tekijän hallussa.

Teemakysymysten avulla haastattelussa kartoitetaan tutkimuksen kahta pääteemaa: kansainvälisyyskokemuksia ja kulttuuri-identiteetin kuvauksia. Haastatteluteemat nousivat taustateoriasta, kansainvälisyyden ja monikulttuurisen kompetenssin teoreettisista jäsennyksistä. Esimerkiksi kysymys, millä tavoin kansainvälisyys on osa itseä, liittyy kansainvälisen oman minän narratiivin rakentamiseen. Kysymykset, millä tavoin maailma tulee lähelle itseä ja millä tavoin kansainvälisyyttä tulee kohdanneeksi, rinnastuvat puolestaan teoreettiseen pohdintaan globalisaation paikallisuuteen asti yltävästä vaikutuksesta.

Ainekirjoituksissa kysymyksenasettelu on suuremmin paikallisuuden ja kansainvälisyyden vastakkaisuudessa kuin haastattelussa. Haastattelukertoja lisäämällä nuorten näkemyksiä olisi voitu tarkentaa, mutta tämän tutkimuksen kannalta se ei ollut tarpeellista, koska tarkoituksena oli kartoittaa esimerkinomaisesti nuorten päällimmäisiä ajatuksia. Ryhmähaastattelu oheismateriaaleineen muodostaa toisen *case studyn*.

Ryhmähaastattelun luonne

Ryhmähaastattelun metodologinen tavoite oli lähestyä luonnollista keskustelutilannetta, jotta puhe representoisi ryhmän jäsenten haastattelutilanteen ulkopuolella kokemaa sosiaalista todellisuutta. Keskustelijoina toimivat lukio-opintonsa päättäneet neljä tyttöä ja yksi poika. Kolme heistä oli iältään 18 vuotta ja kaksi nuorista oli juuri täyttänyt 19 vuotta. Haastateltavilla oli yhteisiä kokemuksia kaikista haastattelun teeman aihepiireistä, mikä toimi hyvänä lähtökohtana vastavuoroisuudelle. Tärkeämpänä kuin varsinaiset yhteiset kokemukset pidin niiden mahdollistamaa välitöntä ilmapiiriä, vapaata ajatuksen ilmaisua ja sujuvaa keskinäistä ymmärtämistä.

Haastattelun aluksi asetin vastaussuunnan, mutta puhujan vaihto ei seurannut mekaanista kaavaa. Puheenvuorot toimivat impulsseina kunkin omille näkemyksille. Haastateltavat

eivät varsinaisesti keskeyttäneet toisiaan, vaikka saattoivat innokkaasti tarttua toistensa sanomisiin. Koska tilannetta ei videoitu (vaan nauhoitettiin ja valokuvattiin), jokaisen tuli sanoa oma nimensä ennen varsinaista vastausta. Näin interaktiorakennetta oli helpompi seurata jälkikäteen.

Vastausten seuraaminen oli helppoa, mikä auttoi myös ryhmän rakenteen ja antamieni virikkeiden vaikutusten tarkastelua analyysivaiheessa. Koen, että roolini keskustelun suuntaajana jakautui tasa-arvoisesti, kun haastateltavat ikään kuin kontrolloivat toisiaan¹⁰. Haasteellisimmaksi ryhmähaastattelun toteutuksessa koin roolini haastattelijana, jossa tuli löytää tasapaino myötäilevän ja ohjaavan haastattelutyylin välillä. Huomasin pohtivani, voiko keskustelun suuntaa ohjata sen luontaista kulkua johdattelematta. Nuorten omiin huomioihin tarttuminen ja silti omista teemoista kiinni pitäminen aiheutti sen, että kysymyksiä tuli helposti esittäneeksi useamman kerralla. Parhaimmillaan keskusteleva kysymystyyli loi kiireettömän ilmapiirin ja oli rauhallista reagoimista mietiskeleviin ilmeisiin. Tällöin pitkä kysymyksenasettelu sai haastateltavat itsensäkin pohtimaan pitkästi, ja keskustelu juontuu syvemmälle tasolle. Yleisempää oli kuitenkin se, että informantit lähtivät pitkän kysymyksenasettelun jälkeen liikkeelle vain viimeiseksi esitetystä ajatuksesta.

Äänessä Ilona Rissanen. Puheenvuoroaan odottaa Anna-Mari Lehmonen.

¹⁰ Ryhmähaastattelusta ks. Sulkunen 1990, 264; Londen 1995, 57.

Haastattelun kulkua ei ole tarkoituksenmukaista jaotella sen tarkemmin lingvistisesti kuin ryhmäteoreettisestikaan, mutta olen kiteyttänyt aineiston tulkintaan ja lähdekriittisyyteen liittyvät, huomionarvoiset asiat kahteen pääkohtaan.

1. Ensimmäisellä vastaajalla on ratkaiseva rooli siihen, miltä suunnalta kysymys lähtee purkautumaan. Sitä seuraavat vastaukset kun ovat usein reaktioita avausrepliikkiin.

2. Informantin kokemuksiin sisällytetyt arvot näkyvät puheessa pääosin implisiittisesti. Välillä ne näyttäytyvät myös suoremmin, esimerkiksi ironiseen sävyyn puettuna: ”Kaikki ovat oikeassa, kunhan ovat kanssani samaa mieltä!”. Reaktiot ja tyyli, jolla puheenvuorot alkavat, kertovat siitä, ollaanko asiasta samaa vai eri mieltä. Joskus haastateltavat tulkitsevat ryhmän sisäisiä ajatuskytköksiä myös ääneen, toteamalla esimerkiksi: ”No sama ku Jennillä”.

Havaintoni haastattelusta puoltavat osin ryhmähaastatteluja tutkineen Londenin (1995, 62) mainitsemaa uudelleen fuusioitumisen mahdollisuutta. Tällä hän viittaa siihen, miten vähintään neljän hengen keskustelulle on tyypillistä hajota ja taas fuusioitua uudelleen lukuisia kertoja. Ajatus saattaa loppua johonkin ja jatkua toisesta, jolloin heitetään ns. yksi lausuma vasemmalle, toinen oikealle. Tekemäni haastattelun kohdalla tämä näkyy informanttien tavassa hajottaa vastauksen suuntaa omilla mielipiteillään, kunnes ensimmäinen vastaaja saattaa palata perustelevaan omaa kantaansa.

4.4 Keitä haastateltavat ovat?

Joukko eloisia nuoria Hankasalmen lukiosta asettui informateikseni pyöreän pöydän ympärille, Jyväskylän yliopiston Juomatehtaalalle. Kun kysyin heidän lempiaineitaan, jokainen kertoi lempiaineikseen jonkin reaaliaineen, yleisimmin psykologian, filosofian tai biologian. Syyksi tälle mainittiin se, että kyseiset aineet antavat sopivasti ajattelemisen aihetta, ja että on avartavaa pohtia asioita syvällisemmin kuin pelkästään arkipäivän tasolla.

Nuoret kertoivat pitävänsä matkustelusta ja olevansa kiinnostuneita muista kulttuureista. He olivat tehneet yhteisiä matkojakin, muun muassa Lontooseen. Keskustelutuokion aikana kävi ilmi, että nuorilla on runsaasti kokemusta tilanteista, joissa on suhtauduttava itselle vieraisiin vaikutteisiin. Tällaisia tilanteita on esimerkiksi yhden informantin pidempi oleskelu Zimbabwea, toisen avustustyö Venäjällä kahdeksan viikon ajan ja vapaaehtoistyö Portugalissa viiden viikon ajan sekä kolmannen haastateltavan matkustelu Italiassa. Kansainväliset kontaktit ovatkin herättäneet heissä monenlaisia ajatuksia, joista muun muassa sellaisiin kysymyksiin kuin kriittisyyteen, suvaitsevaisuuteen, kansainvälisyyden näkymiseen omassa arjessa ja eri kollektiivi-identiteetteihin kuulumiseen, haastattelussa pureudutaan.

Ryhmähaastattelu-tilanne Juomatehtaan ainejärjestötilassa 5.5.2005. Informantit vasemmalta lukien: Jenni Horttonen, Taneli Tuukkanen, Kristiina Lampinen, Anna-Mari Lehmonen ja Ilona Rissanen.

V Luku AINEISTON ESITTELY

5.1 Kansainvälisyys nuorten elämässä

Ainekirjoitusaineisto lähestyy kulttuurisen identiteetin kysymystä kolmen käsitteen: paikallinen, kansainvälinen ja maailmankansalainen, avulla. Paikallisuus sisältää tärkeiksi koettuja asioita lähiseudulta, kun taas kansainvälisyys ja maailmankansalaisuus kiinnittävät huomion etäällä oleviin tai etäältä lähelle tuleviin asioihin. Aloitan käsittelyn esittelemällä kansainvälisyyttä yleensä tai kansainvälisten tapahtumien vaikutuksia, joita käsitellään ensimmäisessä seitsemässä ainekirjoituksessa sekä haastattelussa. Tämän jälkeen käsittelen toiset seitsemän ainekirjoitusta, joissa työskennellään vastaparin paikallisuus – maailmankansalaisuus keinoin. Tämän jälkeen esittelen viisi identiteettidiagrammia, joissa paikalliset ja kansainväliset vaikutteet on jaettu erilaisiksi kollektiivi-identiteeteiksi.

Kansainvälinen ja maailmankansalainen käsitteiden välille on vaikea vetää rajaa, eikä se ole tarpeellistakaan. On vain huomioitava, että tässä tutkimuksessa maailmankansalaisuus toimii osassa aineistoa paikallisuuden vastaparina ja kuvastaa muun muassa jo elämässä olevia, kansainvälisiä vaikutteita. Joka tapauksessa käsitteet kansainvälinen ja maailmankansalainen kulkevat käsi kädessä, kyse on lähinnä ilmaisumuodon erosta. Erotukseksi voisi sanoa, että kansainvälisyys on jotain, joka koskettaa meitä myös haluamattamme. Maailmankansalaisuus sisältää halun ja pyrkimyksen johonkin itselle vieraaseen. Mies- ja naispuolisia vastauksia ei ole tarpeen eritellä, joten käsittelen vastauksia teemoittain.

Kansainväliset tapahtumat ainekirjoittajien arjessa

Ystäväpiiriini kuuluu Suomeen muuttaneita ihmisiä, mutta toisaalta Suomesta pois muuttaneita ihmisiä. WTC:n räjähtäessä sain olla huolissani tuttavastani joka juuri silloin oli töissä ”Isossa omenassa”. (A ii 6.)

Kohahduttava ulkomaan uutinen tai ystävän kokemukset ulkomailla toimivat aineissa usein peilinä omalle arjelle kotimaassa. Yhteys kansainvälisyyteen syntyy läheiskontaktien lisäksi myös kulutustottumusten myötä. EU:n talouspolitiikka ja USA:n viihdeteollisuus ovat tavallaan osa elämää, toteavat nuoret. Havainnot siitä, miten omat elintavat ovat osa globaalin talouden järjestelmää ja OECD-maiden välistä, kaupallista liikehdintää, korostuvat.

Jokapäiväiseen elämäni vaikuttaa enemmän EU:n talouspolitiikka kuin prinsessan (Dianan, kirj. huom.) kuoleminen. Eniten elämäni luulen vaikuttavan Euroopan ja sitten USAn. Totuus saattaa kuitenkin olla toinen. Minun kulutustottumukset vaikuttavat USA:n viihdeteollisuuteen kuin myös Kiinan halpatyövoimaan. (A ii 6.)

Matkustaminen mainitaan tärkeäksi kansainvälisyyden kokemuksen lähteeksi. Uutisointi saa kuitenkin miettimään myös sitä, millaisille sairauksille tai vaaroille matkustaminen altistaa.

Kansainvälisyys ja ympärimaailiset yhteydet näkyvät erityisesti matkustaessani. Näin ollen myös sairaudet ja kaikki maailman ongelmat ovat riski myös minulle. (A ii 2.)

Suurimmassa osassa ainekirjoituksia maailman tapahtumat kuvataan etäälle omasta käytännön arkielämästä. Samalla kuitenkin pohditaan, onko niin eettistä tehdä. Median välityksellä herännyt säälin tunne synnyttää tarpeen pohtia ihmisoikeuksia ja muita yleisinhimillisiä huolenaiheita. Säälitään heikommassa asemassa olevia ihmisiä, kuten sodan uhreja ja lapsia.

Jos mä nään uutisissa vaikka pienen afrikkalaisen lapsen, joka kärsii aliravitsemuksesta ja sairastaa AIDSia saa mut voimaan pahoin. Se koskettaa mua niinku se tapahtuis täällä, Konnevedellä. (A i 4.)

Ulkomaanuutiset liikuttavat nuoria jonkin verran, mutta varsinaisen samaistumisen kerrotaan vaativan taustalle omakohtaisen kokemuksen. Uutiset antavat ajattelemisen aihetta, mutta yleisesti

ottaen lähiympäristön tapahtumat kiinnostavat enemmän. Paikallisuus korostuu ja Suomi mainitaan rauhalliseksi maaksi, jossa on hyvä elää.

Täällä Suomessa saa ajatella lottovoittona tänne syntymisen, vaikka ei sitä ajattele tai tajua läheskään aina (A ii 1).

Pikkupaikkakunnalla koulu voi olla hyvin keskeisessä roolissa, kun puhutaan kansainvälistymisen tunteesta. Tietopohja ja maailman tapahtumista puhuminen muokkaa omia käsityksiä ympäröivästä maailmasta.

Pysyttäessä täällä pienellä paikkakunnalla maailman tapahtumat eivät niinkään vaikuta elämääni. Ainoastaan koulussa. (A ii 2.)

Kansainvälisiin tapahtumiin tai ulkomaailmaan suhtaudutaan useimmissa ainekirjoituksissa varsin neutraalisti (esim. A i 1, A ii 3). Eettisyyttä kuitenkin korostetaan. Etäällä oleva kansainvälisyys koskettaa poliittisten ja talousverkostojen kautta ja lisäksi yleisinhimillisellä tasolla. Aineissa koetaan tarpeelliseksi huomauttaa, ettei välinpitämätöntä asennoitumistapaa luultavasti voida pitää ihanteellisena.

Ei ne vaikuta sillä lailla mun jokapäiväiseen elämään. Vaikka varmasti pitäisi. (A ii 3.)

Kansainvälisyyden näkyminen haastateltavien arjessa

Haastatteluaineistosta käy ilmi, että kansainvälisyyden muodot tulevat nuorten elämään osin huomaamatta. Näin käy silloin, kun ekonomiset verkostot ja viihdeteollisuus tuovat kansainvälisyyttä lähelle tapoina ja asioina, jotka ovat nuorille itsestäänselvä osa elämää.

...ei niinku muista kulttuureista olevien ihmisten kanssa oo hirveesti ihan silleen konkreettisesti tekemisissä, ainakaa Hankasalmella, mutta, kyllähän se kaikki näkyy. Siis, jos nyt ajattelee laajemmin kaikkee, Yhdysvalloistahan tulee ny tietenkki koko ajan kaikkee telkkarista ja muualta kaikkee, sellasta, kulttuuria tavallaan, mutta semmosta, konkreettista. (KL 5/4.)

Amerikkalaisen kulttuurin vaikutusta korostetaan haastattelussa. Suurvaltaan viitataan samaan tyyliin, jolla Miller ja Lawrence (2006, 490) puhuvat Yhdysvaltojen kulttuurisesta

ylivallasta ja sen kulttuurisesti tasoittavasta vaikutuksesta. Vaikutteet eri maista tulevat osaksi elämää muun muassa ruokalajien, vaatteiden ja musiikin mukana. Kansainvälisyys tulee kuluttajan silmien alle myös kaupallistettuina mielikuvina.

No se o justiisa sillee... kaikki ruuat siis jos menee jonneki niin siellähän löytyy Italian pataa ja Thai-pataa ja vaikka mitä että, tommoset jutut. Sitte vaatetyylit tulee jostain kuusesta, tai no Italiasta esimerkiksi. Sitte just englantia tunkee joka tuutista, melkein kaikki musiikki lauletaan englanniks, kyllähän sitä nyt niinku, on ihan joka välissä, monikulttuurisuutta. (IR 5/5.)

Monikulttuurisuuteen viitataan tässä ulkomaisina vaikutteina, jotka yltävät omaan elämänpiiriin. Kansainvälisyyttä otetaan ikään kuin jatkuvasti vastaan konseptien, viihdeteollisuuden ja kielellisten vaikutteiden muodossa. Nuoret pyrkivät myös tiedostamaan tuotteiden alkuperämaan ja huomioimaan sen ostokäyttäytymisessään. Tutut, ulkomaiset vaikutteet kiinnittävät seuraavan vastaajan huomion.

Pitäs, just sillai kahtoo että mistä se (tuote, kirj. huom.) tulee, yleensä sitä ei hirveesti huomioi mutta sitte just, on joku, joku asia joka tulee jostai, no vaikka just zimbabwesta, ku mä oon siellä asunu vuoden mutta, ni se kiinnittää sillee huomiota” (AL 6/7).

Vieraita kulttuureja lähestytään myös harrastuksenomaisesti. Yksi tapa tähän on informantin mainitsema ulkomaisten radiokanavien kuunteluna. Dx-kuuntelu on maantieteellisesti paikannettavaa, reaaliaikaista ja virtuaalisesti koettua kansainvälisyyttä. Internetin mahdollistaman maailmanradion kautta haastateltava valitsee itselleen erilaisia kielellisiä, kulttuurisia ja musiikillisia ilmapiirejä.

”Mää harrastan deeäks-kuuntelua eli kuuntelen ulkomaisia, yleisradiokanavia aina toisinaan. (RH: Mitä hienoa dx-kuuntelussa on?) ”Et se ei tuu minkään, kautta et se tulee suoraan sieltä missä tapahtuu ja tällee ja, nii, ja oha se ihan hauskaa kuunnella kieliä vaikei, suurimmasta osasta mitää ymmärräkää.” (AL 5/6.)

Vastaajan mielestä eri maiden radiokanavien selailu on kiinnostavaa, koska ohjelmat synnyttävät autenttisen tunnelman. Toisiin maihin pääsee kotoa käsin ikään kuin paikan päälle. Vastaajalla näkyy halu tuoda kansainvälinen ilmapiiri osaksi omaa arkea.

Haastateltavat tavoittelevat kansainvälisyyttä kuitenkin monin eri tavoin. He sanovat pyrkivänsä saamaan vaikutteita elämismaailmaansa, jotta näkökulmat eivät jäisi liian

ahtaiksi. Heillä on kontakteja ulkomaisiin ystäviinsä kirjeenvaihdon ja tapaamisten muodossa. Yksi vastaajista mainitsee tsimbabwelaisen poikaystävänsä asuvan parhaillaan Moskovassa. Tämä nuori on matkustellut paljon ja haluaa lisäksi viettää myös pidempiä aikoja eri kulttuureissa.

Oon käyny Venäjällä, Usassa ja Portugalissa ja sitte Tsimbabwessa asuu, eräs poika. Tai ei se siellä asu, se asuu Moskovassa, mutta kuitenkin. (JH 5/1.)

Matkustelu ja ystävystyminen kulttuurisesti erilaisen taustan omaavien kanssa on nuorten mielestä omaa ajatusmaailmaa rikastuttavaa. Kansainväliset vaikutteet eivät vaikuta irrallisina asioina vaan kiinnittyvät vahvasti omaan elämään. Nuorten keskinäinen kanssakäyminen on omaa maailmankuvaa rakentavaa ja sitä uudistavaa.

Ja sitte ulkomaisia kavereita joihin pitää yhteyttä ja, näin. (AL 5/6).

Erilaisten kulttuuristen ympäristöjen kohtaamiset ja ihmisten kanssa seurustelu nostavat esiin erilaisia ajattelumalleja. Näitä nuoret haluavat omien sanojensa mukaan oppia ymmärtämään. Uuden ajattelutavan kautta omat arvot näyttäytyvät uudella tavalla.

Kansainvälistyminen saa nuoret pohtimaan esimerkiksi kotimaassa myytävien tuotteiden alkuperää. Eettisyys nousee esiin, kun puhutaan kulutustottumuksista. Myös tuotteen alkuperämaa ja tuotantoprosessi kiinnostavat haastateltavia (ks. kysymys 6). Eettisyyden lisäksi myös nostalgisuus saa nuoret ostamaan ulkomaisia tuotteita. Haastateltavien yhteiseltä matkalta Lontoossa on jäänyt mieleen erityisesti tapa ostaa kolmioleipiä. Tämän vuoksi nuoret ostavat kolmioleipiä joskus jälkeenpäin. Arjen käytäntö, kolmioleipä, toimii matkalaisille nostalgisena elementtinä.

Niistä sitte tuli semmone että hei syyääkö taas kolmioleipiä (AL 7/12).

Kun tarkastellaan seitsemää ainekirjoitusta ja ryhmähaastattelua, voidaan sanoa, että kansainväliset vaikutteet vaihtelevat hyvin laajalti. Korviin kantautuvasta kansainvälisyydestä ne yltyvät aina henkilökohtaiselle ja tiedostetulle tasolle, suorastaan pyrkimykseksi omakohtaiseen kokemukseen siitä, miten ”toiset” ajattelevat.

5.2 Kulttuurisen identiteetin rakennuspalikoita

Paikallisuus ainekirjoituksissa

Seitsemässä ainekirjoituksessa tarkastellaan identiteettiä paikallisuus ja maailmankansalaisuus käsitteiden avulla, joista ensimmäisenä tarkastelen paikallisuutta. Minna Mäkinen kysyy lisensiaatintyössään (2007, 107), mitä on paikallisuus, joka kuntaliitosten ja maiden välisten liitosten tuoksinnassa kenties joutuu uhatuksi? Hän kirjoittaa, että tavallisesti ihmisten paikkaan kohdistamat merkityksenannot tulevat ikään kuin sivutuotteena, jota synnyttävät arkiset toiminnot, sosiaaliset suhteet, kommunikaatio ja erilaiset tulkintatilanteet. Sitoutuminen paikkaan on hyvin monitahoinen prosessi, jonka ainekset vaihtelevat yksilökohtaisesti (Mäkinen 2007, 113). Ainekirjoituksissa lähes kaikki mainitsevat paikallisuuden kiinnittyvän ympäristöön ja luonnonläheisyyteen.

Minussa on konevetistä ehkä se, että tykkään liikkua metsissä ja muualla luonnossa. Myös kaikennäköinen kalastus on mieleen... (A i 3.)

Paikallisuuden määrittäminen on aina jonkinlaista erottautumista muista. Se on rajanvetoa ”meidän” ja ”muiden” välillä, Mäkinen (2007, 115) tiivistää. Paikallisuutta korostavien elementtien puolustaminen on edelleen tärkeä osa arkipäiväämme. Tämän tyyppinen territoriaalisuus käy ilmi usein konkreettisissa arkielämän toiminnoissa, kuten paikkakunnalla liikkumisessa ja asioimisessa. (Mäkinen 2007, 115.)

Olen henkeen ja vereen Konnevedeltä ja elän niin (A i 7).

Paikallisuutta käsittelevässä tutkimuksessa on nykypäivänä lähtökohtana ajatus, että kokemus paikallisuudesta syntyy ja elää aktiivisen identifikaatioprosessin kautta. Ajatellaan, että ihminen ottaa paikan haltuunsa muokkaamalla sitä, puhumalla siitä ja jopa taistelemalla sen puolesta. Tunne kuulumisesta johonkin rakentuu jatkuvan prosessoinnin tuloksena (Mäkinen 2007, 126). Käsitys paikan olemuksesta ja luonteenpiirteistä syntyy ajassa tapahtuvan henkilökohtaisen tulkinnan ja merkityksenannon tuloksena (Mäkinen 2007, 119). Seuraavassa ainekirjoituksessa paikallisuuden puolesta tehdään tekoja, kuten

”käydään paikallisessa” ja pidetään paikkakunnalla tuotettuja, ”Konnevesi-kengiksi” nimettyjä jalkineita.

Niin, ja vielä kaksi konnevetistä piirrettä löytyy. Toinen on se, että konnevesikenkiä pitää pitää vähintään kaksi kertaa viikossa ja toinen on se, että vähintään kaksi kertaa kuukaudessa käydään kavereiden kanssa paikallisessa viihteellä. (A i 3.)

Se, miten toimimme nykyhetkessä paikan suhteen, rakentuu suurelta osin henkilökohtaisten elämäkokemusten sekä paikan nykyisyyden ja menneisyyden muovaamana (Mäkinen 2007, 19). Bo Lönnqvist (2002, 119) muistuttaa, että yhteisö koostuu sekä yksilöistä, individualistisista ihmisistä että niiden välillä – mitä erilaisimmista syistä – muodostuneesta yhteenkuuluvuuden hyväksymisestä, kollektiivisuudesta.

Tämä ”piiri” minkä keskellä me asutaan on niin pieni, että jos täällä onkin vielä sellaisia ihmisiä, joita et tunne niin jossain elämän vaiheessa joudut/saat tutustua heihin ja kun tunnet paljon ihmisiä, et kylillä liikkuesssa voi joutua kulkemaan sen läpi puhumatta kenenkään kanssa. Se on sitä sosialisuutta kai. Sellasia myö ollaan... Mä ahdistun isoissa kaupungeissa ja tiloissa, joissa on paljon ihmisiä. (A i 4.)

Maalla asuminen liitetään ainekirjoituksissa stabiiliin elämänmenoon. Kaupungissa asuminen kuvaa vastaavasti jatkuvaa muutosta. Osassa ainekirjoituksia haikaillaan kaupunkielämän perään, osassa luonnonläheistä elämää ja tuttuutta pidetään arvokkaina asioina.

Täällä konnevedellä on saanut elää sillä tavalla vapaasti, tilavasti ja vaikka joka aamu mennä ulko-ovelle vetämään keuhkot täyteen raikasta ilmaa. Ei kaupungissa voi tehdä niin. (A i 4.)

Paikallisuus rinnastuu osin myös turvallisuuden tunteeseen, kokemukseen kodin ja suvun paikasta.

En ole asunut koko elämäni Konnevedellä, mutta koska sukuni on täältä lähtöisin ja olemme omistaneet täällä talon, olen aina tuntenut itseni konnevetiseksi (A i 5).

Yhdessä ainekirjoituksessa pohditaan kysymyksenasettelun vaikeutta. Paikallisuutta ja maailmankansalaisuutta on vastaajan mielestä vaikea noin vain pukea sanoiksi.

Kun asiaan ei ole kerta kaikkiaan kiinnittänyt huomiota ei oikein osaa erotella asioita itsestään, että mikä kuuluu mihinkin. (A i 6).

Maailmankansalaisuus ainekirjoituksissa

Globaalilla areenalla kulttuurit ovat välittömässä ja läheisessä vaikutuksessa keskenään, eikä toiseus vaikuta enää vain ulkokohtaisesti, vaan on osa myös omaa kulttuuri-ilmapiiriä (Hall 1992, 318). Useissa ainekirjoituksissa kansainvälisyys mielletäänkin asiaksi, jota kohti halutaan suunnata. Oman kansainvälisen potentiaalin kehittämistä pidetään tärkeänä, ja aineissa kuvataan ns. kansainvälisen toiveminän piirteitä.

Kielitaito avaa monia uusia mahdollisuuksia. On tultava toimeen kaikenlaisten kansallisuuksien kanssa missä ja milloin tahansa. (A ii 2.)

Nuoret nimeävät tavoitteikseen ja toiveikseen kielitaidon parantumisen ja matkustelun lisääntymisen. Myös kaupungistuminen nähdään yhtenä ratkaisuna matkalla kohti ns. kansainvälisempää elämää.

Tulevaisuudessa varmasti kansainvälisyys tulee vaikuttamaan elämään paljon enemmän kuin nyt. (A ii 5).

Haluan kouluttautua, olla mukana kehityksessä ja kokea elämäni aikana myös kaupunkielämän hyvät puolet. Haluan matkustella, käyttää uusimpia teknisiä laitteita ja nähdä elämän eri puolia. Tämä edustaa minussa maailmankansalaista. (A i 5.)

Maailmankansalaisuus näyttäytyy aineissa haluna matkustella, kerätä tietoa ja nähdä elämää laajemmin. Sen rinnalla näyttäytyy perinteiden ja historian arvostus sekä halu säilyttää tunneside paikallisuuteen. Thomas Eriksen (2004, 387) huomauttaa, että monet kulttuuri-ilmiöt ovat globaaleja siksi, etteivät ne sitoudu mihinkään tiettyyn paikkaan, ja kuitenkin ne ovat samalla paikallisia siksi, koska asiat tehdään ja tulkitaan aina paikallisesti. Esimerkkinä hän käyttää Tunteita ja tuoksuja –sarjaa, joka luultavasti saa erilaisen merkityksen Trinidadissa kuin Yhdysvalloissa (Eriksen 2004, 387). Samaan tapaan maailman ehkä tunnetuin brändi, coca-cola, saa monia merkityksiä ja tulkintoja käyttäjästään riippuen. Yksi informanteistani pitää sitä negatiivisen maailmankansalaisuuden

edustuksena. Hänen mukaansa osallistuminen kansainvälisten ketjujen toimintaan on sellaista maailmankansalaisuutta, johon hän ei halua osallistua.

En ole millään tavoin maailmankansalainen. Olen paikallinen henkeen ja vereen... Itse en aio enkä osta tuotetta, joka on ylikansallinen ja voi dominoida omia markkinoitaan. (A i 7.)

Maailmankansalaisuus haastattelussa

Kukin viidestä haastateltavasta on merkinnyt identiteettidiagrammiinsa eurooppalaisuuden ja maailmankansalaisuuden osa-alueet. Miten haastateltavat käsittävät nämä kollektiivi-identiteetit? Kun puhutaan maailmankansalaisuudesta, yhtenä piirteenä vastauksissa näkyy suvaitsevaisuus, joka saa vastaparikseen kuitenkin kriittisen näkökulman. Anthony Giddens (1990, 64) luonnehtii globalisaatiota maailman eri puolille yltävien sosiaalisten verkostojen entistä intensiivisemmäksi kanssakäymiseksi. Nuoret puhuvat samanarvoisuuden tunteesta ”toisten” kanssa ja oman näkökulman laajentamisen tärkeydestä.

Oon matkustellu niin paljo ja nähny eri paikkoja ja tuntee ulkomaalaisia ihmisiä ja jotenki... sillee... että ja näkee niinku kaikki ihmiset samanarvoisina. Ei sillä oo väliä mistä ne on kotosi. (JH 10/1.)

Ehkä mä en aattele että mitenkä vaikka jos oisin kiinalainen nin tulkitsisin tämän asian ku semmosen näen mutta, mut kyllä sitä tulee ain mietittyä että mitäköhän erilaiset ihmiset ajattelee. (IR 10/2).

Toisen kannalta katsomista pidetään välttämättömänä taitona, kun liikutaan oman maan rajojen ulkopuolella.

Eri paikoissa asuvilla ihmisillä on yleensä erilaisia tapoja erilaisia maailmankuvia, nii on ollu pakkoki oppia näkemään asiat niitten kannalta jos on jossaki muualla (IR 8/1).

Raymond Scupin (2000, 370) näkee maailman kylänä, jossa alueet ovat yhteydessä toisiinsa muun muassa massamedian ja välittömän kommunikaatiomahdollisuuden avulla. Median välittämä tieto ei korvaa haastateltavien mielestä omakohtaisesti saatua kokemusta, koska se ei pysty välittämään itse elämäntapaa.

Voi olla että joku media välittää kuvaa niin se antaa sellasia väläyksiä, että ihmiset voi sitte käyä siellä maassa ja tutustua paremmi... mutta ehkä siinä tulee just enemmän niitä stereotypioita. (IR 11/3.)

Esimerkiks USA:sta kerrotaan vaan ne huonot puolet, ettei tuu hyviä asioita ihmisten elämäntavasta kerrottua, niitä hyviä asioita mitä siellä on (JH 11/2).

Maailmankansalaisuuden yhteydessä myös tiedonkäsittely ja oman tietopohjan kartuttaminen nousevat esiin. Omat havainnot, saadut vaikutteet ja tietopohja rakentavat toisiinsa kietoutuneina nuorten kansainvälisyyttä. Nuorten mielestä on vaikea arvioida kaikkea, mistä maailmankansalaisuus koostuu.

No siis varmasti kaikki tieto mikä tulee vaikuttaa sihe mutta, omista kokemuksista aika paljo, ja sitä on vaikee sanoa sitten ku ei sitä aina tiä mistä ne kaikki tulee. Jostain ne (vaikutteet kirj. huom) vaan tulee. (AL 10/3.)

Niin, mulla on kans melkein puolet (kansainvälisiä vaikutteita kirj. huom) (ks. identiteettidiagrammi IR18) vaikka en sitte toisaalta tiedä että yliarvioinko mä itseäni siinä että kuinka kansainvälinen on, nin eurooppalaisuutta ja maailmankansalaisuutta lähinnä sen takia, että tietää hirveesti, no hirveesti... mutta kuitenkin yllättävän paljo Euroopanki historiasta ja sitte kuitenkin tulee niitä vaikutteita... että se on vähä salavihkasta mistä kaikkialta niitä tuleeki, mutta kyllä vois sanoa, että nykyään kaikilla jotka täällä elää ni o varmaan aika paljon sitä. (IR 10/2.)

Osin kansainvälisyys vaikuttaa elämään itsestään, toisaalta maailmankansalaisuus kehittyä siihen pyrkien, esim. haluna ymmärtää jotain itselle vierasta kulttuuria. Maailma näyttäytyy haastattelun nuorille tavoitettavissa olevana paikkana.

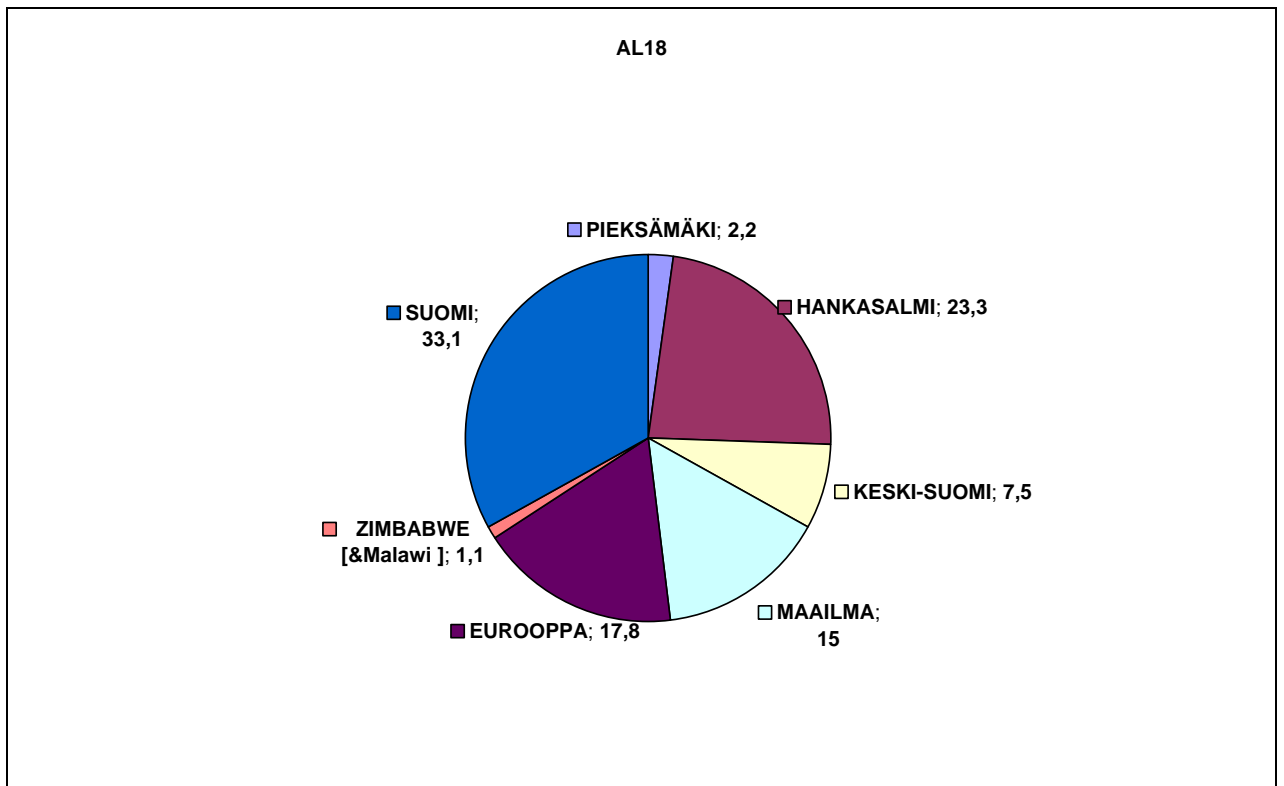
On semmone olo että niinku, kuuluu eurooppaa ja kuuluu maailmaa että, voi mennä muuallekki, lähtee täältä kotosuomesta ja matkustaa sinne ja, ja ymmärtää sen että siellä saattaa olla erilaiset tavat ja systeemitki (AL 10/3).

5.3 Kulttuurisen identiteetin diagrammit

Tehtävän anto

Tyhjien ympyröiden tarkoituksena oli antaa lukiolaiselle mahdollisimman suuri vapaus sommitella kulttuurisia vaikutteita omasta mielestä sopivankokoisiksi lohkoiksi. Ympyrän sisälle jaoteltiin niitä kollektiivi-identiteettejä, joiden katsottiin kuuluvan omaan itseen. Jaottelun esimerkeiksi mainittiin kansallinen identiteetti, maailmankansalaisuus, eurooppalaisuus ja paikallis-identiteetti. Informantit kirjoittivat ensin mieleen tulevia asioita paperin alareunaan ranskalaisin viivoin. Näitä olivat esimerkiksi itselle tärkeät paikat, kaupungit, matkakokemukset, ihmiset tai asiat. Kollektiivi-identiteettien ja asioiden merkityksellisyyttä oli mahdollisuus painottaa haluamallaan tavalla. Olen laskenut kunkin kollektiivi-identiteetin prosenttiosuudet, jotta diagrammien välinen keskinäinen vertailu helpottuisi.

Diagrammit

Kulttuurisen identiteetin diagrammi I.

IDENTITEETTIDIAGRAMMIN "AL18" OSA-ALUEET:

PIEKÄMÄKI 2,2 "Synnyinkaupunkini ja kolme ensimmäistä vuotta, sukulaisia, käyn usein."

HANKASALMI 23,3 "Täällä asunut kauan, paljon sukulaisia, muistoja –ja koulu!"

KESKI-SUOMI 7,5 "Keski-Suomen luonto on kotimaisema."

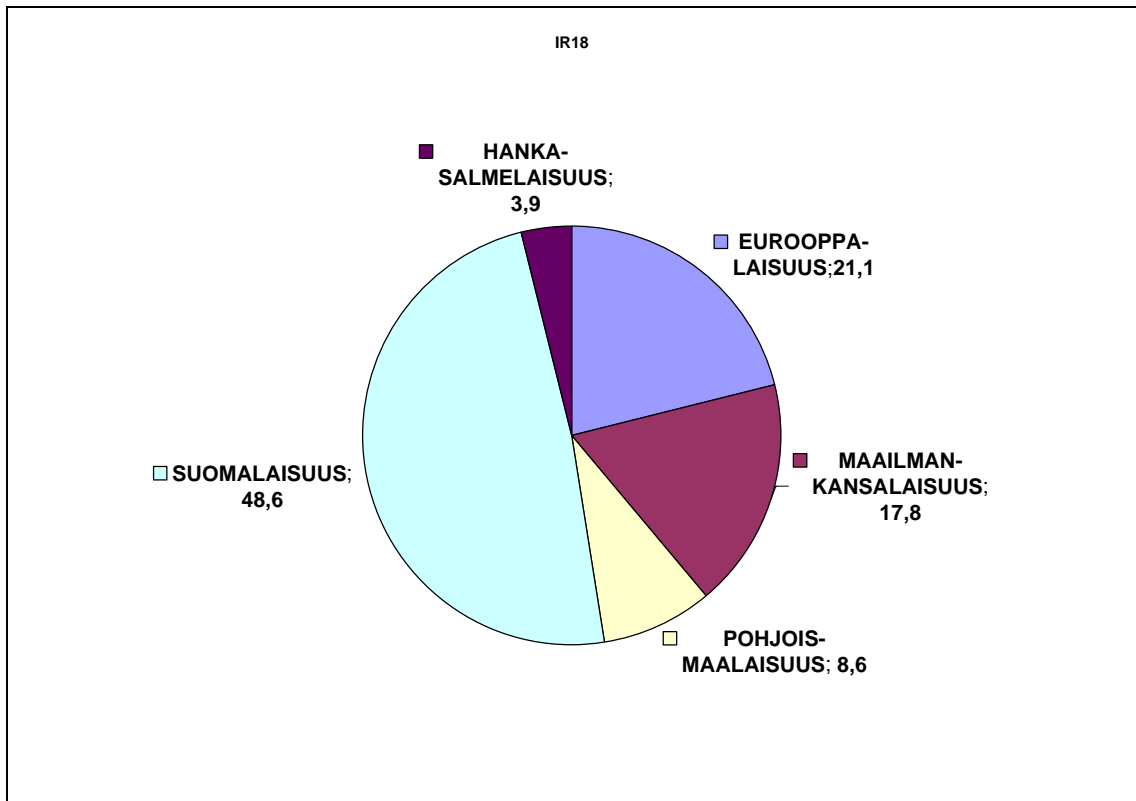
SUOMI 33,1 "Suomi on kotimaani, tänne tuntuu kuuluvansa."

EUROOPPA 17,8 "Eurooppa on niin lähellä, siis muut Euroopan maat."

MAAILMA 15 "Kun on reissannut, tuntee, että voi matkustaa minne tahansa."

ZIMBABWE & MALAWI 1,1 "Kaksi vuotta ja vuosi koulua, kirjekaveri. Näiltä ajoilta on jäänyt ehkä

vaikutteita ajattelutapaan. Afrikan elämäntyyli –mikään ei ole ajassa / toimi ihanteellisesti, mitta mitäpä siitä?"

Kulttuurisen identiteetin diagrammi 2.

IDENTITEETTIDIAGRAMMIN "IR18" OSA-ALUEET:

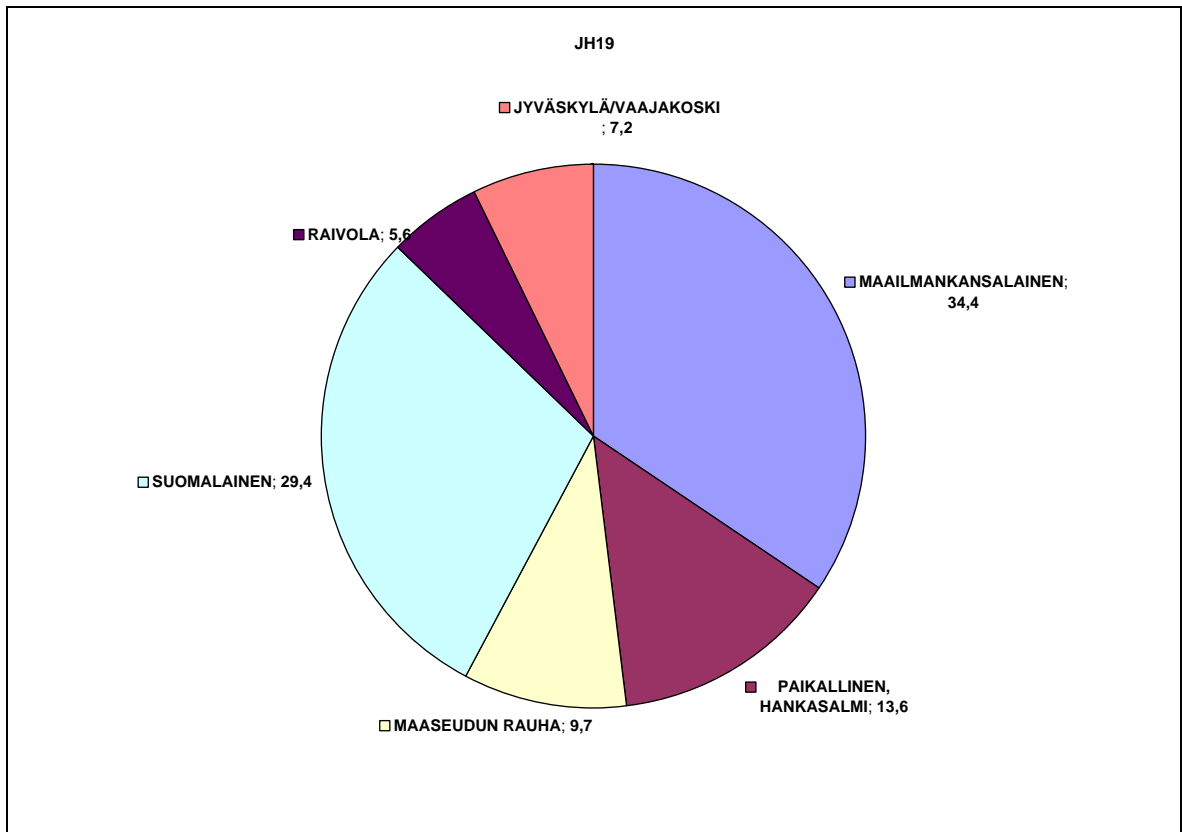
HANKASALMELAISUUS 3,9 "Maalaisuus noin yleensä, eräelämä. Suomen maaseutu: kasvuympäristöni, opetti arvostamaan elämää eräoloissakin, koska metsä aina lähellä."

SUOMALAISUUS 48,6 "Varsinaista isänmaallisuutta enemmän asenteet ja maailmankuva, joka välittyy automaattisesti."

POHJOISMAALAISUUS 8,6 "Ruotsi – pidän pohjoismaalaisia kulttuuriltaan niin samankaltaisina, että voisin yhtä hyvin asia vaikkapa Ruotsissa. Vaikka suomalaisuus onkin iso osa identiteettiäni, samaistan sen paljolti pohjoismaalaisuuteen."

EUROOPPALAISUUS 21,1 "Lontoo – avarsi maailmakuvaani, britit eivät ole kovin erilaisia kuin me. Kreikka – stereotyyppioita: lämmintä, rantoja, kamala liikenne."

MAAILMANKANSALAISUUS 17,8 "Suomen kaupunkiseudut, globalisaatio näkyy selkeimmin tutuissa ympyröissä."

Kulttuurisen identiteetin diagrammi 3.

IDENTITEETTIDIAGRAMMIN "JH19" OSA-ALUEET:

JYVÄSKYLÄ/VAAJAKOSKI 7,2 "Asuin täällä elämäni ensimmäiset 14 vuotta."

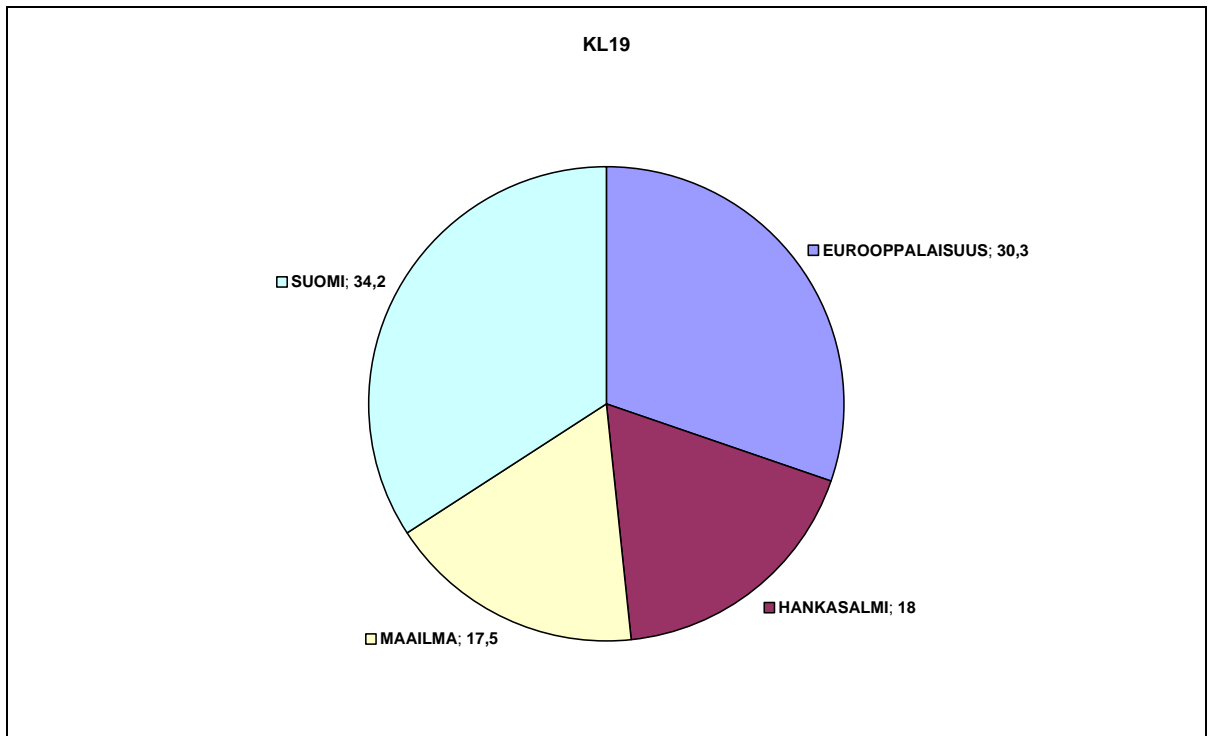
PAIKALLINEN, HANKASALMI 13,6 "Asunu siellä 4 vuotta, mutta parhaat kaverit on siellä."

MAASEUDUN RAUHA 9,7

SUOMALAINEN 29,4 "Asunu täällä koko elämänsä."

RAIVOLA KOTINA 5,6 "Olin lastenleirillä 8 vk kahden peräkkäisen kesän aikana, avarti aika paljon ja oppi arvostamaan sitä luksusta, mitä Suomessa on. Bright, mun poikakaveri sattui olemaan myös tuolla leirillä."

MAAILMANKANSALAINEN 34,4, "Zimbabwelainen poikakaveri, japanilainen asui meillä, avustustyötä Venäjällä 8 vk, vapaaehtoisena Portugalissa 5 vk, au pair USA 4 vk, lähössä Englantiin au pairiksi (avartaa maailmankuvaa)."

Kulttuurisen identiteetin diagrammi 4.

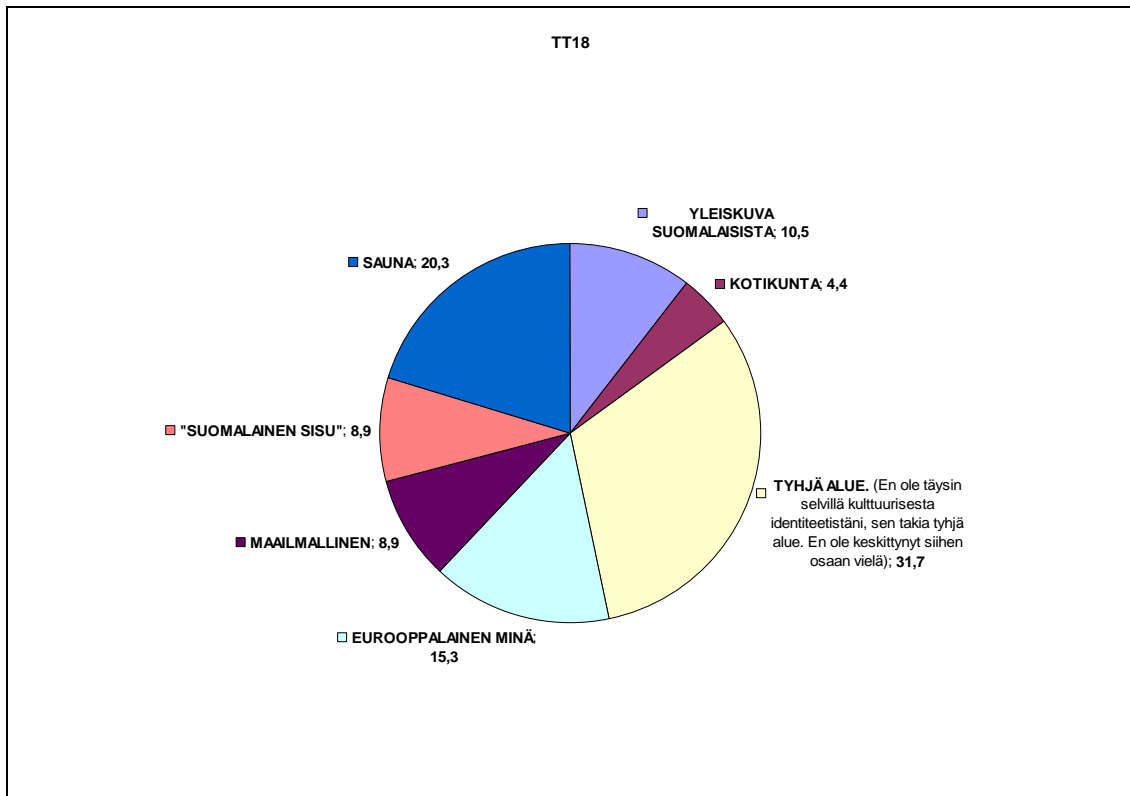
IDENTITEETTIDIAGRAMMIN "KL19" OSA-ALUEET:

HANKASALMI 18 "Juuret. Olen asunu koko ikäni siellä, mutta en koe, että minulla olisi vahva hankasalmelainen identiteetti."

SUOMI 34,2 "Suku, perhe, tavat, kieli, musiikki. En ole matkustaessani ainakaan törmännyt Suomea vastaavaan "metallimaahan".

EUROOPPALAISUUS 30,3 "Eurooppalaiset kielet - englanti, ruotsi, ranska, italia, EU, matkustelu"

MAAILMA 17,5 "Maailman pienentyminen, esim. Italia, Firenze – kiinnostus historiaan kasvoi. Lontoo – kielitaidon merkitys."

Kulttuurisen identiteetin diagrammi 5.

IDENTITEETTIDIAGRAMMIN "TT18" OSA-ALUEET:

KOTIKUNTA 4,4

YLEISKUVA SUOMALAISISTA 10,5

SAUNA 20,3

"SUOMALAINEN SISU" 8,9

EUROOPPALAINEN MINÄ 15,3

MAAILMALLINEN 8,9

TYHJÄ ALUE 31,7 "En ole täysin selvillä kulttuurisesta identiteetistäni, sen takia tyhjä alue. En ole keskittynyt siihen vielä."

Hallin (1992, 277) mukaan nykyaikana on tarpeen rakentaa oman minän narratiivia, sillä kollektiivi-identiteeteillä ei välttämättä ole enää aiemman kaltaista konstruoivaa vaikutusta. Diagrammit kertovat poikkileikkauksen tavoin nuorten ajatuksia oman identiteetin rakennuspalikoista ja siitä, mihin kollektiivi-identiteetteihin tunnutaan kuuluvan. Nuoret kokevat monet identiteettiryhmät omikseen, ja niillä kullakin on oma paikkansa kokonaisuudessa. He ovat merkinneet rohkeasti niin laajempia (Eurooppa) kuin yksittäisiä (maaseudun rauha) itselle tärkeitä elementtejä. Diagrammeista käy ilmi, että

nuorilla on vahva tunne siitä, että he kuuluvat Eurooppaan ja maailmaan, vaikka juuret ovatkin vahvasti suomalaisuudessa. Tässä luvussa tehdyn aineiston esittelyn jälkeen siirryn seuraavassa pääluvussa käsittelemään tarkemmin aineistosta tehtäviä päätelmiä.

VI Luku AINEISTON ANALYYSI

6.1 Lukuohje: aineistojen tarkastelu vastakkain ja vierekkäin

Tutkielman kaksi aineistoa kertovat siitä, kuinka laajana nuoret pitävät tai haluavat pitää liikkumavaransa kansainvälisyyden kentällä. Vaikka aineistoja ei kerätty keskinäistä vertailua varten, ne soveltuvat tarkasteltaviksi sekä rinnakkain, yhtäläisyyksiä poimien että vastakkain, eroavaisuudet huomioiden. Tämä johtuu siitä sattumasta, että ainekirjoituksen kirjoittajilla ja haastatteluun osallistuneilla on toisistaan poikkeavat elämäntavat. Eroavaisuudet näkyvät näin ollen kansainvälisyyden kokemisen ja asennoitumisen tavoissa.

Ryhmittelen aineistojen tuloksia kolmen pääteeman mukaisesti. Ensimmäiseksi luokittelen nuorten kansainvälisyyskokemusten lähteitä, toiseksi kartoitan kansainvälisyyteen suhtautumisen tapoja ja kolmanneksi erittelen nuorten pohdintoja kulttuurisesta identiteetistä.

6.2 Kansainvälisyys nuoren elämässä – omakohtainen ja välitteinen kokemus

Informanttien kansainväliset kokemukset syntyvät neljällä eri tasolla. Kolmea ensimmäistä kokemuksen tasoa kutsun välitteisiksi, koska kokemus syntyy niissä välikäden kautta. Tällöin tieto tulee vastaanottajalle epäsuorasti. Neljäntenä tasona on omakohtainen kokemus, jolloin kansainvälisyyden kokeminen on henkilökohtaisella tasolla. Näin on esimerkiksi, jos vastaaja on käynyt ulkomailla tai kommunikoinut suoraan ulkomaisen ihmisen kanssa.

- (1) Mediavälitteinen kokemus
- (2) Ihmisvälitteinen kokemus
- (3) Internet-välitteinen kokemus
- (4) Omakohtainen kokemus

Mediavälitteinen kokemus (1) syntyy television ja lehdistön välityksellä ja vaikuttaa tiedon ja mielikuvien syntymiseen.

Tiedotusvälineiden avulla mä tiedän, mitä maailmalla tapahtuu... (A i 4 (1)).

Ihmisvälitteisellä (2) kokemuksella tarkoitetaan tässä opettajan, ystävän tai muun läheisen ihmisen välittämää tietoa tai kokemusta, joka muokkaa omia käsityksiä. Kyseessä voi olla esimerkiksi opetustilanne koulussa, keskustelu ystävän kanssa kotimaassa tai ulkomaisen kirjeystävän välittämät kuulumiset.

En hirveesti seuraa uutista, enkä tiedä kovin paljoa ulkomaista. Mutta aina tietysti jotain tietoa on tullut koulusta, tuttavilta ja muista paikoista. (A i 1 (2).)

Internet –välitteinen kokemus (3) tarkoittaa informantin DX-kuunteluharrastusta ja Internetin välityksellä tapahtuvaa yhteydenpitoa ystävien kanssa. Media- ja Internet –välitteisen kokemuksen välille on yleiskäsitteellisesti nykyisin vaikea luoda rajaa. Aineistoanalyysissä jaottelu perustuu aineiston esimerkkeihin, jolloin Internet-välitteisyys tarkoittaa yhden informantin DX-kuunteluharrastusta ja yleiset viittaukset tietokoneisiin (kun aiheen sisällöstä ei kerrota tarkemmin) kuuluvat mediavälitteisyyden piiriin.

...kaikenmaailman tietokonejutut on tullu hommattua (A i 3 (1)).

Mää harrastan deeäks-kuuntelua eli kuuntelen ulkomaisia, yleisradiokanavia aina toisinaan. Ja sitte ulkomaisia kavereita joihin pitää yhteyttä ja, näin. (AL 5/6 (3).)

Kansainvälisen kontaktin synnyttäviä, omakohtaisen kokemuksen (4) konteksteja voi aineiston perusteella tyypitellä kuusi: vierasmaalaisen kohtaaminen kadulla, ulkomaalaisen vierailu omassa kotona, matka ulkomaille, vapaaehtoistyö ulkomailla, asuminen pidempään ulkomailla ja kansainvälinen seurustelusuhde (tapahtumaympäristönä koti- ja ulkoma).

No siks ku on matkustellu niin paljo ja nähny eri paikkoja ja tuntee ulkomaalaisia ihmisiä... (JH 10/1 (4)).

Ainekirjoitus- ja haastatteluaineiston välinen näkökulmaero näyttäytyy vahvasti, sillä kirjoituksissa kansainvälisyyskokemukset rajoittuvat välitteisiin tilanteisiin. Pääpaino niissä on välitteisillä kokemusryhmillä (1) ja (2). Ryhmähaastattelusta käy puolestaan ilmi kaikkia kokemisen tasoja. Ratkaiseva ero on näin ollen omakohtaisen kokemuksen tason puuttuminen toisesta aineistosta.

Eroa välitteisen ja suoran kokemuksen välillä kaventavat tai laaventavat entisestään informantin elämäntapa ja asenne. Esimerkkinä tästä näkyy selvästi mediavälitteinen tieto, joka joko tukee nuoren omaa kokemisenhalua ja uteliaisuutta (jolloin suuntana oma kokemus) tai passivoi nuoren ottamaan tietoa vastaan sitä juurikaan kyseenalaistamatta.

Aineiston kahtiajako vaikuttaa siihen, millaisia sisältöjä käsitteille annetaan. Tarkastelen kansainvälisyyskokemusten substanssivaihteluita vertailemalla käsitteelle annettuja sisältöjä. Miten syvällisiä tai pintapuolisia sisältöjä informantit katsovat kuuluvaksi maailmankansalaisuuteen?

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että ajattelueroavaisuuksien ja -tasojen kirjo on tässä suhteessa suuri. Kun yksi ei katso yhdenkään maailmankansalaisuuden piirteen kuuluvan itseensä, toiselle se on säälin tunteen heräämistä kotisohvalla hyväntekeväisyyskonsertin avunpyyntömainoksia katsottaessa, ja kolmas pitää maailmankansalaisuutenaan zimbabwelaisen aikakäsitteen syvällistä ymmärtämistä pidemmän maassa oleskelun jälkeen. Selvää on, että kokemukset kansainvälisyydestä näkyvät aineistossa sekä välitteisesti että omakohtaisesti.

6.3 Suhtautuminen kansainvälisyyteen – maailman syleily ja hylkiminen

Kuten todettua, pohdinnat kansainvälisyydestä esiintyvät aineistossa hyvin monilla tasoilla, yleisluontoisesta henkilökohtaiseen. Koska kansainväliset vaikutteet herättävät nuorissa sekä myönteisiä että kielteisiä assosiaatioita, on luonnollista, että kansainvälisiin vaikutuksiin myös suhtaudutaan sekä myönteisesti että kielteisesti. Suhde kansainvälisyyteen rakentuu nuorten elämässä eri tavoin. Osa nuorista haluaa kansainvälistyä esimerkiksi solmimalla maidenvälisiä ystävyysuhteita, kehittämällä

kielitaitoa ja matkustelemalla. Toisaalta halu paikallisuuden korostamiseen ja erottautumiseen on sekin nähtävillä.

Aineiston perusteella kansainvälisyys näyttää rakentuvan pääasiassa ulkomaita koskevasta tietopohjasta, median välittämistä vaikutteista ja omista kokemuksista. Tämän lisäksi kansainvälisyyttä rakentaa oma suhtautumistapa. Paikallisen ja kansallisen identiteetin rinnalle nousevat pyrkimys kansainvälisyyteen ja kokemus maailmankansalaisuudesta.

Se, onko kyseessä omakohtainen vai välitteinen kansainvälisyyden kokeminen, vaikuttaa nuoren tapaan puhua kansainvälisyydestä. Välitteisessä kokemuksessa kansainvälisyys on jotakin tulevaisuudessa tapahtuvaa. Silloin kulttuurinen identiteetti rakentuu mielikuvana toiveminästä, joka pystyisi esimerkiksi matkustelemaan ja puhumaan vieraita kieliä.

Välitteinen kokemus voi jättää kansainvälisyyden hyvinkin etäälle omasta arjesta, mikä on osin tietoinen valinta. Pyrkimättäkin monet vieraat vaikutteet ovat kuitenkin läsnä¹¹. Ne nuoret, joilla on runsaasti omia kokemuksia kansainvälisyydestä, puhuvat halusta tutustua toisenlaiseen näkökulman ja katsoa toisen silmin.

Aineistossa kansainvälisyyttä ja maailmankansalaisuutta määritetään sekä fyysisten että henkisten nimittäjien avulla. Mitä enemmän ulkopuolisia vaikutteita tai kokemuksia etsitään sitä luontevammaksi maailmankansalaisuus osana itseä koetaan. Etäinen mielikuva kansainvälisyydestä voi aineiston perusteella rakentua negatiivisten ulkomaanuutisten varaan. Tällöin kansainvälisyyden kenttä näyttäytyy ennakkoluulojen, ihmisoikeudellisen väärinkohtelun ja pelkojen tyyssijana. Lukiosta saatava, vieraita maita koskeva tieto, on aineiston perusteella olennainen osa neutraalia, ulkomaita koskevaa pääomaa.

¹¹ Yhteiskuntien irtoamisesta paikoiltaan ks. esim. Appadurai, Arjun (1996). Hän esittelee teoksessaan viisi globaalin ulottuvuutta: *ethnoscape*, *technoscape*, *finanscape*, *ideoscape*, *mediascape*. Voimien jatkuva liike vähentää tilaulottuvuuden merkitystä. Maailman kompleksisuus vaatii myös uusia käsitteellisiä ratkaisumalleja. (Ks. myös Eriksen 2004, 392-393.)

Neljä tapaa kohdata kansainvälisyys

Informanttien asenne kansainvälisyyteen näyttäytyy kahdella tapaa. Aineistossa suhtautumistapa näyttäytyy sekä maailmaa hylkivänä että maailmaa syleilevänä. Molemmat jakautuvat edelleen kahteen alatyyppiin. Ensimmäinen tyyppi *Hylkivä* on kansainvälisyyden suhteen asenteellinen tai pidättyvä. Nuori ei kaipaa ulkopuolisia vaikutteita tai koe halua niiden erittelyyn ja analysointiin.

En ole millään tavoin maailmankansalainen. Olen paikallinen henkeen ja vereen. (A i 7.)

Toisesta tyypestä käytän nimeä *Passiivinen*, koska siihen kuuluvat informantit eivät aktiivisesti edistä eivätkä vastusta kansainvälistymistä. Heitä yhdistää toimimattomuus, jolloin tieto ja vaikutteet välittyvät kuta kuinkin sattumalta.

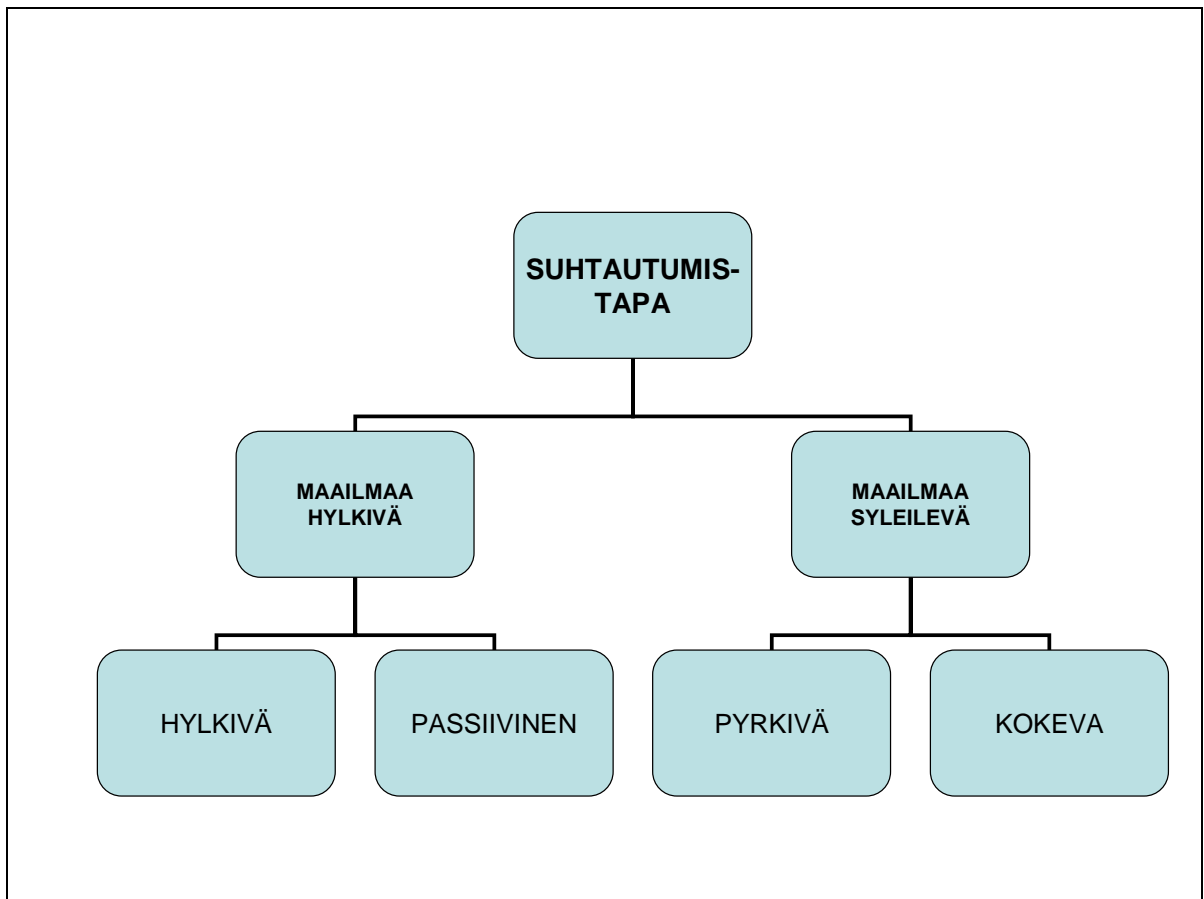
Maailman ihmistä minussa on aika vähä. En hirveesti seuraa uutisia, enkä tiedän kovin paljoa ulkomaista. Mutta aina tietysti jotain tietoa on tullut koulusta, tuttavilta ja muista paikoista. Olen tottunut ajattelemaan, että elän Suomessa, harvoin mietin että elän maailmassa. Mutta ei se huono asia olisi, jos kartuttais hieman maailmankuvaa. (A i 1.)

Maailmaa syleilevä asenne pitää omaa toimintaa kansainvälisyyden kontekstissa tavoiteltavana ja mahdollisuuksia tuovana asiana. Ensimmäinen maailmaa syleilevä tyyppi, *Pyrkivä*, suuntaa omakohtaisen kansainvälisyyden kokemiseen. Hän saa vielä välillisiä vaikutteita, mutta koettaa hankkia taitoja, jotka olisivat hänelle hyödyllisiä omakohtaisen kansainvälisyyden kentällä. Pyrkivä siis toivoo, että valmistautuminen auttaa häntä kansainvälistymään tulevaisuudessa.

Maailmantapahtumat eivät ainakaan tällä hetkellä vaikuta elämäni kovin paljon. Ulkomaantapahtumat kyllä kiinnostavat ja lehtiä tulee luettua joka päivä, joista voin seurata maailmantapahtumia. Television katseleminenkin on saanut minut itseni kansainvälistymään. Itselläni on muutama kirjeenvaihtoystävä ulkomailla ja heiltä olen kysellyt silloin tällöin heidän maansa tilanteesta. Minua kiinnostaisi matkustella ulkomailla ja tutustua muihin kulttuureihin. Median avulla olen kiinnostunut maailmantapahtumista ja kansainvälisyydestä. (A ii 5.)

Neljäs nuorten elämäntapatyyppi on *Kokeva*. Nuorella on omakohtaisia kokemuksia kansainvälisyydestä ja niiden perusteella muodostuneita mielipiteitä. Kansainväliset vaikutteet ovat assimiloituneet osaksi nuoren elämää ja hän tiedostaa sen.

Ku on reissannu ja tuntee ihmisiä ja näin, ja on semmone olo että niinku, kuuluu eurooppaa ja kuuluu maailmaa (AL 10/3).

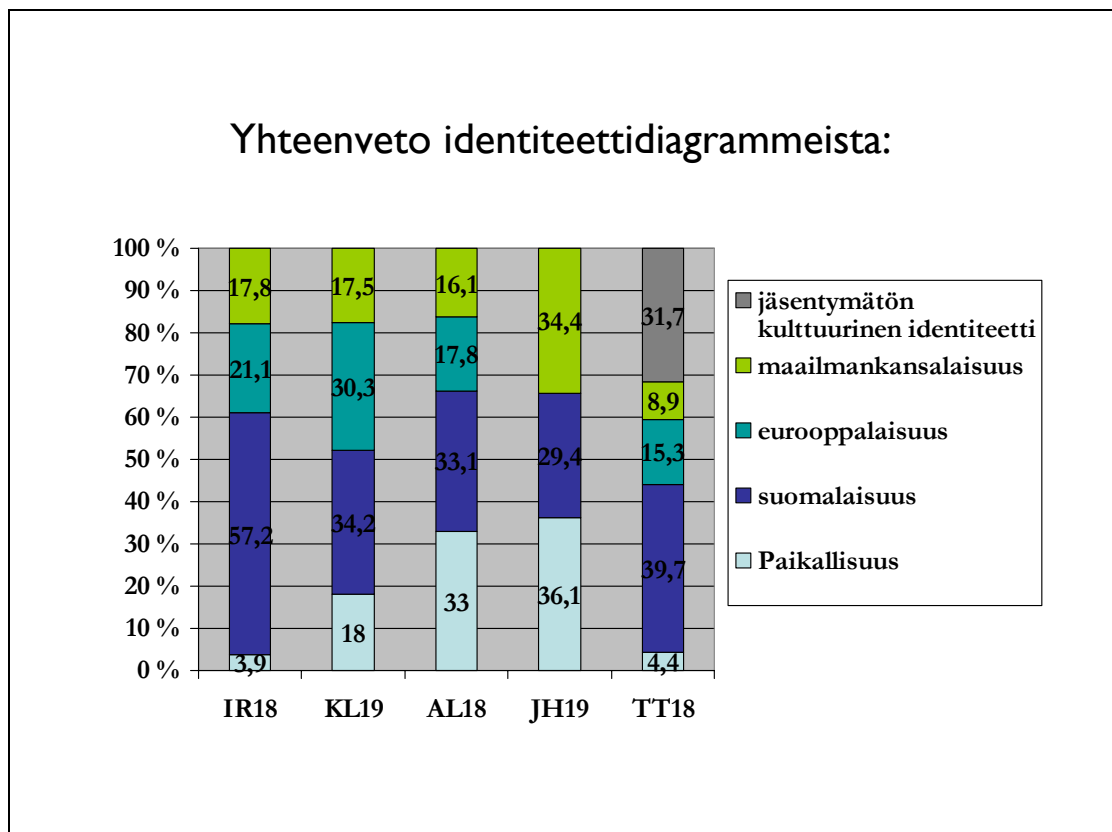

Kaavio nuorten kansainvälisyyteen suhtautumisen tyyppikategorioista.

6.4 Kulttuurisen identiteetin rakentuminen

Ted Lewellen (2002, 26) mainitsee teoreettisessa konstruktiossa, että globalisaation todelliseen ymmärtämiseen kuuluu myös arkielämän tarkastelu: ihminen identiteetteineen. Nuorten piirtämät identiteettidiagrammit on muutettu oheisessa yhteenvedossa pylväsmuotoon. Vastaukset on yhdistetty neljän yleisimmin esiintyneen kollektiivi-identiteetin: maailmankansalaisuus, eurooppalaisuus, suomalaisuus ja paikallisuus alle, jotta niiden vertaaminen keskenään olisi helpompaa. Oikeiden mittasuhteiden

säilyttämiseksi olen merkinnyt yhden vastauksen kohdalle myös vastaukseen jätetyn tyhjän tilan, jolle informantti on antanut nimen jäsentymätön kulttuurinen identiteetti. Kunkin pylvään alla on vastaajan henkilötunniste, johon on merkitty informantin nimikirjaimet ja ikä.

Yhteenveto identiteettidiagrammeista.

Paikallisuus

Paikallisuutta on diagrammeissa vähemmän kuin suomalaisuutta. Kahdella vastaajalla sitä on alle viisi prosenttia ja enimmillään sitä on 36,1%. Keskimäärin paikallisuutta on 19,1%. Paikallisuus rakentuu diagrammeissa syntypaikan tai lapsuuden asuinpaikan mukaan. Se on kasvuympäristö, johon liittyy monia muistoja, kuten esimerkiksi vanha kotitalo tai koulu. Paikallisidentiteetin ei koeta välttämättä olevan vahva, mutta siihen liittyvien asioiden, kuten luonnonläheisen elämäntavan, suvun juurien tai vanhojen ystävien koetaan olevan edelleen tärkeitä riippumatta siitä, onko ympäristö sittemmin vaihtunut.

Sarmela totesi vuonna 1984 (s.167), että massayhteisöissä on merkkejä siitä, että omien perinteiden luoma eksistentiaalinen turvallisuus ja alueellisen kulttuuri-identiteetin

kokeminen ovat ihmiselle välttämättömiä asioita. Yksi informanteista uskookin perinteiden tärkeyden ja paikallistunteen vahvistuvan iän myötä.

Modernista kaupunkilaisesta minut erottaa valtava perinteiden arvostus ja kiinnostus historiallisiin elämäntapoihin. Tulen varmasti vanhoilla päivilläni muuttamaan takaisin Konnevedelle, keskelle metsiä ja järviä sukuni maatilalle, jossa nytkin asumme. Keskellä muuttuvaa maailmaa voin aina palata tänne viettämään yksinkertaista elämää. Se on vaikutus, jonka maalaiselämä on minuun jättänyt. (A i 5.)

Suomalaisuus

Suomalaisuuden osuus diagrammeissa liikkuu 29,4% ja 57,2% välillä, kun nuoret mittaavat oman kulttuurisen identiteettinsä osapuita. Keskimääräisesti suomalaisuutta on 38,7% eli eniten verrattuna muihin kollektiivi-identiteettiryhmiin. Suomalainen maailmankuva, arvot ja asenteet koetaan omiksi, vaikkakaan niiden ei katsota nostattavan suoranaista isänmaallisuuden tunnetta. Suomi nähdään sinä kulttuurisena ympäristönä, joka on omaksuttu ja jota vasten vieraita vaikutteita peilataan. Eräs vastaajista liittyy Suomen metallimusiikkiin sen jälkeen, kun ei ole koskaan matkustellessaan törmännyt vastaavanlaiseen ”metallimaahan”. Toinen vastaajista korostaa samaistuvansa suomalaisuuteen kuin pohjoismaalaisuuteen. Hänen vastauksessaan nämä käsitteet lähenevätkin toisiaan.

Eurooppalaisuus

Euroopan nämä nuoret kokevat olevan lähellä. Neljä viidestä on merkinnyt diagrammiinsa eurooppalaisuus-osiota, jotka ovat hieman heidän merkitsemiään maailmankansalaisuuden osa-alueita suurempia. Keskimääräisesti eurooppalaisuutta on 16,9% nuorta kohti. Nämä nuoret pitävät eurooppalaisuuteen samaistumista helppona, jopa itsestäänselvänä asiana. Eurooppalaisuuden tunnetta vahvistaviksi asioiksi mainitaan kielitaito ja kiinnostus historiaan. Yksi informanteista kertoo, miten matkailukokemukset ovat synnyttäneet tunteen siitä, että voi matkustaa minne tahansa, ja maailman voi kokea ikään kuin lähentyvän itseä.

Euroopan maissa matkusteltaessa tapakulttuuri tuntuu haastateltavista tutulta. He puhuvat muun muassa Lontoosta matkakohteena. Siellä tapojen tutuus ja vierasmaalaisten kanssa syntynyt helppo kommunikointiyhteys viehättivät nuoria.

Lontoo oli ainaki semmonen, siellä niinku tunsii ittesä kotosaksi, et siel ei tullu semmonen koti-ikävä. KL 10/4

Ei siellä (Lontoossa) mitään luksusta ollu. Siellä oli just sitä että pääsi puhumaan erimaalaisten kanssa. TT 10/5

Mielenkiintoisia ovat nuorten eurooppalaisuuteen ja maailmankansalaisuuteen liittämät huomiot siitä, miten globalisaatio näkyy selkeästi lähellä, ja se, miten matkustelu on opettanut arvostamaan kotimaan ”luksusta” uudella tavalla.

Maailmankansalaisuus

Maailmankansalaisuutta on vastauksissa keskimäärin 18,9% nuorta kohti. Vähimmillään sitä on 8,9% ja enimmillään 34,4%. Erään informantin mielestä maailmankansalaisuus on sitä, että ajattelee asioita ”muunki maan ku vaan Suomen kannalta” (JH 10/1). Niin asenne, tietopohja, ulkomaalaiset ystävät, ystävät ulkomailla, omat kokemukset kuin ulkopuolelta tulevat vaikutteet rakentavat nuoren kokemusta maailmankansalaisuudesta.

Mahdollisuus tarttua tarjolla oleviin mahdollisuuksiin edustaa maailmankansalaisuutta: Tiedotusvälineiden avulla mä tiedän, mitä maailmalla tapahtuu, kuuntelen eri kansallisuuksien musiikkia, on mahdollisuus oppia puhumaan eri maiden kieliä, mahdollisuus matkustaa ja halu tehdä tuota kaikkea. (A i 4.)

Matkustelun eri maissa kerrotaan jättävän joskus pysyviäkin vaikutteita omaan elämäntapaan. Maailmankansalaisuutta kuvastaa myös pyrkimys tottua toisen maan tavoille. Yksi informanteista kuvaa vieraisiin tapoihin suhtautumista seuraavasti:

Afrikassa ku sillon asuttiin ni, se ihmisten elämäntyylä että mikää ei oo ikinä ajassaan ja, yleensä systeemit ei toimi... mutta siitä niinku se, että siitä ei sitte stressata mitenkään, että se on ihan okei. Siihe on niinku tottunu että se on semmosta se elämä. AL 11/1

Gloaalien vaikutuskenttien merkitystä, kuten amerikkalaista viihdeteollisuutta, pidetään itsestäänselvänä vaikuttajana jokapäiväisessä elämässä. Sen synnyttämiä tai mukanaan tuomia sivuvaikutuksia pidetään kuitenkin vaikeana arvioida, etenkin pitkällä tähtäimellä.

Kyllä ne (kansainväliset) tapahtumat vaikuttavat, mutta sitä ei itse vielä kuitenkaan huomaa, tai tiedosta... Ehkä ne vaikutukset huomaa sitten eläkkeellä. (A i 2.)

On sanottu, että perhosen siivenisku voi aiheuttaa toisella puolella maapalloa hirmumyrskyn. Sanontaa voitaneen soveltaa ihmisiin ja heidän toimintaansa ... Minun kulutustottumukset vaikuttavat USA:n viihdeteollisuuteen kuin myös Kiinan halpatyövoimaan. Maailma on suuri yhtenäinen kokonaisuus. (A ii 6.)

VII Luku JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Käsittelen tässä kappaleessa työn kahteen pääteemaan, globalisaatioon ja kulttuuriseen identiteettiin liittyviä havaintoja. Esittelen aineistoanalyysin pohjalta tekemiäni päätelmiä tiedon hallinnan ja käsitteellistämisen tärkeydestä sekä kriittisyyden ja suvaitsevaisuuden rinnakkaisuudesta.

7.1. Kansainvälisyyden läheisyys

Jonathan Friedman (1994, 102) toteaa tämän tutkimuksen alkupuolella, etteivät kulttuurinen pirstoutuminen ja moderni homogeenointi ole toistensa vastakohtia, vaan toimivat yhdessä globaalien todellisuuden perusrakennetta muokkaavina ilmiöinä. Roland Robertson (1995, 25) yhtyy ajatukseen kritisoimalla ajattelutapaa, jossa globalisaatio mielletään ensisijaisesti makrososiologisen tutkimuksen aihepiireiksi. Globalisaatiopuheen piiriin tulee molempien tutkijoiden mielestä huomioida myös paikalliset, mikrososiologiset näkökulmat (1995, 25). Kun tarkastellaan *case study* I ja II:sta, voidaan maailmanpolitiikan huomata vaikuttavan esimerkiksi nuorten ostopäätöksiin. Aineiston perusteella nuorilla on kohtaamisia ”toisen” kanssa jatkuvasti. He pohtivat vieraita vaikutteita ja omaa rooliaan suhteessa kansainvälisyyteen tapahtui se sitten kotona tai ulkomailla. Tällä tavoin kansainvälisyys koskettaa nuoria myös paikallisesti. Kansainvälisyys voi näkyä nuoren elämässä yleisellä tai hyvin henkilökohtaisella tasolla.

Minna Mäkinen (2007, 115) tiivistää, että paikallisuuden määrittäminen on aina jonkinlaista erottautumista muista. Se on rajanvetoa ”meidän” ja ”muiden” välillä. Tämä käy ilmi myös tämän tutkimuksen aineistossa. Omat, henkilökohtaiset rajanvedot näkyvät jo silloin, kun kansainvälisyyteen suhtaudutaan passiivisesti. Kansainvälisyys ylittää median, ihmisten ja ilmiöiden välityksellä myös paikalliselle tasolle, mutta oma kansainvälisyys painottuu sen mukaan, mikä koskettaa henkilökohtaisesti. Henkilökohtaisesta rajanvedosta kertovat ääripäissään paikallisuuden korostaminen tai voimakas halu tutustua ulkomaalaisiin ihmisiin. Aineisto tuo mielestäni hyvin esiin nuorten

keskinäisen erilaisuuden eli jokaisen omat suhtautumistavat. Ne olen koonnut ”aineiston analyysi” –kappaleessa neljäksi kansainvälisyyteen suhtautumisen tyyppikategoriaksi, jotka ovat hylkivä, passiivinen, pyrkivä ja kokeva (ks. s.65).

Kulttuurientutkijoiden globalisaatiokeskustelussa lännen kulttuurisen ylivallan katsotaan saavan useita lokaalin muotoja. Ainekirjoitusaineistosta käy ilmi, että läntinen kulttuuri näkyy nuoren arjessa nimenomaan mediavälitteisesti, jolloin kansainvälisyys tulee luokse television tai tietokoneen välityksellä. Tällöin nuoret pohtivat omaa rooliaan esimerkiksi maailman poliittisten tapahtumien suhteen ja kaipaavat selvästi tukea omalle vuoropuhelulle median kanssa. Featherstone & Lash (1995, 4) muistuttavat, että ihmisen kulttuurinen ja sosiaalinen todellisuus on yksilön ja ympäristön välistä keskustelua. Analyttisemmän keskustelun avulla henkilökohtaisia merkityksiä olisi mahdollista oivaltaa ja tulkita laajemmassa kontekstissa (Featherstone & Lash 1995, 4). Keskustelua tukevoittavalle metodiikalle näyttäisi olevan käyttöä.

Omien kokemusten analysointi oletettavasti vähentäisi toimimista pelkkien vallalla olevien käsitysten tai opittujen puhuntojen pohjalta. Merkityksenanto ja symbolisaatio ovat Howard Gardnerin (1993, 243) mielestä ensiarvoisen tärkeitä persoonallisen älykkyyden edellytyksiä. Antropologia liittyy globalisaatio-keskusteluun nimenomaan keinona tarkastella sosiaalisia ja yhteiskunnallisia rakenteita entistä huolellisemmin. Metodiansa, käsitteidensä ja teoreettisen tiedon pohjalta se voisi tarjota jäsenyysapua ”kulttuuristen kohtaamisten kentälle”.

Tutkimuksen taustahypoteesina toimiva ajatus siitä, että kulttuurien tutkimuksen tutkimustavat saattaisivat olla hyödyllisiä nuorelle, joka hahmottaa omaa kulttuurista identiteettiään ja kohtaa elämässään vieraita vaikutteita, näyttäisi saavan tukea, kun tarkastellaan lukiolaisten itse kansainvälisyyteen liittämiä asioita. Oheisesta koosteesta voidaan nähdä, että esimerkiksi asioiden tarkastelu ”vieraan” näkökulmasta sekä ”toisten” näkeminen samanarvoisina, kuuluvat näiden nuorten mielestä kansainvälisyyteen.

LUKIOLAISTEN KANSAINVÄLISYYTEEN LIITTÄMIÄ ASIOITA:

- TIETOPOHJAN KERRYTTÄMINEN
- KRIITTINEN TIEDONTARKASTELU
- ”TOISTEN” NÄKEMINEN SAMANARVOISINA
- SUVAITSEVAISUUS
- PAIKALLISUUDEN ARVOSTUS KANSAINVÄLISTYMISESTÄ HUOLIMATTA
- KIINNOSTUS ASIOIDEN TAUSTOIHIN
- HALU MATKUSTELLA JA NÄHDÄ VIERASTA
- ASIOIDEN TARKASTELU MUUNKIN MAAN KUIN SUOMEN NÄKÖKULMASTA

Kooste aineiston nuorten omaan kansainvälisyyteen liittämistä asioista.

7.2. Kulttuurisen identiteetin hahmottamisen haaste

Stuart Hallin (1997, 45) mukaan identiteetti-käsitettä tarvitaan kipeästi, sillä suhteemme kollektiivisiin identiteettiryhmiin on yhä vaikeammin määritettävissä. Tunnistamme yhtä lailla identiteettien välisiä eroja kuin niitä yhdistäviä piirteitä, mikä synnyttää tarpeen rakentaa omalle minälle narratiivia (Hall 1992, 277). Yhtenä esimerkkinä tästä toimivat aineiston identiteetti-diagrammit ja niiden analyysi edellä, samoin kuin käsitteille maailmankansalainen ja paikallinen nuorten antamat sisällöt.

Kulttuurien tutkijat kohtaavat kulttuurisen itseymmärryksen tarkastelutarpeen akuutisti, kun tutkijan ja tutkittavan suhde muodostuu kenttätyöpainotteisessa työssä dialogiseksi. Kulttuuriselle kääntämiselle¹² on tarvetta myös silloin, kun tutkija selittää omia tutkimustuloksiaan tutkittaville. Lisäksi tutkijan tulee reflektoida omaa kulttuurista itseymmärrystään ja sen vaikutusta työhön. Jotta toista kulttuuria edustavan ihmisen ajattelua ja toimintaa voisi ymmärtää, on nähtävä omakin kulttuuri vierain silmin eli ”problematisoitava omat ontologiset ja epistemologiset sitoumukset ja lähtökohdat”, kuten Löfström ja Hakkari (2003, 320–322) yhteisartikkelissaan toteavat.

¹² Antropologian haasteesta avata vieraan kulttuurin käsitteistöä omalle yhteisölle ymmärrettävällä tavalla käytetään käsitettä ”kulttuurin kääntäminen” (*translation of culture*). Alan keskeistä ideaa on kuvannut esimerkiksi Clifford Geertz (1988, 129-149).

Kuten kulttuurien tutkimuksessa on tapana, on nuorillakin tarve hahmottaa kulttuurisia rakenteita. Omien käsitysten muodostamisen lisäksi lukiolaisnuorilla on haaste erilaisten kollektiivisten identiteettien hahmottamisessa. Aineistosta nousee esiin se, että kulttuurista identiteettiä pohdittaessa nuori samaistuu moneen eri kollektiivi-identiteettiin. Vaikutteita saadaan kaukaa lähelle ja monet suuntaavat intresseissään läheltä kauas.

Yksi tapa, jolla kollektiivisen identiteetin kysymyksiä olisi alamme näkökulmasta mahdollista lähestyä, olisi tarkastella sitä, millaiset kulttuuriset strategiat tuottavat yhteisöllisyyttä. Silloin voitaisiin palata yhteisöllisen identiteetin rakenteiden juurille erittelemään aineksia, joista se koostuu.

Itseä määritellään erilaisten käsitteiden, kuten paikallinen, kansallinen ja eurooppalainen avulla. Erilaiset valtiolliset ryhmittymät luovat mahdollisuuksia samaistua erilaajuisiin väestöryhmiin. Niin kollektiivista kuin henkilökohtaista identiteettiä rakennetaan yhdessä toisten kanssa. Yksi haastattelussa olleista nuorista jätti identiteettidiagrammipiirroksensa tyhjää tilaa vielä muotoutumassa olevalle kulttuuriselle identiteetille. Tämä kertoo yhden esimerkin jatkuvasti prosessissa olevasta identiteetistä ja siitä, ettei vastausta ikään kuin haluta lukita. Nykypäivänä identiteetti käsitetäänkin pitkälti prosessiluonteiseksi, narratiiviksi ja diskurssiksi. Keskustelua käydään monella tasolla, itsen, toisten ja yhteiskunnan kanssa. Haasteena on sietää tietynlaista fragmentaarisuutta, koostaa omaa identiteettiä ja säilyttää juurevuuden tunne. Tarve vertailevalle näkökulmalle on olemassa. Kuten aineistosta nähdään, vaihtelevuuden sietokyky ja tarve korostaa paikallisuutta vaihtelevat suuresti yksilöltä toiselle.

Kulttuurinen identiteetti rakentuu asioista, jotka sisäistetään, mutta myös valinnoista, joilla asioita ulkoistetaan (Hall 1997, 43). Kokemuspohjaisen tiedon tuonti analyttisemmälle tasolle auttaisi ymmärtämään ja tiedostamaan omaa toimintaa paremmin. Silloin ei jouduttaisi toimimaan vain järjestäytymättömien tunteiden varassa, kun kohdataan erilaisia kulttuurisia koodistoja ja maastoja. Osa nuorista pyrkii omaksumaan jatkuvasti uusia merkityksiä ja sisältöjä, kun taas toiset pitävät maailmansa mielellään mahdollisimman tuttuna ja helposti hallittavana. Molemmissa tapauksissa *personal intelligen*en työstäminen on tärkeää, koska molemmat reaktiot ovat tietynlaista vuoropuhelua globalisaation kanssa.

Liikkuminen joustavasti oman ja toisen näkökulman välillä voisi näin ajateltuna olla yksi niitä harjoitteita, joita nuori voisi oman henkilökohtaisen ja kollektiivisen identiteettinsä hahmottamisessa käyttää. Tällöin voitaisiin käyttää Peacockin holistisuutta käsittelevää metodiikkaa ja hänen puhettaan zoomaus-metodista apuna niin kokonaisvaltaisessa kuin yksityiskohtaisemmassa kulttuurin hahmottamisessa.

7.3. Tiedonhallinnan tarve

Elämisen mielekkyys niin kutsutussa globaalien tietoyhteiskunnan kybermaailmassa perustuu oletettavasti yhä enemmän tiedon hallintaan. Olennaisena osana hallintaa on se, että käsittelemme tietoa suhteessa elämäntapaamme ja arvoihimme. Neittaanmäki (1996, 318) toteaa, että arkielämässä, tulevaisuuteen ja nykyaikaan suuntautuneessa, eurooppalaisessa yhteiskunnassa, yksilö on samanaikaisesti kansalainen, tuotteiden ja palvelujen kuluttaja sekä ajatusten ja käyttäytymistapojen luoja. Maailma on hänen mukaansa kiistatta entistä monimutkaisempi. Jokaisen on tiedettävä enemmän ymmärtääkseen maailmaa paremmin, ja löytääkseen siinä oma paikkansa.

Inhimillisen tiedon ja itseymmärryksen monimutkaisuudesta on keskusteltu paljon. Matti Sarmelan (1984, 166) mukaan inhimillisen tiedon lisääntyminen aiheuttaa monet tänään kohtaamistamme epävarmuustekijöistä. Elämää luonnehtii hänen mukaansa tuotettu epävarmuus, kun monet elämänalueet ovat äkkiä muuttuneet avoimiksi, ja niitä jäsentävät skenaarioajattelu ja erilaiset summittaisratkaisut. Globaalien yhtenäiskulttuurin perimmäinen kysymys liittyy Sarmelan (1984, 167) mielestä siihen, sopeutuuko ihminen tieteellis-tekniseen organisaatioon, jossa hänen minäänsä rakentaa se, mitä kulloinenkin tieto- ja viihdeteollisuus tai institutionaalinen manipulaatio tarjoaa.

Median tuottaman julkisen keskustelun keskellä kohdataan usein tiedon vastaanottamisen ja prosessoinnin haaste. Haastattelun nuoret pitävät tietopohjaansa tärkeänä osana omaa maailmankansalaisuuttaan. Tehdyt havainnot, saadut vaikutteet ja tietopohja yhdessä rakentavat nuorten kansainvälisyyttä. Vaikka osa informanteista suhtautuu kansainvälisyyteen passiivisesti, osa on kiinnostunut yksittäisten asioiden takana piilevistä ilmiöistä. Nuoret pohtivat kysymyksiä, kuten ”*Cui bono?* Kenen hyväksi ja miksi?”,

”Kuinka kauas asioiden alkuperät juontavat?” ja ”Miten inhimilliseen hätään tulisi suhtautua?”.

Kyllä sitä on pakko miettiä, että mitä sen kaiken taustalla on (KL11/4).

Kokonaisuuksien hahmottamisen rinnalla itselle tärkeiksi koettujen asioiden priorisointiin liittyvät taidot ovat tulleet ensiarvoisen tärkeiksi tiedonkäsittelyn taidoiksi¹³. Nuoren tulee hahmottaa globalisaation laajenevia vaikutuskenttiä, erottaa koherentti tieto julkisen puhunnan valtavesistä ja tasapainoilla stereotyyppisen ajattelun ja oman kokemuspohjan luoman ajattelun välillä. Eksaktin tiedon hallinta ei ole siinä mielessä enää riittävää, että sekä kokemuspohjaisen että välitteisesti saadun tiedonhallinnan paikkoja kohdataan jatkuvasti. Kansainvälistymisen haasteet sisältävät näkymättömän oletuksen siitä, että nuori osaa jäsentää kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Tähän kuuluvia taitoja ovat esimerkiksi erilaisuutta arvottamaton lähestymistapa ja kriittinen arviointikyky. Pyrkimystä relativistisuuteen olisi kulttuurien tutkimuksen keinoin mahdollista lähestyä esimerkiksi itsereflektion ja itsestä etäännyttämisen keinoin.

Käsitteiden arkistaminen

Laajojen käsitteiden hallitsemiseksi nuori etsii esimerkkejä omasta lähiympäristöstään. Paikallisuuden ja kansainvälisyyden tunteita kuvataan verraten pienten asioiden avulla. Paikallistunnetta voivat kuvastaa esimerkiksi kotipaikkakunnalla tuotetut kengät (A i 3). Ainekirjoitusaineistossa asioita ja asiantiloja luetellaan paljon, mutta niiden yhdistäminen laajempiin asiayhteyksiin jää vähäiseksi. 14 ainekirjoituksen otoksessa arkipuhunnan käsitteellistäminen perustuukin lähinnä kotoa opittuihin yleistyksiin ja mediassa, kuten televisiossa, käytettyihin ilmauksiin. Ne ovat muodoltaan yleispäteviä, kuten ”Täällä Suomessa saa ajatella lottovoittona tänne syntymisen” (A ii 2), eivätkä suoranaisesti kuvaa henkilökohtaista mielipidettä.

Kokemuksiin perustuva tieto näyttäisi kaipaavan työkaluja juuri silloin, kun kansainvälisyydelle etsitään representaatiokohteita omasta elämästä. Aineiston perusteella

¹³ Priorisoinnin ja kokonaisuuden hahmottamisen taitoja pidetään myös humanistien vahvuutena heidän hankkiutuessa kansainvälisille työmarkkinoille. Ks. Luomanmäki 2006: Humanistina työelämään –opas.

näyttää siltä, että symbolien avulla pyritään tukemaan omia käsityksiä ja termit elävät nuorten niille luomista merkityksistä.

Kun käsitteiden sisältöjä voitaisiin tunnistaa omassa elämässä, niillä olisi konstruoiva vaikutus sen sijaan, että puhuttaisiin vain yleismaailmallisista, suurista kokonaisuuksista. Makrososiologinen ilmiö voisi hahmottua mikrososiologisella tasolla niiltä osin, joilta se koskettaa omaa arkielämää. Käsitteiden tuleminen kiinnemmäs arkeen voisi helpottaa niiden käytettävyyttä ja tuoda turvallisuuden tunteen jonkin kontrolloimattoman sijaan. Ajatus palautuu Stuart Hallin (1997, 43) käsitykseen siitä, miten olemme tottuneet luottamaan käsitteiden stabiiliuteen, vaikka niiden sisällöt muuttuvat. Hallin mukaan on otettava huomioon, että ”muuttumaton minä muuttuvassa maailmassa” on tämän päivän yhteiskunnassa vain hatara oletus.

Tiedonalan perinnön merkitys käsitteellistämiseksi

Millaisia työkaluja ilmiöiden analyyttistä käsittelyä varten tarvitaan, kun kyseessä on problematisoivan, kriittisen ja analyyttisen näkökulman vahvistaminen omakohtaisessa tiedonmuodostuksessa? Tätä kysymystä on pohdittu keskustelussa yhteiskuntatiedon (aikaisemmin yhteiskuntaopin) roolista tämän päivän kouluopetuksessa. Ongelma oppilaan saaman tiedon henkilökohtaisesta käsittelystä eli personoinnista on asettelultaan sama kuin aineiston pohjalta noussut kysymys, olisiko kulttuurien tutkimuksen metodiikalla käyttöä kouluympäristössä. Tämän vuoksi opetuksen ongelmia käsittelevä, akateeminen vuoropuhelu avaa näkökulmia myös tämän tutkimuksen pohjalta heränneeseen kysymykseen.

Jan Löfström (2001) antaa mielenkiintoisen näkökulman aiheeseen kirjoittaessaan yhteiskuntatiedon ongelmista. Yhteiskuntaopin aktuaalina pyrkimyksenä voisi Löfströmin mukaan olla historiatieteen lisäksi oppiaineen muiden tieteenalataustojen: kansantaloustiede, valtio-oppi, sosiologia ja antropologia, metodiikan käyttö. Pyrkimys tähän voisi näkyä myös kysymyksenasetteluissa. Tavoitteena olisi nuoria koskeva asioiden teemoittelu ja kysymyksenasettelu omien kokemusten pohjalta.

Seppo Knuutilan (2004, 9) mukaan oppihistoria valaisee tiede- ja tutkimusalojen muuttuvia, kriittisiä painotuksia eli sitä, miten aikalaiskritiikki ilmenee tieteellisenä dialogina, ja miten itsekritiikki toteutuu oman työn esittämisenä. Analyyttinen ja kriittinen ote suhteessa ympäröivän maailman ilmiöihin edellyttää yksilöltä käsitteellistä kurinalaisuutta. Käytännössä tämä tarkoittaa eri tiedonalojen ns. tiedonmuodon hallintaa, myös epistemologiaa ja metodologiaa koskevia käsitteistöjä.

Eräs antropologian tärkeistä teemoista on tiedon kulttuurinen rakentuminen.

Tutkimuskohteena on tällöin arjen epistemologia eli kulttuuriset käsitykset siitä, mistä tieto syntyy, ja miten. Tähän liittyy myös arkipäivän ontologia eli kulttuuriset käsitykset siitä, millainen maailma on sekä miten sen ilmiöt muodostuvat. Tiedonantropologisia teemoja käsitellään esimerkiksi silloin, kun historiandidaktiikassa paneudutaan ilmiöiden taustalla vaikuttaviin skeemoihin. Pelkkien asioiden sijaan huomio kiinnittyy prosessiin, jossa asiat rakentuvat. (Löfström & Hakkari 2003, 323–325.)

7.4. Kriittisyyden ja suvaitsevaisuuden rinnakkaisuus

Haastatteluaineistossa kriittisyyden ja suvaitsevaisuuden näkökulmat kulkevat rinnakkain. Omista rajoista kiinni pitäminen, omien mielipiteiden muodostaminen ja kriittinen lähestymistapa ovat haastatteluun osallistuneiden nuorten mielestä luonnollinen osa suhtautumista vieraaseen. Kriittisyydestä puhuttaessa nuoret mainitsevat myös lähdekriittisyyden saatua informaatiota kohtaan. Haastateltavat korostavatkin objektiivista tiedonkäsittelyä. Heidän mielestään lukiosta saatava tieto antaa välineitä käsitellä asioita, mutta kriittiseksi tullaan silloin, kun ympäristön impulssit saavat aikaan jännitteitä omassa ajattelussa.

Mä voisin sanoa että eniten mun kriittisyyttä kaikkee informaatiota kohtaa ehkä, nostattanu mainonta ja tämmöset, että ei se tieto mitä saa jostaki jollei se oo sillee että huomaa että, että hei mullon ollu ihan vääränlainen kuva. Jos se tieto käy yksin sen kanssa mitä mulla on ollu ni, ei se saa mua suhtautumaa mihinkää kriittisemmi. Mää katsosi että se tulee ehkä muualta (kuin lukiosta). (IR 12/2.)

Gadamerin (1985, 266) mukaan ymmärtäminen alkaa, kun jokin asia puhuttelee meitä. Hän jatkaa ajatusta sillä, että ymmärtämisen ennakkoehdoksi muodostuu omien luulojen syrjäyttäminen, kun siihen on tarve. On siis olennaista, mitä tulkintoja yksilö antaa vastaanottamalleen informaatiolle. Jos henkilö toteaa vanhat tietonsa riittämättömiksi, uudet käsitykset voivat päästä muuttamaan aikaisempia (Kaikkonen 1994, 50).

Halu nähdä ilmiöiden taakse ilmenee aineistosta vahvimmin kahdella tapaa.

Ensimmäiseksi se näkyy eettisten näkökulmien runsautena kirjoituksissa ja toiseksi haastateltavien haluna tarkastella vastaanotettua tietoa kriittisesti. Kolmantena voidaan mainita haastateltavien pyrkimys lähdekriittisyyteen. Aineistoista voi havaita myös sen, miten haasteellista lukiosta valmistuvan nuoren on paikoin käsitteellistää ja ryhmitellä asioita. Oman identiteetin rakennuspuiden miettiminen on kovaa työtä.

VIII Luku DISKUSSIO

Loppukeskustelu virittyy koulumaailmaan, Howard Gardnerin tutkimustuloksiin ja koosteeseen lukion yhteiskunnallisen ja kulttuurikasvatuksen tavoitteista. Lopetan päätelmiin hyödyllisistä jatkotutkimusaiheista.

8.1 Kulttuurisen tiedonkäsittelyn haaste ja koulumaailma

Howard Gardnerin (2000, 221) eräs tutkimuksellinen tavoite on haastaa opettajat pohtimaan yhteiskunnallisia rooleja ja arvoja tilanteessa, jota hän nimittää pedagogiseksi tienhaaraksi. Oppilaiden näkökulmasta hän pitää tärkeänä kulttuuri-identiteetin tuntemista ja tunnistamista itsessä.

Opettajan toivotaan toimivan yhdenlaisena asiamiehenä yhteiskunnallisten muutosten keskellä (Luukkainen 2000, 114). Kysymyksinä ilmassa ovat muun muassa, pystyvätkö nuoret mielet arvioimaan kriittisesti viestinnän levittämiä tietoja ja arvoja. Tunnistavatko he esimerkiksi symbolien takana piilevää oman edun tavoittelua? Ovatko nuoret valmiita kohtaamaan globalisaation synnyttämät haasteet hylkäämättä kuitenkaan omien perinteittensä keskeisiä arvoja? Ja, millä tavoin heidän havainnointikykyään voitaisiin pyrkiä kehittämään? (Luukkainen 2000, 14.)

Howard Gardner (2000, 14) muistuttaa, ettei koulutus voi varustaa kaikkia oppilaita samanlaisilla silmälasilla. Sen sijaan tulisikin pyrkiä antamaan oppilaille ns. intellektuaalinen sydän tai empiirinen mieli kunkin aineen sisällä. Koulutus onnistuu hänen mielestään, jos se antaa oppilaalle tunteen siitä, miltä maailma näyttää niistä ihmisistä, joilla on aivan toisenlaiset silmälasit. Haastatteluaineiston nuoret pitävät välttämättömänä taitona kykyä nähdä asioita toisen kannalta. Tilanteisiin, joissa taitoa tarvitsee, törmää heidän mielestään jatkuvasti.

Välittömissä, intuitiivisissa ajatuksissa piilee usein väärinkäsityksen vaara. Oppilaiden tulisikin Gardnerin (2000, 220) mielestä suunnata kohti hienostuneempaa käsite- ja teoriamaailmaa ja hienostuneiden tarkkailijoiden tavoin hankkia uusia työkaluja, joiden avulla he voisivat käsitellä kohtaamiaan tilanteita. Kaiken kaikkiaan heidän tulisi pyrkiä jäljittelemään tiettyjä tieteellisiä, taiteellisia ja historiallisia ajatustapoja. Ei ainoastaan siksi, että nämä ovat kiinnostavia, vaan siksi, että ne ovat ihmisen vahvimpien tapojen luoda merkityksiä maailmaan. Kulttuurien tutkimuksen metodologiset keinot: zoomaus yksityiskohtaisesta yleiseen, osallistuva havainnointi ja vertaileva tutkimus sekä relativistinen näkökulma voisivat toimia nuorten tukena kriittisen pohdinnan ja identiteettikysymysten äärellä.

Kulttuurinen ymmärtäminen nähdään monikulttuurisuuskasvatuksen näkökulmasta siten, että kaikki kulttuurinen tulkinta ja ymmärtäminen lähtee kokemustaustastamme: ennakkokäsityksistä ja -tiedoista, uskomuksista, asenteista ja arvoista. Ne voivat olla eriasteisesti järkeviä, asianmukaisia, asenteellisia, romantisoivia tai ihannoivia. Oleellista on, että reflektioimattomina ennakkokäsitykset johtavat naiiviin kulttuurien kohtaamiseen. Ongelma tulisi pyrkiä ylittämään näkemällä kulttuurit omina kokonaisuuksinaan. Niillä on oma kehityslogiikkansa, josta tavat, uskomukset ja arvot saavat merkityksensä. Erilaiset kulttuurit tulee ymmärtää vastauksina pohjimmiltaan samankaltaisiin ihmiselämän ongelmiin. Tällöin kulttuurisesti annettuja ratkaisuja voidaan rationaalisesti arvioida niiden mielekkyyden näkökulmasta. Lopulta vaikeimmaksi tehtäväksi muodostuu kriittinen, kulttuurien välinen dialogi, joka edellyttää itsensä kohtaamista. (Latomaa 1996, 207, 210.)

Tutkielman teoreettisessa osiossa Howard Gardner (2000, 49-56) nimeää kouluun vaikuttavia yhteiskunnallisia voimia. Niin poliittiset trendit kuin viestintävälineiden lisääntyvä vaikutus luovat arvojärjestelmiä, joita on käsiteltävä koulussa. Internetin myötä tietokartta kasvaa ja tekee lähdekriittisestä tarkastelusta haasteellista. Yhtenä merkittävimmistä vaikutuksista hän mainitsee monikulttuurisen perspektiivin. Hän toivoisi oppilaiden kunnioittavan eri kulttuureja ilman, että tekisivät sitä kritiikittömästi. Kulttuurirelativistinen näkökulma toimii vieraan, kulttuurisen rakenteen selvittämisen metodina. Kulttuurien tutkimus auttaa ymmärtämään kansojen tapoja, jotka poikkeavat omistamme; Antropologisen asenteen avulla voimme ymmärtää kulttuurisia malleja (Nanda 1990, 27).

Aineiston perusteella nuorten maailmassa on lukuisia ”hiljaisia haasteita”, jotka liittyvät oman kulttuurisen identiteetin tunnistamiseen. Hiljaisia siksi, että kokemukset ja elämykset muodostavat identiteetin näkymättömimmän puolen ja vaativat tunnistamista (Manninen 1984, 107). Aineiston nuorten kokemusmaailmoja yhdistävät tarve luoda jonkinlainen suhde kansainvälisyyteen, ja käsitellä sen eteen tuomia kysymyksiä. Nuori tekee jatkuvasti ajatuksellisia ratkaisuja tarkastellessaan identiteettiään ja ollessaan osa globaaleja vaikutuskenttiä. Kansainvälisyyteen on aina reagoitava jollain tapaa, oli näkökulma sitten torjuva tai vastaanottava. Arjen tilanteet – tapahtuivat ne vaateostoksilla tai matkusteltaessa – haastavat pohtimaan omia suhtautumistapoja. Ne saavat nuoret miettimään kulttuurisen liikkuvuuden vaikutuksia suhteessa omaan elämään. Niin kuin Anthony Giddens (1995, 64) luonnehtii globalisaatiota maailmanlaajuisten, sosiaalisten verkostojen entistä intensiivisemmäksi kanssakäymiseksi, viittaavat myös aineiston nuoret ymmärtävänsä globalisaation sekä kaupallisiksi verkostoiksi että esimerkiksi oman maailmanlaajuisen ystäväverkon muodostumiseksi.

8.2 Kooste lukio-opetuksen valtakunnallisista tavoitteista

Opetushallituksen säätämän, lukion opetussuunnitelman perusteiden (2003) mukaan lukion tulee antaa valmiuksia vastata yhteiskunnan haasteisiin. Hyviä tiedonhankinta- ja viestintätaitoja sekä kriittisen tiedon arviointia pidetään tarpeellisina yhteiskuntataitoina. Aihekokonaisuuksista puhutaan lukion opetussuunnitelman perusteissa yhteiskunnallisesti merkittävänä kasvatus- ja koulutushaasteina. Niitä voidaan pitää arvokannanottoina ajankohtaisiin kasvatushaasteisiin. Käytännössä aihekokonaisuudet ovat lukion toimintakulttuuria jäsentäviä toimintaperiaatteita ja oppiainerajat ylittäviä, opetusta eheyttäviä painotuksia, joissa on kysymys koko elämäntapaa koskevista asioista. Kaikkia aihekokonaisuuksia yhdistää tavoite siitä, että opiskelija oppisi havainnoimaan toimintaympäristöjä ja analysoimaan nykyajan ilmiöitä.

LUKIO-OPETUKSEN TAVOITTEITA, ARTIKLAT 3–4:

- HYVÄT YHTEISKUNTATAIDOT
- KRIITTINEN TIEDONARVIOINTI
- KULTTUURI-IDENTITEETIN SYVENTÄMINEN
- KULTTUURIEN TUNTEMUKSEN SYVENTÄMINEN
- KANNUSTUS TOIMIMAAN PAIKALLISESTI, KANSALLISESTI JA KANSAINVÄLISESTI YHTEISKUNNASSA
- KULTTUURI-IDENTITEETIN ILMAISU

Kooste lukion opetussuunnitelman artiklojen 3 ja 4 tavoitteista.

Opetussuunnitelman artiklojen 3 ja 4 tavoitteista tehdyn koosteen perusteella voisi sanoa, että lukion opetussuunnitelman opetuksen tavoitteissa sekä tarpeellisina pidetyissä tiedoissa ja taidoissa on monella tapaa sama pyrkimys kuin kulttuurien tutkimuksella. Opetussuunnitelman mukaan olisi nimittäin toivottavaa edistää yhteiskunnallisten ilmiöiden ymmärtävää ja kriittistä tarkastelua sekä syventää kulttuurien tuntemusta. Neljä kulttuurien tutkimusta määrittävää tekijää, kenttätyöt, vertaileva näkökulma, relativistinen lähestymistapa ja holistisuus, ovat keinoja tukea näitä päämääriä.

Näyttäisi siltä, että kulttuurien tutkimusta määrittävät piirteet voisivat olla asioita, joita koulu kaipaisi työkaluikseen, kun nuoret käsittelevät omia kokemuksiaan suhteessa kansainvälistymiseen. Koulu näyttäytyy aineiston perusteella tärkeänä tietopohjan kerryttäjänä ja kansainvälisyyden jäsentyneemmän tarkastelun paikkana. Kun verrataan lukiolaisten kansainvälisyyteen liittämiä asioita (ks. kaavio s.73) ja lukion opetussuunnitelman tavoitteita (yllä), huomataan yhtäläisyyksiä. Yhteiskuntataitojen kehittäminen, kriittinen tiedonkäsittely ja kulttuurien tuntemuksen syventäminen ovat sekä lukio-opetuksen tavoitteita että nuorten omaan kansainvälisyyteen liittämiä piirteitä.

Opetusministeriön *Kansainvälisyyskasvatus 2010* –julkaisun lähtökohdista mainitaan seuraavasti: ”Holistiset ongelmat vaativat holistisia ratkaisuja. Meillä on käynnissä maapalloistumiskehitys ja väestörakenteen muutos. Mutta miten konkretisoimme isot megatrendit omaan toimintaamme?” (www1, johdanto.) Tähän kysymykseen tämän päivän kansainvälisyyskasvatus yrittää löytää vastauksia, ja tässä tutkimuksessa *case study I* ja *II* vastaavat kysymykseen nuorten sanoin. Osa asioista pyritään sopeuttamaan omaan

elämään, mutta toisaalta asioita halutaan myös torjua. Holistisuuden näkökulmasta puhuttaessa antropologinen perspektiivi pyrkii hahmottamaan merkityssuhteita sekä ruohonjuuritasolla että kokonaisuuksista käsin. Metodi voisi auttaa kansainvälisyyskasvatuksen kysymyksenasettelun tarkastelussa.

8.3 Abduktio – ehdotuksia jatkotutkimusaiheiksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut kysymystä siitä, millä tapaa kulttuurien tutkimuksen piiriin kuuluva toiseuden kohtaaminen on läsnä 18 lukiolaisnuoren elämässä, ja millaisia asioita kulttuurisen identiteetin pohtiminen tuo esiin. Kysymystä vieraista vaikutteista ja oman elämän kansainvälisyydestä on lähestytty käsitteiden paikallinen, kansainvälinen ja maailmankansalainen avulla, sekä tarkastelemalla, mistä haastateltavien identiteettidiagrammit koostuvat. Luotettavuustarkastelunäkökulmasta mainittakoon se, miten nuorten tulkinta kohtuullisen lyhyiden vastausten perusteella herättää itsessäni kriittisen kysymyksen siitä, kuinka pitkälle tulkintoja voidaan niiden perusteella tehdä. Johtopäätökset ovat kuitenkin osin myös teoreettista puhetta aineistosta ilmenneistä teemoista. Koska tutkija reflektoi asioita aina myös itsensä kautta, tarpeeksi monet lisäkysymykset ja maltillisuus osoittautuivat jälleen kerran kullan arvoisiksi asioiksi tutkimuksenteossa.

Kulttuurien tutkimuksen tiedonalanperintö on jo pitkään kehittänyt metodeja paikallisuus – kansainvälisyys aihepiirien tarkasteluun. Teoreettiset, metodiset ja käsitteelliset välineet ovat mahdollistaneet ”minä” ja ”muut” –vertailuasetelman tarkastelun. Asetelman, jonka nuoret kohtaavat arjessaan monin tavoin. Näin käy esimerkiksi silloin, kun he huomioivat erilaisia kulttuurisia ilmapiirejä matkustaessaan tai silloin, kun he pohtivat kotisohvalta käsin ulkomaailman vaikutteita omassa elämässään. Tutkielman otsikko, ”Pakostakin hiukkasen maailmankansalainen”, kuvaa tapaa, jolla lukiolainen ymmärtää roolinsa kansainvälistyvän tietoyhteiskunnan jäsenenä. Nuori on aina jollain tapaa maailmankansalainen, kun kansainväliset vaikutteet ja tieto maailman tapahtumista tulevat luokse monin eri tavoin.

Jos nuoren luonnollinen uteliaisuus kansainvälisyyttä kohtaan – tai yhtä lailla vieraiden vaikutteiden välttely – saisi seurakseen keskustelua ja pyrkimyksen abstrahoida omia kokemuksiaan, se voisi tukea nuorta pääsemään kohti jäsentyneempää ajatusmaailmaa. Käsitteellistämistä ja omien kokemusten analysointia voitaisiin harjoitella kouluympäristössä esimerkiksi suorittamalla pieniä kenttätöitä.

Kysymyksenasettelua, jota tätä tutkimusta varten kerätyn aineiston avulla tunnustellaan, olisi kiinnostava tarkastella laajemmassa mittakaavassa. Esimerkiksi suurempi otanta kulttuurisen identiteetin diagrammeja tuottaisi kiinnostavan materiaalin. Kulttuurien tutkimuksen tiedetaustan soveltaminen osana omien kokemusten ja kulttuuristen rakenteiden analysointia näyttäytyy jo tämän tutkielman perusteella lupaavalta. Tämä kannustaa mielestäni tutkimaan aihetta laajemmin. Eräs sovelluskenttä, jonka piirissä asiaa voisi tutkia, olisi kulttuurien tutkimuksen tiedonalaperinnön liittäminen vahvemmin osaksi lukion yhteiskunnallisia aineita¹⁴ ja suorittamalla luokissa ”pieniä tutkimuksia”, joissa nuorten *personal intelligence* pääsisi näkyviin.

Antropologisesti tematisoidussa historiandidaktisessa tutkimuksessa kulttuurisen rakentumisen analyysi on ensisijaista (Löfström & Hakkari 2003, 323–325). Antropologinen metodologia voisi antaa aineksia ymmärtää arkea, ja pienten tapaustutkimusten myötä tarjoutuisi mahdollisuus oppilaiden omien kansainvälisyyskokemusten teoreettisempaan jäsentämiseen. Myös Howard Gardnerin teoriakirjallisuuden syventyminen voisi toimia pohjana jatkotutkimukselle. Keskustelu kansainvälisten vaikutteiden tuomista tiedonhallinnan haasteista teoreettisella tasolla voisi näin jatkua.

¹⁴ Ks. Löfström 2003, 323-325.

LÄHTEET:

I. Painamattomat lähteet

Kirjoitelmat

14 ainekirjoitusta (tekijän hallussa) on kerätty anonyymeinä Konneveden luokiossa, äidinkielen tunnilla 10.12.2004 klo 9.15-10. Niihin viitataan koodilla, joka on muotoa *A i 3* (*A* = ainekirjoitus, *i* = ensimmäinen otsikkovaihtoehto, *3* = aineen numero)
(*i*) ensimmäinen otsikkovaihtoehto: ”Mikä minussa on konnevetistä, mikä kansainvälistä?” (*ii*) toinen otsikkovaihtoehto: ”Miten kansainvälisyys/ maailmantapahtumat vaikuttavat elämäni?”

Ryhmähaastattelu

Haastattelu on nauhoitettu digitaalisella ääninauhurilla Jyväskylän yliopiston Juomatehtaan ainejärjestötilassa 5.5.2005 klo 19.30-21. Äänitiedosto, litteraatio ja aineistodiagrammit tekijän hallussa. Tutkimuksen valokuvat ovat tekijän ottamia ja tekijän hallussa.

<i>koodi</i> (Etu- ja sukunimen alkukirjaimet sekä ikä haastatteluhetkellä.)	<i>nimi</i>
AL18	Anna-Mari Lehmonen
IR18	Ilona Rissanen
JH19	Jenni Horttonen
KL19	Kristiina Lampinen
TT18	Taneli Tuukkanen

Kenttäpäiväkirja

Case study I:n aikana, 9.-10.12.2004, Konnevedellä kirjoitettu kenttäpäiväkirja. Tekijän hallussa.

Puheet

KETTUNEN, Pauli: Puheenvuoro globalisaatiosta. Alustuspuheenvuoro II
valtakunnallisilla Kulttuurintutkimuksen päivillä 9.12.2005, Tampere.

Verkkolähteet

www1: Opetusministeriön julkaisuja 2007. Kansainvälisyyskasvatus 2010 -ohjelma.

[viitattu 12.1.2009] Saatavilla www-muodossa:

<<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2007/liitteet/opm11.pdf?lang=fi>>

www2: Joensuun yliopisto. Oppiaineen esittelyteksti. [viitattu 12.1.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.joensuu.fi/suomi/index.html>>.

www3: Linkkitalo. Tieteenaloittain järjestetty Internetin tiedonhakupalvelin. [viitattu 24.1.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.linkkitalo.fi/>>.

www4: Lehtonen, Jussi 2007. Kansatieteen oppiaineen esittelyteksti. [viitattu 12.1.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.hum.utu.fi/oppiaineet/kansatiede/esittely/>>.

www5: Monikulttuurinen ohjausklänikka. [viitattu 15.8.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://www.jyu.fi/mclinic/mover/teoria/kultid.php>, Jyväskylän yliopisto>.

www6: Virtuaaliyliopisto. Itsereflektion määritelmä. [viitattu 5.2.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/jargon/aihealueet/teoriat/teoriat>>.

www7: Virtuaaliyliopisto. Oppiaineen kuvaus. [viitattu 12.1.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi:8080/historia-etnologia/fin/laitos/oppiaine>>.

www8: Virtuaaliyliopisto. Kenttätöön kuvaus. [viitattu 29.7.2007] Saatavilla www-muodossa: <<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/jargon/kenttatyo/kenttatyo/reflektio.htm>>.

Opinnäytteet

MÄKINEN, Minna 2007: Kotikunta kaupunginosaksi: Säynätsalon kunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitos kulttuurisena ilmiönä. Etnologian lisensiaatintyö. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos. Saatavana www-muodossa: <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2007489> >.

2. Painetut lähteet

Tutkimuskirjallisuus

ALLAHWERDI, Helena 2001: Kansainvälisyyskasvatuksen suosituksista maailmankansalaisen kypsyykokeeseen: Suomen YK-liitto kansainvälisyyskasvattajana 1970-2000. Helsinki: Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.

APPADURAI, Arjun 1996: Modernity at large: Cultural dimensions of globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.

APO, Satu & KINNUNEN, Eeva-Liisa & al. (toim.) 1998: Perinteentutkimuksen terminologia. Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, folkloristiikka.

ARCHER, Toby 2007: Pilakuvapolitiikkaa (s.68-74), teoksessa SEPPÄ, Satu (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja 2007 –Tiedotustutkimus 1/2007

ARO, Laura & al. (toim.) 1998: Jargon. Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto. JYY julkaisusarja n:o 35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.

CASTRÉN, Matti J. & al. (toim.) 1992: Historia Koulussa. Helsinki: Yliopistopaino.

EGIDIUS, Henry 1986: Positivism – fenomenologi – hermeneutic. Konsekvenser för didaktik och vårdvetenskap. Lund: Studentlitteratur.

EHN, Billy & LÖFGREN, Orvar 2001: Kulturanalysen. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

ERIKSEN, Thomas Hylland 2004: Toista maata? Johdatus antropologiaan. Helsinki: Gaudeamus: Suomen antropologinen seura.

FEATHERSTONE, Mike & LASH, Scott 1995: Globalization, modernity and the spatialization of social theory: An Introduction, teoksessa: FEATHERSTONE, Mike; LASH, Scott & ROBERTSON, Roland (ed.): Global Modernities. London: SAGE Publications Ltd.

FRIEDMAN, Jonathan 1994: Cultural identity and global process. London: SAGE Publications Ltd.

GADAMER, Hans-Georg 1985: Truth and method. London: Sheed and Ward.

GARDNER, Howard 1993: Frames of mind. The theory of multi-intelligences. London: Fontana Press.

GARDNER, Howard 2000: Den bildade människan. Hur vi verkligen förstår det vi lär oss. Jönköping: Brain Books AB

GARDNER, Katy & LEWIS, David 1996: Anthropology, development and the post-modern challenge. London: Pluto Press.

GEERTZ, Clifford 1988: Works and lives: the anthropologist as author. Stanford (Calif.): Stanford University Press.

GIDDENS, Anthony 1995: Riski, luottamus, refleksiivisyys, teoksessa BECK, Ulrich; GIDDENS, Anthony & LASH, Scott: Nykyajan jäljillä. Tampere: Vastapaino

GREEN, Andy 1997: Education, Globalization and the Nation State. London: MacMillan Press Ltd.

GRÖNFORS, Martti 1982: Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät. Juva: WSOY.

HALL, Stuart 1992: The question of cultural identity, teoksessa HALL, Stuart; HELD, David & McGREW, Tony: Modernity and its futures. Understanding modern societies. An introduction. Cambridge: Polity Press in association with Blackwell Publishers and The Open University.

HALL, Stuart 1997: The local and the global, teoksessa KING, Anthony D. 1997: Culture, Globalization and the World-System. Minneapolis: University of Minnesota Press.

HALL, Stuart (Suom. Lehtonen, Mikko & Herkman, Juha) 1999: Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

HANSEN, Kjell & SALOMONSSON, Karin (red.) 2001: Fönster mot Europa. Platser och identiteter. Lund: Studentlitteratur.

HARRIS, Kevin 1995: Education for citizenship, teoksessa KOHLI, Wendy (ed.): Critical conversations in philosophy of education. London: Routledge.

KALELA, Jorma 2000: Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

KAIKKONEN, Pauli 1994: Kulttuuri ja vieraan kielen oppiminen. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY

KNUUTTILA, Seppo 1994: Tyhmän kansan teoria: näkökulmia menneestä tulevaan. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

KNUUTTILA, Seppo 2004: Kenttäkysymyksiä. Kalevalaseuran vuosikirja 83. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LATOMAA, Timo 1996: Monikulttuurisuuskasvatuksen lähtökohdista ja tavoitteista. Kasvatus 2/1996 (s. 206-210).

LEWELLEN, Ted C. 2002: The anthropology of globalization. Cultural Anthropology Enters the 21st Century. London: Bergin & Garvey.

LONDEN, Anne-Marie 1997: Kahden- ja monenkeskinen keskustelu (s. 56-74), teoksessa TAINIO, Liisa (toim.) Keskusteluanalyysin perusteet. Tampere: Vastapaino.

LUKION opetussuunnitelman perusteet 2003: Nuorille tarkoitettun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

LUOMANMÄKI, Salla 2006: Humanisti oman uransa tekijänä. Humanistina työelämään - opas. Helsinki: Öhrling oy.

LUUKKAINEN, 2000: Opettaja vuonna 2010. Helsinki: Opetushallitus.

LÖFSTRÖM, Jan (toim.) 2001: Yhteiskuntatiedon tiedetausta. Ainedidaktisia lähtökohtia oppiaineen kehittämiseen. Helsinki: Helsingin yliopisto.

LÖFSTRÖM, Jan (toim.) 2002: Kohti tulevaa menneisyyttä. Historiallis-yhteiskunnallinen kasvatus uudella vuosituhanella. Jyväskylä: PS-kustannus.

LÖFSTRÖM, Jan & HAKKARI, Johanna 2003: Kohti antropologista historiandidaktiikkaa. Historiallinen aikakauskirja 2/2003 (s.318-326).

LÖFSTRÖM, Jan & AHONEN, Sirkka 2005: Eikö "uusi historia" sopisi myös lukiolaisille? : keskustelua. Historiallinen aikakauskirja. 1/2005 (s. 92-95).

LÖNNQVIST, Bo 1999: Mitä etnologia on?, teoksessa LÖNNQVIST, Bo; KIURU, Elina & UUSITALO, Eeva (toim.): Kulttuurin muuttuvat kasvot, johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

LÖNNQVIST, Bo 2002: Myytti harmonisesta paikallisuudesta, teoksessa JUNKALA, Pekka & MÄÄTTÄ, Jari (toim.): Paikallisuuden juuret ja versot – jatkuvuuksia Judinsalon maalaismaisemassa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

MANNINEN, Laura 1984: Elämäntavan ja kokemuspohjan muutos, teoksessa KIRKINEN, Heikki (toim.): Kolme kylää. Kertomus erään kulttuuritutkimuksen taustasta, työstä ja tuloksista. Helsinki: Otava.

MILLER, Toby & LAWRENCE, Georgey 2006; Globalization and Culture, teoksessa MILLER, Toby (edit.): A companion to Cultural Studies. London: Blackwell Publishing Ltd.

MÄKELÄ, Klaus (toim.) 1990: Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

NANDA, Serena 1990: Neither man nor woman. The Hijras of India. Belmont (Calif.): Wadsworth.

NEUVO, Yrjö 1996: Innovatiivisuus ja yhteistyö turvaavat kilpailukyvyn, teoksessa NEITTAANMÄKI, Pekka (toim.): Muutos tieteen maailmassa: tutkimus, tiede ja yliopistot 2010. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

NEITTAANMÄKI, Pekka 1996: Muutos tieteen maailmassa: tutkimus, tiede ja yliopistot 2010. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

PEACOCK, James L. 1986. The anthropological lens: harsh light, soft focus. Cambridge: Cambridge University Press.

PERKO, Touko (toim.) 1990. Tiede muutosten maailmassa. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

RAUTIAINEN, Pirjo 2003: Antropologin kenttä ja työ: nojatuolista norsunluutorniin? Kulttuuriantropologin työn pohdintaa kahden kenttätyökokemuksen perusteella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

ROBERTSON, Roland 1995: Glocalization: Time – Space and Homogeneity – Heterogeneity, teoksessa FEATHERSTONE, Mike; LASH, Scott & ROBERTSON, Roland (ed.): Global Modernities. London: SAGE Publications Ltd.

RÄSÄNEN, Riitta 1989 s.144-198: Kotiseutuaate- ja kotiseutuliike suomalais-kansallisessa prosessissa, teoksessa KORHONEN, Teppo & RÄSÄNEN, Matti (toim.): Kansa Kuvastimessa: etnisyyys ja identiteetti. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SAHI, Sinikka 2002: Kulttuuriantropologia lukion historian opetuksen tukena (s.149-162), teoksessa LÖFSTRÖM, Jan (toim.): Kohti tulevaa menneisyyttä: historiallis-yhteiskunnallinen kasvatus uudella vuosituhannella. Jyväskylä: PS-kustannus.

SARMELA, Matti 1984: Kirjoituksia kulttuuriantropologiasta. Suomen Antropologisen Seuran toimituksia 15. Tietolipas 96. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SCUPIN, Raymond 2000: Cultural anthropology: a global perspective. New Jersey: Lindenwood university, Prentice Hall.

STIER, Jonas 2004: Kulturmöten. En introduction till interculturella studier. Lund: Studentlitteratur.

SULKUNEN, Pekka 1990: Ryhmähaastattelujen analyysi, teoksessa MÄKELÄ, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

SUOJANEN, Päivikki 1996. Kultturien tutkijan arki: kokemuksia omasta ja vieraasta. Jyväskylä: Antrokirjat.

SÖDERHOLM, Stig 1994: Antropologinen kulttuurintutkimus (s.119-142), teoksessa KUPIAINEN, Jari & SEVÄNEN, Erkki: Kulttuurintutkimus. Johdanto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

UUSITALO, Hannu 1997: Tiede, Tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.

VESTERINEN, Ilmari 1999: Mitä antropologia on? (s.82-141), teoksessa LÖNNQVIST, Bo; KIURU, Elina & UUSITALO, Eeva (toim.): Kulttuurin muuttuvat kasvot, johdatusta etnologiatieteisiin. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VILKKA, Hanna 2005: Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

VUORELA, Toivo 1958: Kansatieteen ongelmia. Tutkielmia kansatieteen alalta. Tietolipas 12 SKS. Forssa: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VÄRRI, Veli-Matti 2000: Maailma muuttuu, mutta kasvatusvastuu pysyy – auttamisvastuu kasvatussuhteiden perustana. Kasvatus 2/2000 (s.130-141).

Liite I

Viiden nuoren kesken toteutettu ryhmähaastattelu jakautui kahteen pääteemaan: kokemukseen kansainvälisyydestä ja lukio-opinnoista. Teemat on numeroitu siinä järjestyksessä kuin ne haastattelussa esitettiin. Oheismateriaalina haastattelussa olivat informanttien paikan päällä piirtämät identiteetti-diagrammit, jotka ovat tekijän hallussa.

RYHMÄHAASTATTELUN TEEMAT:
I lukio-opinnot
1. LEMPIAINEET LUKIOSSA? MIKSI? 2. MISSÄ KOULUAINIEISSA ON KÄSITELTY KULTTUURIENVÄLISIÄ TEEMOJA? 3. MILLAISIA TIEDONHAKUMENETELMIÄ KÄYTÄTTE, KOETTEKO OLEVANNE LÄHDEKRIITTISIÄ? 4. MIHIN VASTASITTE REAALISSA? 9. OLIKO REAALIKOKEESSA TÄNÄ VUONNA HYVÄT KYSYMYKSET? 12. SEURAAKO KOULUOPETUS HYVIN AIKAANSA, LISÄÄVÄTKÖ REAALIAINEET TEIDÄN MIELESTÄ KRIITTISYYTTÄ? 15. MINKÄ KOULUAINIEIDEN YHTEYDESSÄ OLETTE KÄYTTÄNEET KÄSITTEITÄ JA MITEN? 16. ONKO KOULUSSA OLLUT KUVA-ANALYYSIÄ JOIDENKIN AINEIDEN YHTEYDESSÄ? 17. ONKO IDENTITEETTIÄ KÄSITELTY ME-MUUT –ASETELMASSA?
II kokemukset kansainvälisyydestä
5. MITEN MONIKANSALLISUUS NÄKYVÄÄ ARKIELÄMÄSSÄ? 6. MILLÄ TAVOIN KANSAINVÄLISYYTTÄ TULEE KOHDANNEEKSI? 7. ONKO KANSAINVÄLISYYS EETTINEN KYSYMYS? esim. TUOTTEIDEN SISÄLTÄMÄT MERKITYKSET? 13. KANSAINVÄLISET KONTAKTIT SUOMESSA? (ENNAKKOLUULOISTA JA SUHTAUTUMISTAVOISTA?) 14. MIHIN ASTI KULTTUURIEN VÄLISIÄ EROJA TULEE YMMÄRTÄÄ?
<i>kulttuurinen identiteetti</i>
8. MILLÄ TAVOIN KANSAINVÄLISYYS ON OSA ITSEÄ? (IDENTITEETTI-DIAGRAMMIT) 10. EUROOPPALAISUUS, LÄNSIMAALAISUUS, MAAILMANKANSALAISUUS JA MEDIAN ANTAMA KUVA MAAILMASTA. (IDENTITEETTI-DIAGRAMMI) 11. MILLÄ TAVOIN MAAILMA TULEE LÄHELLE ITSEÄ?